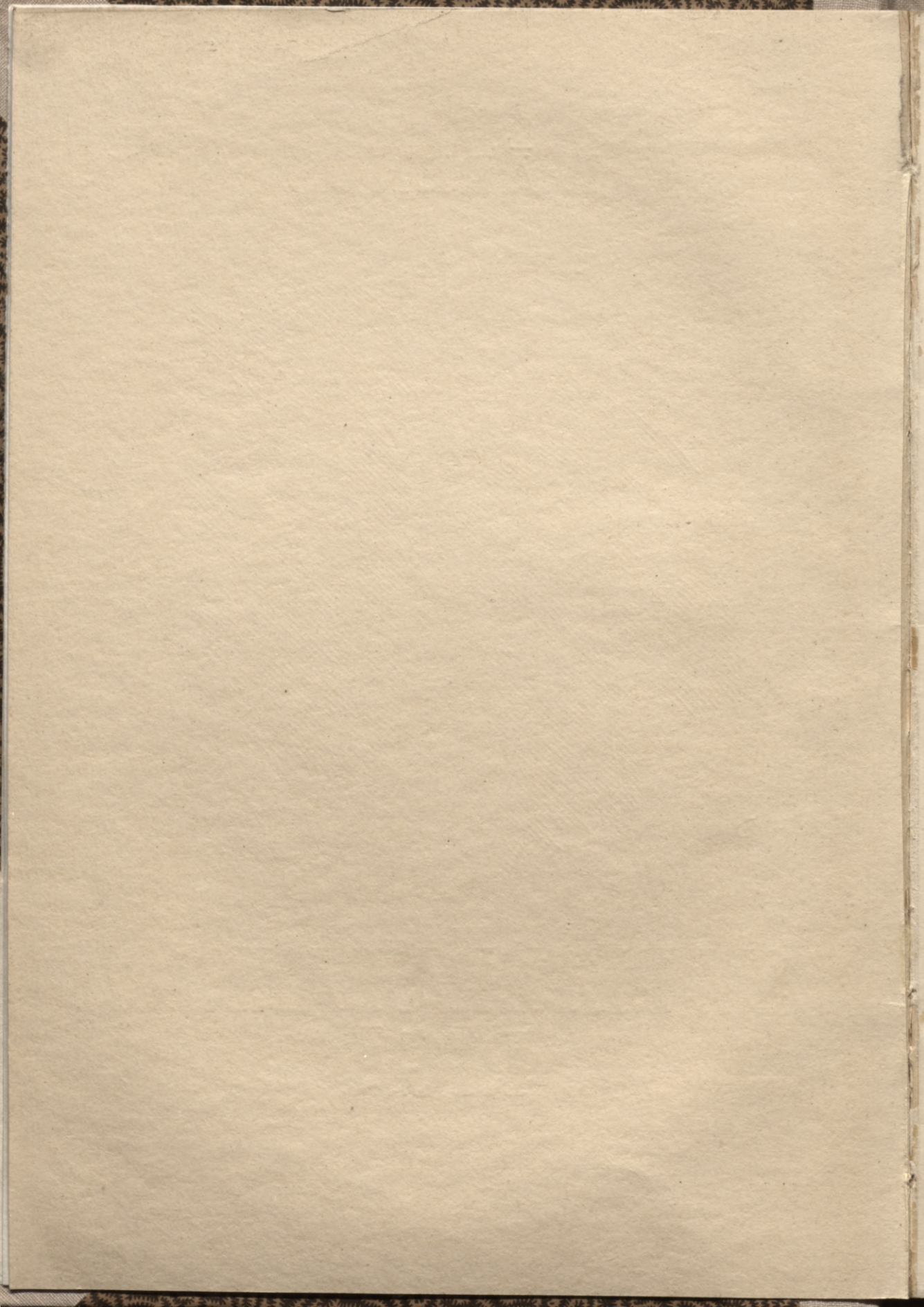

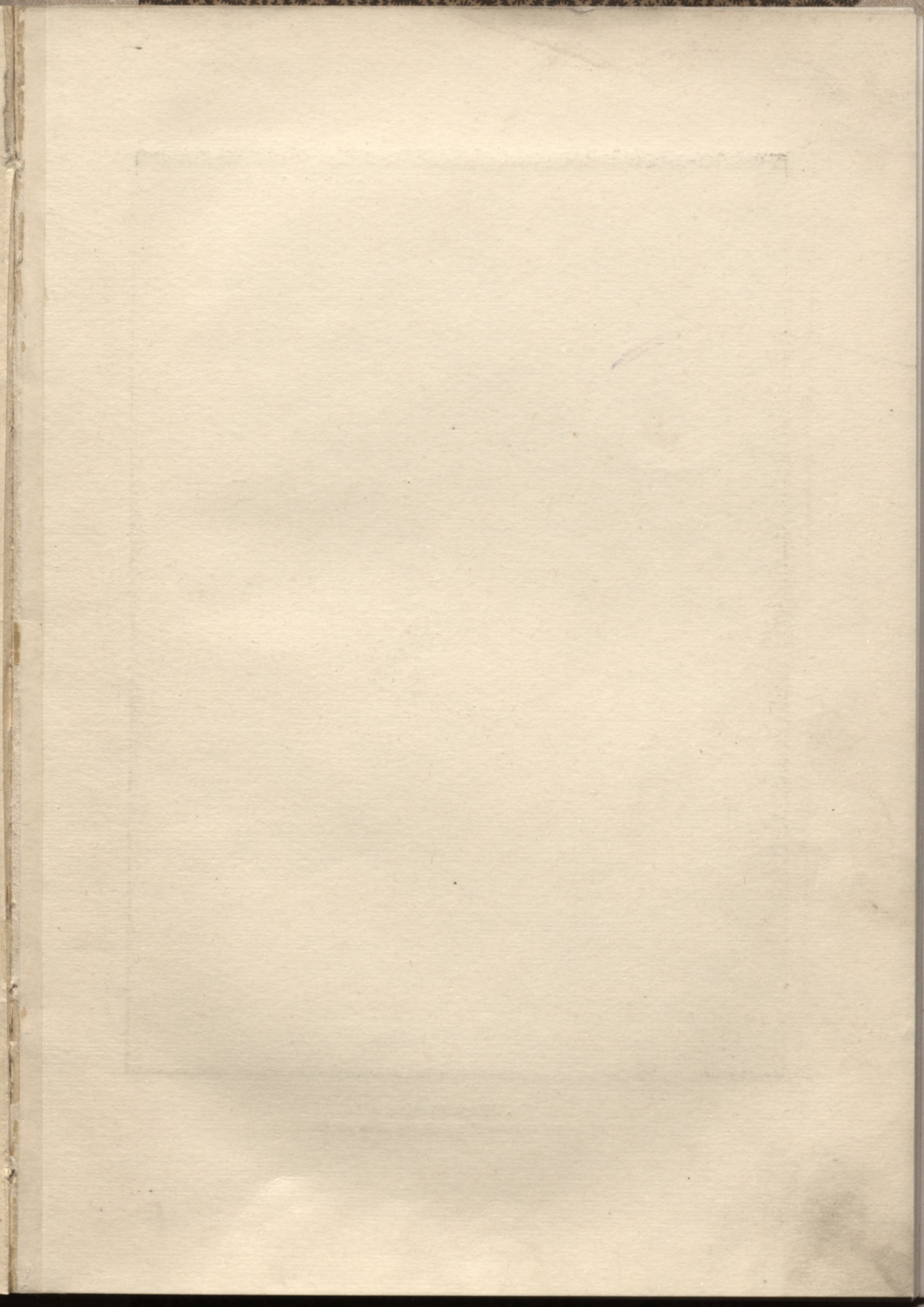
7
L 245

P. ĀRENDŠ

SV. PĒTERA BAZNĪCA
RĪGĀ

Sv. Pēterā baznīca.
Izgriezums no kādas 17. g. s. gleznas Doma mūzejā.

L $\frac{7}{245}$ Su

P. ĀRENDS

SV. PĒTERA BAZNĪCA RĪGĀ

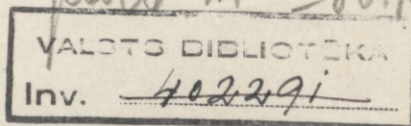

V. TEPFERA IZDEVUMS

1944

L-1
B-1

Vāku zīmējis R. Dzenis.

~~0307088499~~

Titullapā iespiests Sv. Pēterā baznīcas dienvidsienas
torniņa vēja rādītājs — Sv. Pēteris ar atslēgu. No skārda
izgrieztās figūras augstums — 137 cm.

AFV. Nr. II/01657. Eksemplāru skaits 3000. Attēliem ilustrāciju papīrs
91 kg, 70×100 cm, no papīru fabrikas Gustav Najork Leipcigā, tekstam
iespiežamais papīrs Nr. 110,68 kg, 73×103 cm, no Līgatnes papīra fabrikas.
Iespiests un brošēts Latvijas vērtspapīru spiestuvē 1944. g. Nr. 3297. P 345.

I E V A D S

1941. gada vasarā kara iznīcinošo spēku pie sevis sāpīgi izjuta Rīgas pilsēta. Nedaudz dienās un pat stundās liesmām par upuri krita daudzas ēkas un starp tām vairāki neaizstājami vēstures un arhitektūras pieminekļi līdz ar vēsturisko Sv. Pēterļa baznīcu. 29. jūnijā — Pēterdienā — kara troksnī degdams sabrūka Rīgas Sv. Pēterļa baznīcas tornis, kas līdzšinējā veidā nepārtraukti pastāvēja kopš 1746. gada, kad meistars Vilberns (Wülbern) atjaunotajam tornim uzlika gaili. Augstais mākslinieciski veidotais tornis tātad ap 200 gadus bija zīmīgākais vaibsts senās Hanzas pilsētas Rīgas sirmajā sejā. Sv. Pēterļa baznīcas tornis bija Rīgas pazīšanas zīme un pilsētas simbols.

Lielais ugunsgrēks iznīcināja nevien torni un celtnes jumtu, bet arī baznīcas iekšējo izbūvi līdz ar visu iekārtu un mākslas pieminekļiem. Būves koka daļas un koka priekšmeti sadega, bet metalla un akmens darinājumi pa daļai sakusa vai sadrupa. Neskārta palika vienīgi mazā sakristeja ārpus altārdaļas sienu mūriem.

Šim darbam, kas vēsturiskā daļā visumā balstās uz agrākiem publicējumiem, izmantoti Pieminekļu valdes archīva bagātīgie materiāli par Sv. Pēterļa baznīcu pēdējā laikā. Pirmo reizi iespiesti 1941. gada uzņēmumi, kas tāpat kā lielākā daļa fotouzņēmumu ņemti no Pieminekļu valdes archīva.

B Ū V V Ē S T U R E

Pēterja baznīca, kas veltīta Rīgas pilsētas patrōnam Sv. Pēterim, dibināta 13. gadsimta sākumā. Senrakstos baznīca pirmo reizi minēta 1209. gadā, bez tam vēl pāris reizes 13. gadsimtā. 14. gadsimtā ziņas par baznīcu biežāk atkārtojas. Vispār pieņem, ka tā atradusies tanī pašā vietā, kur tagad. No kāda materiāla pirmā baznīcas ēka bijusi celta un kā tā izskatījusies, par to mums ziņu trūkst. Tomēr pieņem, ka tā bijusi mūra celtnie, kaut gan izteiktas arī pretējas domas¹. 15. gadsimta sākumā lemts par baznīcas paplašināšanu. Tas norāda, ka pirmā celtnie bijusi mazāka vai zemāka par tagadējo.

Baznīcai bijis tornis ar svina plāksnēm iesegtu smaili. Sv. Pēterja tornī kopš 14. gadsimta atradies pirmais pilsētas publiskais pulkstenis, pēc kuŗa ar zvana skaņām ziņotas pilnas stundas. No 15. gadsimta pirmās puses ķemerejas rēķiniem redzams, ka pulkstenis vairākkārt labots, pie kam šos darbus izpildījis kalēju amats. 1468. gadā iegādāts jauns pulkstenis. Tornī uzturējies sargs — ugunsgrēku un citu pilsētai draudošo briesmu novērotājs.

Ap 1406. gadu vecais dievnams atzīts par nepiemērotu, kādēļ nolemts vecā vietā celt pilnīgi jaunu baznīcu.

Par baznīcas koŗa daļas būvi 15. gadsimta sākumā precīzas ziņas sniedz baznīcas būves 1408.—1409. g. rēķini, kas glabājas Rīgas pilsētas vēsturiskajā archīvā². Kā no rēķiniem redzams, Sv. Pēterja baznīcas būves finansiālo lietu kārtošanai 1408. g. pilnvarotas četras personas: no rātes Tidemans Hundšēde (Tydeman Hundschede) un Gotšalks Bredbeke (Ghodschalch Bredbeke), bet no pilsonības — Arnds Veijenborchs (Arnd Weyenborch) und Hermans Bude (Hermann Budde). Būves mākslinieciskā un tehniskā vadība uzticēta no Rostokas ieceļojušam meistaram Johanam Rumešotelam (Johann Rumeschottel). Kā meistara palīgi būves darbos dalību ņēmuši divi mācekļi — palīgi Hinriks Hauerbeke (Hinrik Hauerbeke) un Kerstens (Kersten) — Johana Rumešotela (Johann Rumeschottel) dēls. Tie stāvējuši augstāk par parastajiem mūrnieku meistariem. Starp pārējiem minētiem mūrniekiem Evertu, Vilkinu, Jēkabu un Melno Klāvu (Evert, Wilkin, Jakob, Swarte Claws) vienīgi Mel-

¹ J. Girgensohn, Zur Baugeschichte der Petri-Kirche in Riga.

² Publicēti: J. Girgensohn, Zur Baugeschichte der Petri-Kirche in Riga.

nais Klāvs saukts par mūrniekmeistaru, pārējie dēvēti vienkārši par mūrniekiem.

Būves līdzekļi krājušies galvenā kārtā no diviem ienākumu avotiem:

1) pašas baznīcas līdzekļiem, kā rentēm no baznīcas īpašumā esošiem namiem u. t. t.;

2) rātes un atsevišķu privātpersonu ziedojumiem. Prāvas summas būves fondā ienākušas arī no šim nolūkam ziedoto vērtslietu pārdošanas.

Koņa daļas būvdarbi, kas virzīti enerģiski uz priekšu, noslēgušies 1409. g. rudenī ap Miķeļiem, tātad septembra mēneša beigās. Nākamā — 1410. gadā baznīcas būve vairs nav turpināta. Tam par iemeslu bija 1409. g. rudenī sāktais Prūsijas-Polijas karš, kuŗā cieta līdz arī Vidzeme un Rīga. Kara saimniecisko seku dēļ baznīcas tālākā būve tika atlikta uz vairākiem gadu desmitiem. Pēc pabeigtiem būvdarbiem altārdaļa iesvētīta tikai 1418. gadā, kad Rīgā ieradās jaunais virsbīskaps Johans VI (Johann d. VI Habundi).

Domājams, ka arī laikā starp 1408. un 1418. gadu baznīca izmantota dievkalpojumiem, jo 1414. gadā Rīgas pilsētas kalpotāju šrāgās ir runa par vigiliju dziedāšanu un dvēseļu mesu noturēšanu Sv. Pēterļa baznīcā. Tāpat Melngalvju sabiedrības 1416. gada šrāgas nosaka, ka mirušiem melngalvjiem Vastlāvju trešdienā un ceturtdienā Sv. Pēterļa baznīcā noturamas dvēseļu mesas un vigilijas.

Izstrādājot metus baznīcas jaunbūvei, meistars Rumešotels (Rumeschottel) pieturējies pie tanīs laikos viņa dzimtenē par labāko un skaidrāk atzīta baznīcu būvtipa augstas trīs jomu bazilikas ar piecu kapellu vainagu pa apsīdu. Šāda veida baznīcas tanī laikā bija uzceltas jau vairākās Meklenburgas pilsētās, kā Šverinā, Doberanā, Rostokā u. c. Tiešam paraugam Sv. Pēterļa baznīcas celtni ņemta Rumešotela (Rumeschottel) dzimtās pilsētas Rostokas Sv. Marijas baznīca.

Rīgas Sv. Pēterļa baznīcas altārdaļas plāns pilnībā saskaņā ar Rostokas Sv. Marijas baznīcas altārdaļas plānu. Neliela starpība atrodama vienīgi atsevišķo daļu izmēros, pie kam Rostokas paraugs par dažiem metriem pārsniedz Rīgas celtni. Iekšarchitektūras detaļām turpretim paraugam ņemts Šverinas doms, kur pilāru profilējumi tādi paši kā Rīgas celtnē.

Ar Sv. Pēterļa baznīcas 1408. g. būvplāna rekonstrukciju daudz nodarbojies pazīstamais Rīgas vēsturiskās architektūras pētnieks arhitekts V. Bokslafs (W. Bockslaff). Viņš arī publicējis divas (1888. g.³ un 1937. g.⁴) meistara Rumešotela (Rumeschottel) meta rekonstrukcijas.

³ Kunstgeschichtliche Bemerkungen über die St.-Petri-Kirche zu Riga. Mittheilungen aus der livländischen Geschichte.

⁴ Rigasche Rundschau 1937, Nr. 14, Nr. 45.

Senais baznīcas tornis ar draudzes telpu blakus jaunceltnei pastāvēja un tika izmantoti kulta vajadzībām vēl līdz 16. gadsimta vidum, kad izdarītas turpmākās lielās pārmaiņas Sv. Pēterā baznīcas arhitektūrā.

Izpildīto darbu plašos apmērus apstiprina lielās izdevumu summas attiecīgos ķemerejas rēķinos. Ir minēts, ka 1456. gadā no pašiem pamatiem sākta torņa jaunbūve, izmūrējot kā pirmo torņa dienviddaļas pīlāru.

1465. g. virsbīskaps Silvestrs (Sylvester) izdevis pavēli par baznīcas pārbūves galīgu apstiprināšanu, nosakot, ka pilsētas uzsāktie būvdarbi nedrīkst tikt ne no viena, it sevišķi Sv. Pēterā baznīcas kunga (Kirchherrn zu S. Peter) traucēti.

Būvdarbi turpinājušies 14 gadus līdz 1470. gadam un mazākos apmēros pat vēl līdz 1473. gadam. Bet tornis nobeigts tikai 1491. gadā, kad torņa smailē novietota bumba un gailis.

1487. gadā blakus tornim uzbūvēta t. s. „Visu Dieva svēto kapella“; līdzekļus šai vajadzībai devis birģermeistars Pēteris Hinriks (Peter Hinrik).

15. gadsimta otrā pusē Sv. Pēterā baznīcas arhitektūra ieguvusi to veidu (atskaitot torni), kas uzglabājies līdz mūsu dienām. Par toreizējā baznīcas torņa izskatu mums ļauj spriest 16. un 17. gadsimta grafiskie attēli. Vecākais Rīgas pilsētas skats ar baznīcas torņiem redzams Sebastjana Minstera (Sebastian Münster) kosmografijā (ap 1547.). Precīzāko Sv. Pēterā baznīcas attēlu tomēr rāda N. Mollina (N. Mollin) 1612. gada vaļa grebums (1. zīm). Arhitektūrā dominē baznīcas celtnei priekšā stāvošais masīvais ķieģeļu mūra tornis ar lieliem logiem un rotājošām ielodzēm. Torņa dalījumu atsevišķos stāvos pasvītroti pieci smailo frīzi, līdzīgi tiem, kādus vēl tagad redzam ārsienu augšdaļā. Mūra daļa noslēdzas ar 4 stāviem zelmiņiem, virs kuņģiem paceļas svarīga astoņu šķautņu torņa smaile. Torņa ārpusē pie īpašas izbūves bijis piestiprināts zvans, līdzīgs kā Jēkaba baznīcai. Smaili vainago bumba, virs tās stienā galā — gailis. Torņa augstums bijis 418 Rīgas pēdas.

Ap 17. gadsimta vidu kļuvis nedrošs Sv. Pēterā baznīcas tornis. Mūros parādījušās plaisas, kas gadu no gada palielinājušās. Lai pārbaudītu plaisu rašanās cēloni, atrakti torņa pamati, pie kam izrādījies, ka sienu mūrējums balstās tieši uz smilts, un nevis uz koka režģiem vai pāļiem.

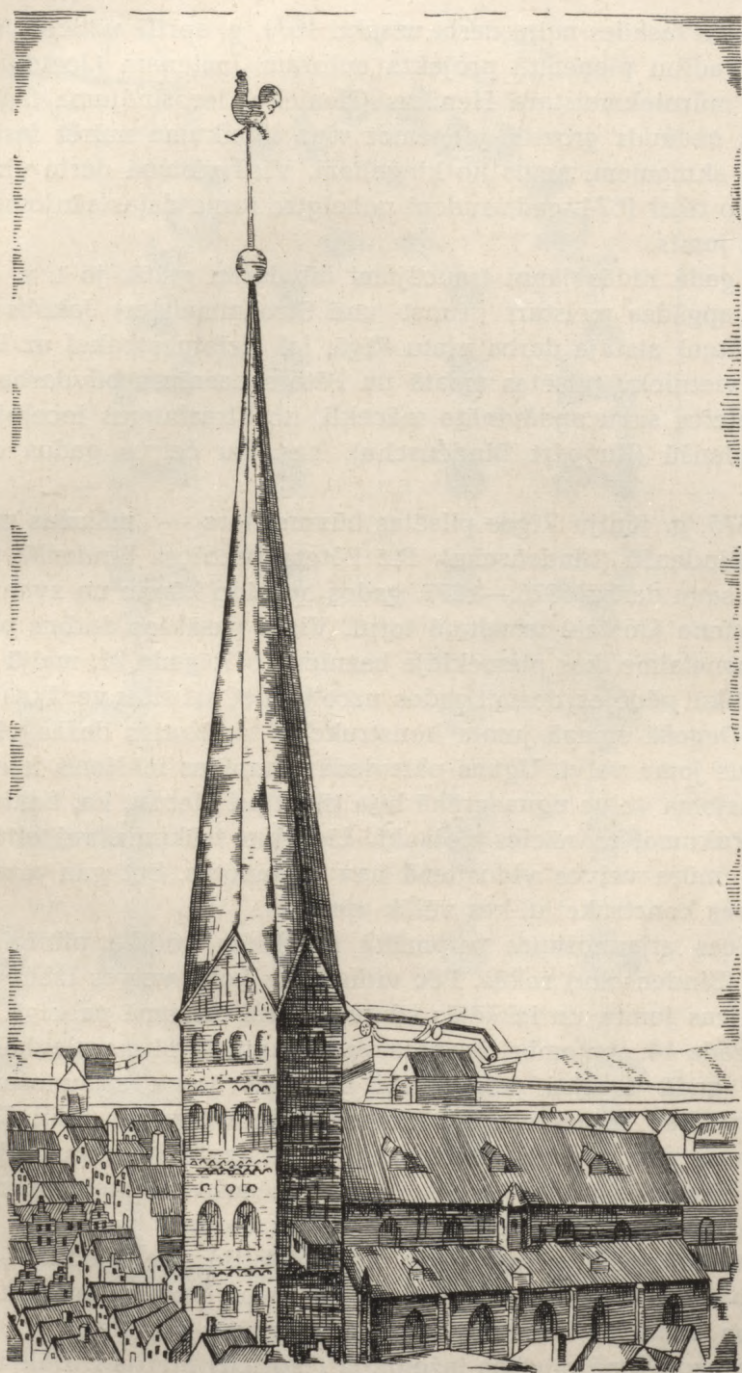
1666. g. 11. martā tornis sagāzies dienvidaustrumu virzienā, sagraudams rātskunga Eberharda Vitena (Eberhard Witten) namu un aprak-

dams drupās 8 personas. Par torņa sagāšanās tiešo iemeslu tika uzskatīta lielā vētra, kas vairākas dienas pirms tam plosījies pilsētā. Drīz pēc šīs nelaimes sākts domāt par torņa atjaunošanu, rakstiski aptaujājoties pēc piemērotiem meistariem Dancigā, Hamburgā un citās Vācijas pilsētās. Gružu un drupu novākšana izdarīta no Dancigas 1662. g. ieceļojuša Rīgas pilsētas būvmeistara (Kunst- und Strohmmeister) holandieša Jakoba Jostena (Jacob Josten) vadībā. Saskaņā ar līgumu, viņa pienākums bija ņemt dalību arī pilsētas sabiedrisko ēku, it sevišķi baznīcu sakārtošanā, ja pie tam kas atgadītos. 1666. gada beigās meklētais „mākslas meistars” (Kunstmeister) atrasts Libekas pilsētas meistara (Werkmeister) Jirgena Teufela (Jürgen Teuffel) personā, kas tad ar Lībekas pilsētas valdes atļauju pieaicināts par padomdevēju Pēterā baznīcas torņa celšanas darbam un jau tanī pašā gadā ieradās Rīgā. Teufela (Teuffel) priekšlikumi, domājams, nav guvuši rātes piekrišanu, jo viņa darbība Rīgā drīz vien (1667. gada pavasarī) izbeigusies.

Torņa atjaunošanas darbi tad uzsākti meistara Jakoba Jostena (Jakob Josten) pastāvīgā līdzdarbībā un lēnām virzīti uz priekšu. 1667. g. jūnijā (29), tātad Pēterdienā, uz īpaši veidotas pāļu pamatnes svinīgi likts pamatakmens jaunajai celtnei. Dažādu iemeslu dēļ būvdarbi vēl dažus gadus kavējušies. Nav bijis skaidrības, kādā veidā torni īsti celt. Tādēļ turpinājusies arī meistara meklēšana. Bez tam arī pārējā ēkas daļā bijuši veicami steidzami remontu — tā 1669. gadā atjaunots baznīcas jumts.

Fasādes un torņa atjaunošanas priekšlikumus, kuŗu bija vairāki, sāka apspriest 1670. gadā. Aprīļa mēnesī saņemts meistara Jostena (Josten) mets. Citu metu torņa atjaunošanai iesniedzis maģistrs Johans Švenburgs (Johannes Schwenburg), vēlākais pilsētas inženiera Franciska Murrera (Franciscus Murrer) adjunkts. Neviens no abiem projektiem tomēr nav apmierinājis rātes prasības.

1671. gadā marta mēnesī (22) no Holšteinas Rīgā ieradās Pēterā baznīcas torņa būvdarbiem īpaši angažētais mūrniekmeistars Hinrichs Henike (Hinrich Henicke, Hönken), un rātē pieņemts lēmums par būvdarbu steidzamu uzsākšanu. Pēc rātes uzaicinājuma visi trīs, ja tā varētu izteikties, „sacensības” dalībnieki Švenburgs (Schwenburg), Jostens (Josten) un Henike (Henicke) iesniedza Pēterā baznīcas torņa un fasādes modeļus. Par labāko un glītāko atzīts meistara Jostena (Josten) mets, kas ar dažiem iebildumiem pieņemts, uzdodot maģistram Švenburgam (Schwenburg) „rēgulēt pēc architektūras likumiem” dažas torņa un fasādes detaļas. Papildus priekšlikumus iesniedzis arī meistars Jostens (Josten). Viņa mets paredzējis torņa smaili ar divām galerijām.

1. zīm. Sv. Pēterča baznīca 16. gadsimta sākumā, pēc N. Mollina (N. Mollin) 1612. gada
vara grebuma zīmējis L. Nagliņš.

Torņa un fasādes mūra darbi uzsākti 1671. g. aprīlī, uzticot būvdarbu atbildīgo vadību pieņemtā projekta autoram Jostenam (Josten). Darbu gaitā pēc mūrniekmeistara Henikes (Henicke) ierosinājuma fasādes izveidojums nedaudz grozīts, pieņemot viņa ieteikumu mūrēt fasādes pilastrus no akmeņiem, nevis no ķieģeļiem. Visā visumā darbi virzījušies palēnām, jo tikai 1674. gada rudenī nobeigtas torņa daļas sājoma velves un uzlikts jumts.

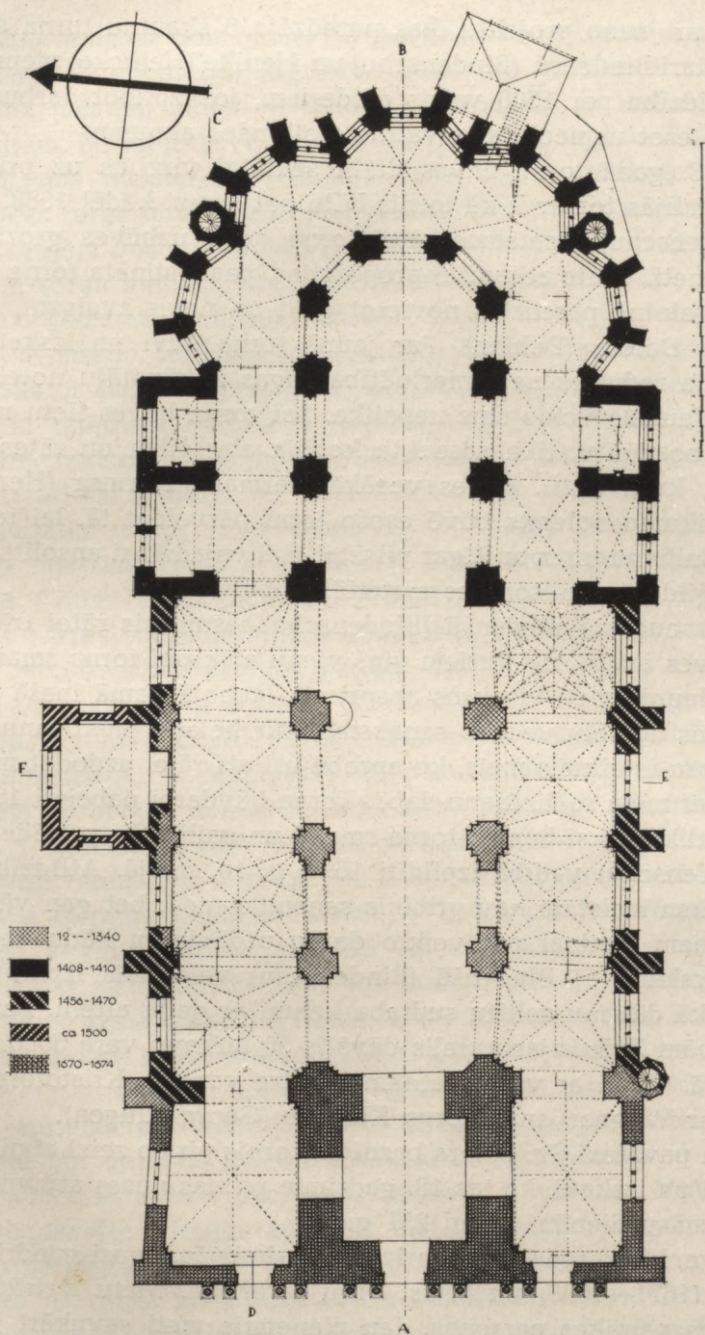
1675. gadā radās jauni traucējumi būvdarbu gaitā, jo t. s. mākslas un ūdens apgādes meistars (Kunst- und Strohmmeister) Jakobs Jostens (Jakob Josten) atstāja darba vietu Rīgā, lai aizietu atpakaļ uz Dancigu. Par savu vietnieku pilsētas amatā un Pēterļa baznīcas būvdarbu vadībā Jostens ieteica savu apdāvināto mācekli, no Strasburgas ieceļojušo Rupertu Bindensū (Ruppert Bindenschu), kas jau četrus gadus darbojās Rīgā.

Ar 1675. g. jūniju Rīgas pilsētas būvmeistars — „mākslas meistars” skaitījās Bindensū (Bindenschu). Pie Pēterļa baznīcas Bindensū (Bindenschu) sāk savu darbu 1676.—1677. gados ar kādu kāpņu un zvanu krēslu izbūvi Jostena (Josten) uzceltajā tornī. Visus pasāktos darbus pārtrauca lielā ugunsnelaime, kas piemeklēja baznīcu 1677. gada 21. maijā un iznīcināja ne tikai pēdējos desmit gados uzcelto, bet arī citas vecākas mākslas vērtības. Degošā smagā jumta konstrukcija sagāzoties dažās vietās salauza vidus joma velvi. Uguns pārsviedās baznīcas iekšienē, kas izdega. Visa vidusjoma velve ugunsgrēkā bija tik stipri cietusi, ka, baidoties nejauša iebrukuma, to nācies nojaukt. Līdzekļu trūkuma vai citu apsvērumu dēļ mūra velves vidusjomā nav atjaunotas, bet gan aizstātas ar koka velves konstrukciju, kas vēlāk apmesta.

Baznīcas atjaunošanas turpmākā būvdarbu vadība pilnīgi atradās Bindensū (Bindenschu) rokās. Pēc vidusjoma koka velves izbūves atjaunots baznīcas jumts, un iekšējās izbūves darbi drīzumā pabeigti tik tālu, ka 1679. gada 14. septembrī baznīcā varēts noturēt pirmo dievkalpojumu.

1684. gadā uzsākti priekšdarbi baznīcas torņa atjaunošanai. Pēc Pēterļa baznīcas inspektora rātskunga Paula Dolmana (Paul Dolmann) ierosinājuma rāte uzdeva amata meistariem sastādīt kalkulācijas paredzamiem būvdarbiem. 1685. gada vasaras mēnešos ar meistariem Heniki (Henicke) un Bindensū (Bindenschu) vestas sarunas par torņa atjaunošanu, un tā paša gada 14. septembrī noslēgti attiecīgie līgumi. Pēc līguma meistari par 12000 valsts dālderiem apņēmās uz esošiem mūriem uzbūvēt koka torņa smaili un baznīcas fasādē trīs akmens portālus.

Rātes uzdevumā pilsētas inženieris Frīdrichs Statijs f. Dālens (Friedrich Statius von Dahlen) iesniedza torņa smailis zīmējumu, ko rāte ap-

2. zīm. Plāns, 1941. g. uzmērijums.

robēja. Sakarā ar jauno projektu, kas paredzēja 8 šķautņu torņa smaili ar kupolu, meistari Bindensū (Bindenschu) un Henike (Henicke) pieprasīja paaugstināt atlīdzību par 1500 valsts dālderiem, jo, izpildot darbus pēc jaunā projekta, esot nepieciešams vairāk Gotlandes akmeņu.

1687. un 88. gadā torņa būves darbi sekmīgi virzījās uz priekšu. Darbu gaitā izrādījās tomēr it kā tornis būtu par zemu, kādēļ 1688. gadā Bindensū (Bindenschu) iesniedzis rātei torņa koka uzbūves grozījumu metu. Jaunajā metā, cik to atļāvušas proporcijas, paaugstināta torņa smailē un smailē galotnē paredzēts novietot gaiļi un nevis zvaigzni, kā to bija projektējis Dālens (Dahlen). Par jaunā torņa būvi un izskatu šai laikā vispār bija radusies neapmierinātība Rīgas iedzīvotāju noteicošās aprindās, kam jaunais veidojums nepatika. Lai torņa būves lietu nokārtotu un labāk nostādītu, tika sasaukta kopēja abu ģilžu un rātes sēde (1688. 2. VIII), kuņā uz L. ģildes vecākā Hermana Harmsa (Hermann Harms) priekšlikumu nolemts būvē esošo torni pārveidot tā, lai tas patiesi būtu par daiļumu un rotu Rīgas pilsētai. Šai vajadzībai apsolīts ievērojams Lielās ģildes un pilsonības materiāls atbalsts.

1688. g. 24. augustā Bindensū (Bindenschu) iesniedzis rātei trīs jaunus torņa izbūves metus, no kuņiem viņš vienu ar kroni torņa smailē sevišķi ieteicis. Jaunie metri vispirms apspriesti Jaunajā namā īpašā Lielās ģildes pilsonības un solu vecāko sanāksmē, kur lielāko piekrišanu ieguvis paša meistara ieteiktais mets, ko aprobējusi arī rāte, uzdodot meistaram rūpēties par meta realizēšanu dabā. Torņa būvdarbi pabeigti 1689. g. oktobrī, nav uzlikta tikai bumba torņa smailē un gaiļis. Šie pēdējie darbi Bindensū (Bindenschu) vadībā izpildīti 1690. g. 10. maijā. Atlīdzību par pēdējiem darbiem meistars nav gribējis saņemt naudā, bet gan vēlējies, lai baznīca viņam atmiņai par veikto darbu uzdāvinātu kādu dzeramo trauku gaiļa izskatā. Šī Bindensū (Bindenschu) vēlēšanās izpildīta, un viņš saņēmis kā dāvanu zeltītu sudraba kannu ar gaiļa attēlu. Baznīcas būves vajadzībām Zviedrijas karalis dāvējis 50 birkavu vara 5000 valsts dālderu vērtībā. Torni ar vara plātnēm iesedza varkaļi: Kristofers Vagners (Christofer Wagner) un Georgs Klugens (Georg Klugen).

1690. gada pavasarī Sv. Pēterļa baznīcas tornis pirmo reizi atmirdzēja tādā krāšņumā un izskatā, ko tas 18. gadsimta pirmās puses atjaunojumā paturēja līdz mūsu dienām, tātad 251 gadu.

Torņa būve, kā to redzējam iepriekšējās rindiņās, ilgusi gandrīz divdesmit gadus (1671—1690) un bijusi visai sarežģīta. Metu izstrādāšanā dalību ņēmušas vairākas personas. Jau pieņemtie metri savukārt grozīti un papildināti. Visai zīmīgs un vērā ņemams fakts ir tas, ka 1688. gadā jau būvē esošais Dālena projekts tika nesaudzīgi kritizēts un beidzot

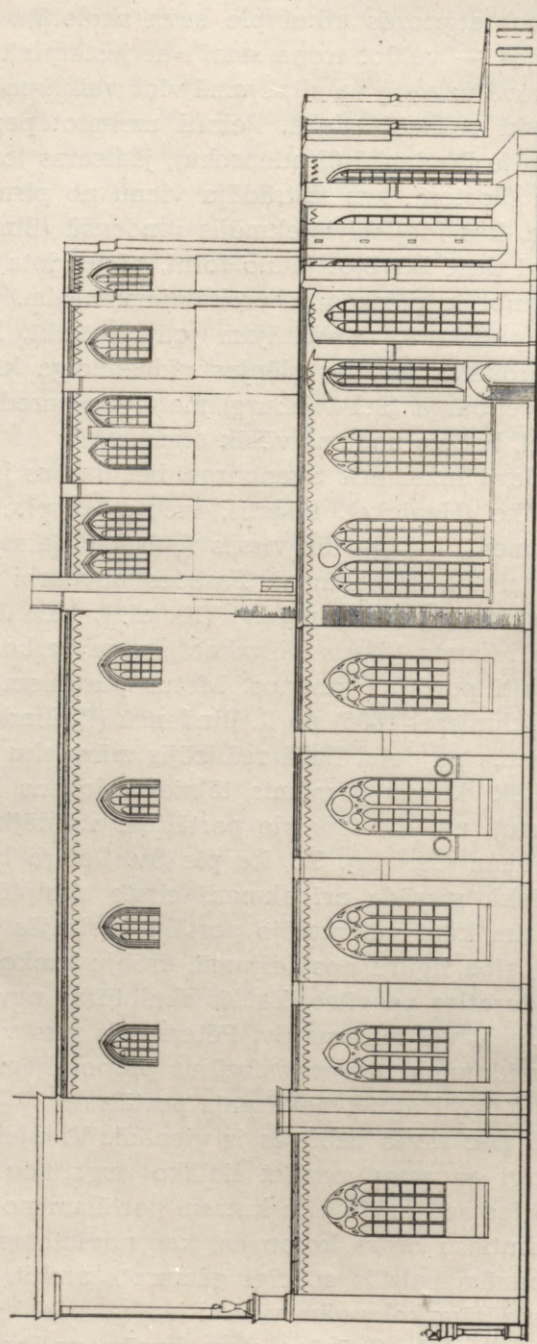
pavisam atmests, domājams, ne jau bez paša būvvadītāja ziņas. Pēc tam Bindenšū (Bindenschu) atgriezās atkal pie sava skolotāja — meistara Jostena (Josten) idejas — veidot torņa smaili ar iestarpinātām vaļējām galerijām. Šo ideju savā uztverē un slīpējumā viņš veiklā mākslinieciskā izpildījumā meistariski realizēja dabā. Pelnīti uzskatot par Sv. Pēterļa baznīcas torņa būvētāju Bindenšū (Bindenschu), jāatceras tomēr arī viņa priekšgājējs Jostens (Josten), kas izstrādāja vienu no pirmajiem aprobētiem torņa metiem, kas idejiski ietekmējis Bindenšū (Bindenschu).

17. gadsimta otrā pusē būvējot jauno torni, pārveidota arī baznīcas galvenā fasāde, mēģinot to pieskaņot barokālajam tornim.

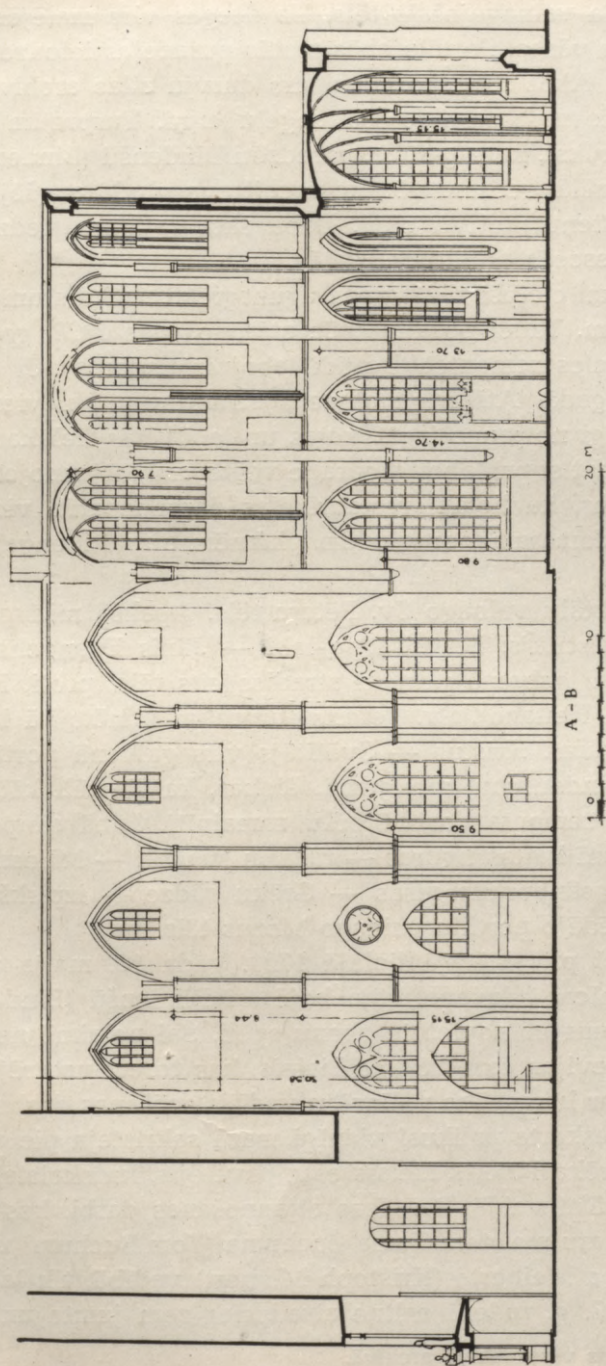
Skatot baznīcu pretskatā, nezinātājam grūti pateikt, ka aiz kaltā akmenī ietērtās barokālās fasādes slēpjas viduslaicīga ķieģeļu arhitektūra. Inženiera Švenburga (Schwenburg) mets gan paredzējis ķieģeļu apdari arī šai fasādei, bet šis nodoms vēlāk atmests.

Fasādei metus deva inženieris Švenburgs, bet darbus izpildīja mūrnieku meistars Henike (Henicke). Pilastrī, volūtas, kapiteļi un dzegas kaltas Gotlandes akmenī, bet gludās virsas ietērtas Salaspils un Kokneses sārtajā burbuļainajā kaļķakmenī. Fasādes būvdarbi noslēdzās ar triju monumentāli veidotu portālu uzbūvi (10. att.), kam līdzekļus ziedoja tirgotājs Klaus Mistets (Claus Missthaet), viņa ģerbonis un vārda inicāļi „C. M.” iekalti portālu akmeņos. Metus portāliem izstrādājuši: A. Šmīselis (A. W. Schmiesel 1686) un R. Bindenšū (R. Bindenschu 1692). Pēdējā aprobētos metus pa daļai dabā realizējis mūrnieku meistars Henike (Henicke). Vēlāk darbus pārņēmis tēlnieks Johans Daniels Šaus (Johann Daniel Schau), un pēc tam pie portāliem strādājis viņa palīgs Johans Gervins (Johann Gerwin). To, ka pie Sv. Pēterļa baznīcas strādājuši vairāki tēlnieki, pierāda arī akmenī cirsto skulptūru dažādība. Piemēram salīdzināsim kaut vai malējo portālu kreisajās ielodzēs esošos tēlus. Lielā atšķirībā figūru nostādījumā, drēbju krokojumā un tēla virsas apdarē acīs duņoties pasvītro, ka šīs skulptūras nav viena un tā paša autora darbs. Īpaši vēl mināms Sv. Pēterļa tēls virs vidējā portāla. Tas, spriežot pēc veidojuma uztveres, figūras proporcijām un apdares, varētu būt darināts krietni agrāk nekā pats portāls.

Visi trīs portāli pēc savas uzbūves ir vienādi. Vidējais portāls nedaudz izceļas vienīgi ar savu mazliet lielāko augstumu. Ar pusloka arku pārsegto dziļo ieejas durvju ailu katram portālam no abām pusēm ietveļ pa divas korintiešu ordra kolonnas, kas novietotas uz četrstūŗa pamatnēm. Uz kolonnām balstās spēcīgi gāmurots architravs ar noslēdzošo dzegu. Virs vidējām kolonnām volūtu izciļņi ar dekoratīvām pusgulošu sievieti, resp. eņģeļu figūrām, starp kuŗām uz īpašas pamatnes

3. zīm. Dienvidu sānskats, 1941. g. uzmērījums.

4. zīm. Griezums (A—B) caur vidusjomu, 1941. g. uzmērījums.

novietots portāla vainagojošais tēls. Uz dzegas virs malējām kolonnām — ornāmentālas vāzes. Portāla abās malās pusapaļas ielodzes ar akmenī kaltām figūrām. Abos sānu portālos virs durvju ailas archivolta profilējuma abās pusēs redzami lidojošu eņģeļu cilņi. Turpretim galvenajam portālam tādu trūkst, kaut gan tie paredzēti Bindensū (Bindenschu) metā. Zīmējuma oriģinālā⁵ redzam vēl, ka architrava gludo augšējo joslu visā garumā sedz vītenu motīvu cilņi. Dabā šādi rotājumi redzami vienīgi virs kolonnām esošās architrava daļās.

Portāli jūtami cietuši 1721. gada ugunsgrēkā no karstuma un no krītošiem akmeņiem. Tādēļ portālus pēc atjaunošanas 1728. gadā arī turpmāk aizvien nācies remontēt. Dažādi labojumi izdarīti vēl 1811., 1832., 1847. un 1906. gadā. Atšķirīgā akmens struktūra un nevienādā patina norāda, ka pilnīgi no jauna izgatavotas un iebūvētas lielākas portālu un dzegu daļas. Tāpat stipri laboti figūrālie veidojumi, atjaunojot nodauzītās daļas. Pieņemams, ka lielāki restaurācijas darbi izdarīti vidējā portāla augšdaļā, kad, domājams, ar gludām plaknēm aizstāti eņģeļu cilņi virs archivolta.

Galveno portālu vainago Sv. Pēterā tēls. Apakšā nišā pa kreisi novietots Jānis Kristītājs, bet nišā pa labi — Jānis Evaņģelists. 18. gadsimta beigās virs galvenā portāla atradies cits tēls, proti, Kristus Svētītājs (segnende Heiland). Sv. Pēteris turpretim minēts kā labā sānportāla galvenā figūra⁶. Kristus — Svētītājs virs galvenā portāla redzams arī Bindensū (Bindenschu) zīmējumā. Liekas, ka šie tēli kādos 19. gadsimtā izpildītos remonta darbos būtu samainīti. Labā sānportāla nišās novietotas akmenī kaltas figūras — tikumu simboli — Mīlestība un Uzticība, bet kreisā sānportāla nišās — Grēku sūdze — izpiršana (Busse) un Ticība. Šo pēdējo portālu vainago Mozus tēls.

Jau iepriekš pieminētajā lielajā 1721. gada 10. maija ugunsgrēkā, kad izdega baznīcas iekšiene, gāja bojā arī Bindensū (Bindenschu) celtais krāšņais tornis ar novietoto zvanu spēli. Šai nelaimē nebija varējis palīdzēt pat Krievijas cars Pēteris Lielais, kas toreiz uzturējies Rīgā un it kā personīgi ar karaspēka palīdzību vadījis dzēšanas darbus. No lielās celtnes uguns neskarta palikusi vienīgi mazā sakristeja pie apsīda.

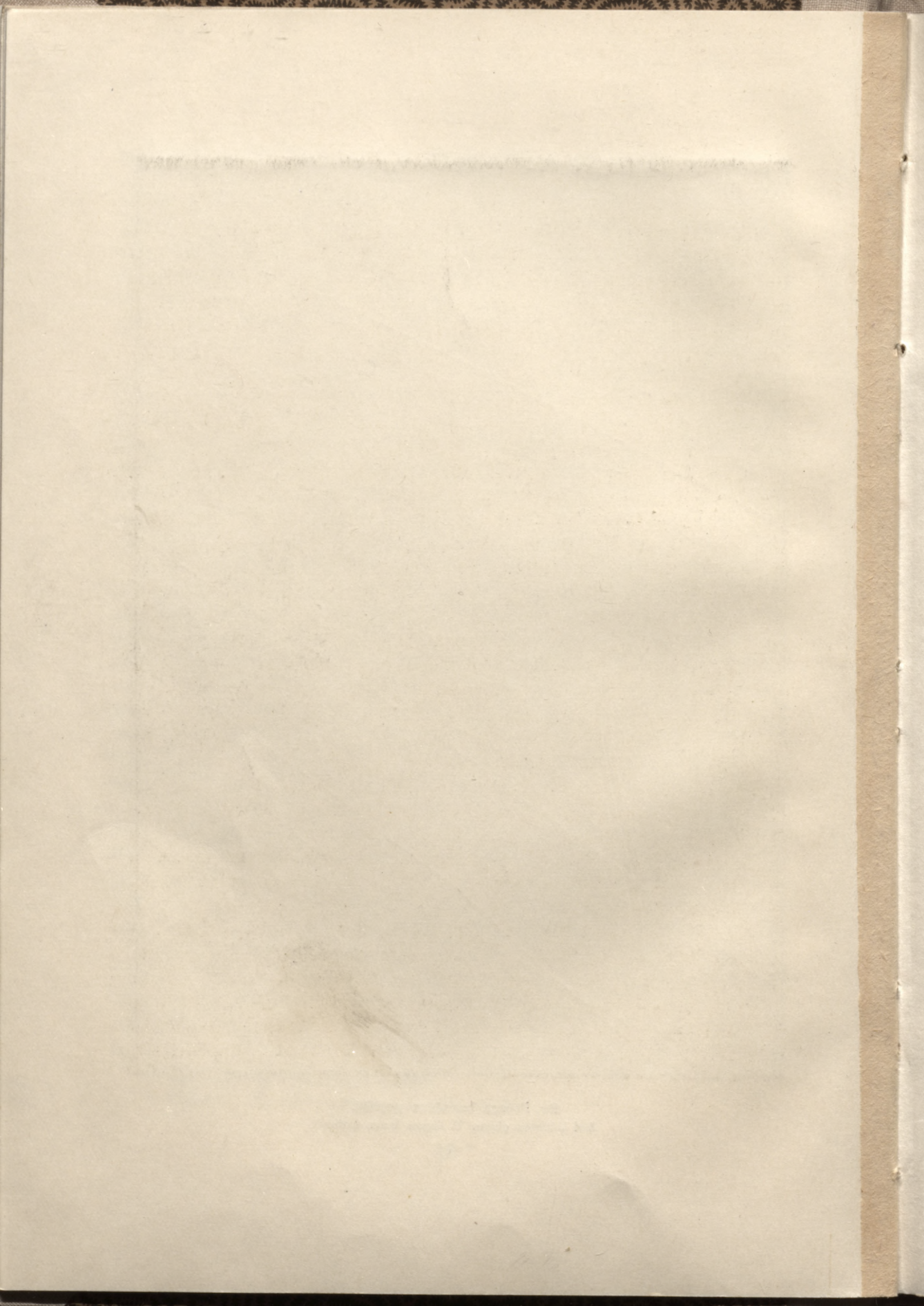
Pēc ugunsgrēka Pēteris Lielais esot pavēlējis, ka skaistais dievnams atjaunojams agrākā veidā. Baznīcas atjaunošanas darbi, kas uzsākti nekavējoties namdaŗu meistara Toma Buchuma (Tom Buchum) un mūrnieku meistara Kristapa Meinerta (Kristoph Meinert) vadībā, tik labi sekmējušies, ka jau 1723. g. rudenī celtne atradusies zem jumta un tornis pār-

⁵ Rīgas pilsētas vēsturiskajā archīvā.

⁶ Brotze, J. Ch. Monumente ... III. 206, 206 b.

Sv. Pēterā baznīcas portāli.
Prof. L. Liberta glezna, V. Zāgara kunga īpašumā.

segts ar pagaidu jumtu. Pēc desmit gadiem (1733) sākts domāt arī par torņa atjaunošanu, iepriekš izlabojot fasādi un torņa mūri, kas pēc lietpratēju — Sv. Pēterļa baznīcas mūrnieku meistara Kristapa Meinerta (Kristoph Meinert), Doma baznīcas mūrnieku meistara Ādama Mevinsa (Adam Mevins) un Jāņa baznīcas mūrnieku meistara Johana Hinricha Giterboka (Johann Hinrich Güterbok) atzinuma bija no virspuses nojaucams un bojātie apšuvuma akmeņi un dzegu daļas aizstājamas ar jaunām. Akmeņus fasādes dzegām piegādāja no Gotlandes, bet apšuvumam lauza Salaspils rajonā. Fasādes labojumus izpildīja akmeņkalis Gotfrīds Šreijers (Gottfried Schreijer).

Torņa smailes atjaunošanu (1743—1746) pēc veca parauga izdarīja baznīcas namdaŗa Buchuma (Buchum) pēctecis namdaris Johans Vīlberns (Johann Wülbern). Kā padomdevējs līdzī darbojās pilsētas būvmeistars Johans Ādams Šellšlēģers (Johann Adam Schellschleger). 1746. gadā Vīlberns (Wülbern) uzlika atjaunotajam tornim varkaļa Gotfrīda Geijera (Gottfried Geijer) izlaboto veco gaili, pēc pabeigta darba izdzerdams kausu vīna un nomezdams tukšo glāzi no torņa zemē. Šī glāze kā par brīnumu nesaplīsa un, tikai nedaudz bojāta, vēl tagad glabājas Doma mūzejā kā Sv. Pēterļa baznīcas torņa jaunuzbūves liecinieks. Pēc pabeigtiem darbiem 1746. gadā pamanīja, ka torņa smaile nošķiebusies. Sakarā ar to pilsētā radās uztraukums par torņa likteni. Abi meistari tomēr apgalvoja, ka tornis solidi būvēts un tam nekādas briesmas nedraudot. Ka meistariem bijusi taisnība, pierādīja torņa ilgais mūžs un stabilitāte, neraugoties uz dažiem vēlākiem nelieliem konstrukcijas bojājumiem un granātu trāpījumiem Bermonta laikā. Pēc 1925. g. izdarītās pārbaudes torņa smailes nošķiebsānās bija 80 cm.

1746.—47. gados varkaļi Gotfrīds Geijers (Gottfried Geijer) un Frīdrihs Cifers (Friedrich Zifer) pārsedza torņa uzbūvi ar vara skārdu, kas tika piegādāts no Lībekas.

1753. gadā tornī ierīkoja pulksteni, ko dažus gadus iepriekš bija pagatavojis meistars Nīfelds (Niefeld): Dārgās izmaksas dēļ zvanu spēle vairs nav atjaunota.

Šeit varētu jautāt, vai Vīlberns (Wülbern) torņa būvē pilnīgi sekojis Bindensū (Bindenschu) oriģinālam jeb arī no savas puses torņa veidojumu kaut kā papildinājis. Par nožēlošanu mums trūkst materiālu, lai šo jautājumu pilnībā noskaidrotu. Salīdzināšanai ir tikai Bindensū (Bindenschu) mets⁷, bet trūkst attēlu, kas rādītu, kāds izskatījās viņa uzbūvētais tornis dabā. Tādēļ nevaram zināt, vai Bindensū (Bindenschu),

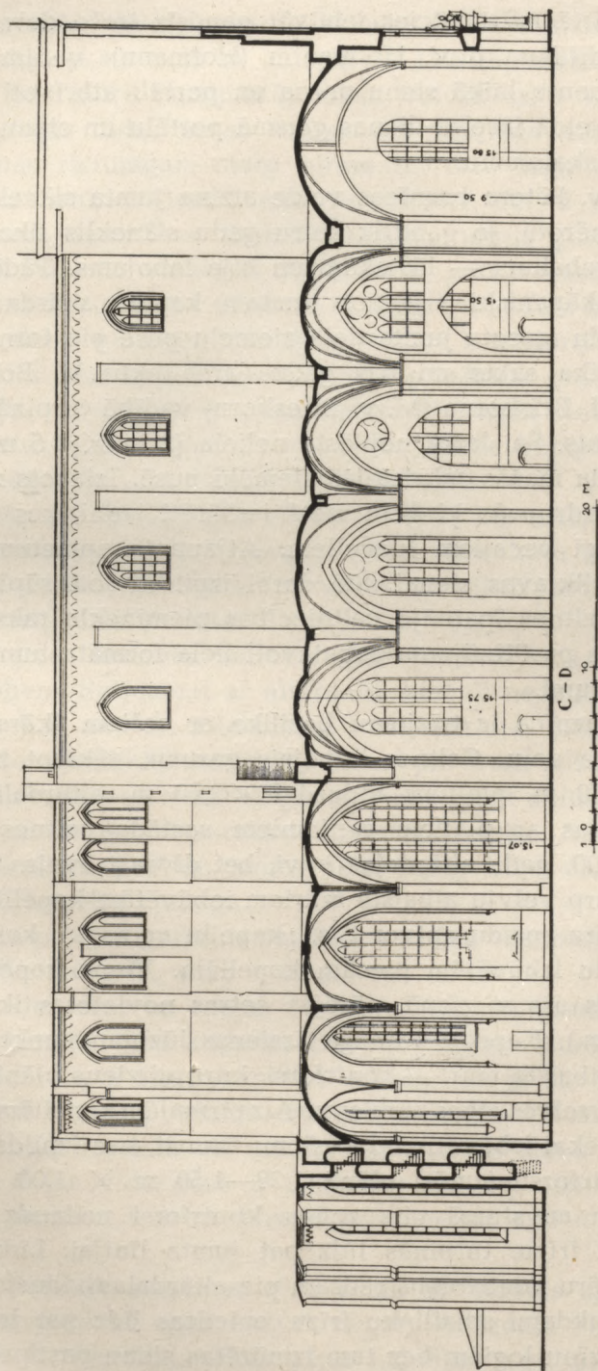
⁷ Rīgas pilsētas vēsturiskajā archīvā.

reālizējot savu metu, nav to kaut kā grozījis vai papildinājis. Atšķirība starp Bindensū (Bindenschu) metu un tagadējo Sv. Pēterā baznīcas torni, kas izpaužas atsevišķo daļu proporcijās, ir diezgan liela. Zīmējumā redzamas tikai divas līdzīgas ar jumoliem segtas vaļējas galerijas. Trešās vaļējās galerijas vietā rādīta ciešāka uzbūve ar slēgtiem logiem, virs kuņas tūlīt sākas vienmērīga un ļoti augsta nobeiguma smaile ar kroni smailes vidū. Dabā turpretim motīvs — galerija ar jumolu — trešo reizi torņa augšdaļā izteikts pilnīgi skaidri. Gludā torņa nobeiguma smaile caur to kļuvusi daudz īsāka un druknāka. Tā aizņem vairs tikai apm. vienu trešdaļu no kopējās torņa uzbūves augstuma (zīmējumā gandrīz pusi). Šāds atsevišķo daļu izmēru pārkārtojums ir jūtami ietekmējis torņa kopskatu.

Izskatu, ko Sv. Pēterā baznīca ieguva 1690. ar Bindensū (Bindenschu) uzbūvēto un 1746. gadā ar Vilberna (Wülbern) atjaunoto torni, tā paturēja negrozītu līdz pat 1941. gadam, kaut gan remontu un dažādi tehniski labojumi tika pēc vajadzības izdarīti diezgan bieži. 1794. gadā pilsētas būvmeistars Haberlands atjaunoja vidusjoma koka velves. 1813. gadā baznīca remontēta, pie kam labots tornis un galvenā fasāde. Piecus gadus vēlāk mūrnieku meistars Foss (Voss) un galdnieks Pile (Pilé) atjaunoja ģērbkambari pie baznīcas. Sākot ar 19. gadsimta vidu, kā baznīcas būvmeistars darbojās arhitekts Johans Daniels Felsko (Johann Daniel Felsko). Viņa vadībā izdarītas vairākas pārbūves un remontu, pie kam dažkārt nav saudzētas senas vēsturiskas būvdaļas. 1847. gadā pēc Felsko (Felsko) priekšlikuma iebūvēja pastiprinātājas arkas starp pīlāriem baznīcas rietumdaļā. Tanī pašā gadā mūrnieku meistars Johans Daniels Šteinerts (Johann Daniel Steinert) izlaboja baznīcas ārējos mūrus un nokrāsoja galveno fasādi. Pēc Felsko (Felsko) ierosinājuma 1873. gadā jumta seguma vaļa skārds aizstāts ar tumšbrūno Anglijas slānekli. Kā turpmāk aizrādīts, arī vairākas koka būvdaļas baznīcas iekšienē darinātas pēc viņa metiem un norādījuma. Ap 1883. gadu izdarīto torņa remontu un citus labojuma darbus vadīja pilsētas arhitekts Šmelings (Schmeling), kas pēc tam vēl vairāk kā desmit gadus darbojās par padomdevēju baznīcas būves lietās. Pēc viņa ieteikuma 1894. gadā celtnes rietumdaļas logiem ķieģeļu stiegrojums apmainīts pret ne visai piedienīgo betona profilējumu.

1896. gadā remontēta torņa smaile, pie kam satrunējušo koka daļu vietā iebūvētas jaunas. Darbus izpildījuši namdaļu meistars Mednis un skārdnieku meistars Maršics.

Desmit gadus vēlāk, 1905.—1906. gadā rūpīgi renovēta galvenā fasāde un torņa mūra daļa. Akmeņi, kas bija kļuvuši irdeni, aizstāti ar

5. zīm. Griezums (C—D) caur ziemeļu sāņjumu, 1941. g. uzmērījums.

jauniem. Tādā kārtā mūrī nācies iebūvēt gandrīz trešo daļu jaunu akmeņu. Darbu vadītājam prof. Hofmanim (Hofmann) varam pateikties par to, ka šo remontu laikā sienu mūris un portāli atbrīvoti no nelabā krāsojuma, tādā veidā izceļot dienas gaismā portālu un sienu apšuvumu akmeņu dabisko skaistumu.

1932. gadā Sv. Pēterā baznīcas valde atzina jumta slānekļa segumu par galīgi nepiemērotu, jo gandrīz katru gadu slāneklis tika bojāts no krītošiem ledus gabaliem — lāstekām un bija labojams. Tādēļ baznīcas valde nolēma pakāpeniski atjaunot jumtam kapara skārda iesegumu. Vispirms ar skārdu iesegta jumta daļa ziemeļu pusē pie torņa.

1936. gadā tika sākts un trīs gadus architektu V. Bokslafa (W. Bockslaff) un M. f. Brīskorna (M. v. Brieskorn) vadībā turpinājās celtnes ārējo mūru remonts. Šai laikā noplēsta neliela (2 m × 4,5 m × 2,5 m) piebūve pie apsīda mazās sakristejas ziemeļu pusē. Izlabots zokelis, ār-sienu apakšdaļā izdrupušo ķieģeļu vietā iemūrēti jauni, kas formāta un krāsas ziņā līdzīgi vecajiem ķieģeļiem. Atjaunots apmetums ielodzēs un piebūvētās noliktavas sienai. Šie darbi izpildīti ļoti rūpīgi un saudzīgi, ievērojot celtnes īpatnējo celtniecības pieminekļa raksturu. Šiem darbiem pēc īpaša pasūtījuma pagatavoti liela formāta tumši sarkanie ķieģeļi un profilējumi.

Sv. Pēterā baznīca ir trīsjomu bazilika ar sešiem šķērsjomiem — travejām un torņa daļu. Celtnes kopējais gaņums, rēķinot no ārsienas līdz ārsienai 78,70 m, platums vidusdaļā 32,60 m, altārdaļā 34,80 m.

Četras travejas ar platiem sānjomiem sastāda celtnes vidusdaļu starp torni un 1409. gada altārdaļas būvi, bet divas travejas ar šauriem sānjomiem un starp velvju atbalsta mūriem iebūvētām kapellām attiecas uz altārdaļu. Altāra apsīdu aptver t. s. „kapellu vainags”, kas sastāv no puslokā ap apsīdu izbūvētām piecām kapellām. Viena kapella atrodas tieši centrā būves ass virzienā, pārējās četras novietotas ik pa divām katrā pusē (2. zīm.). Kapellu vainaga ārsienas lūzumu punktos izbūvēti velvju un sienu atbalsta mūri — kontrforsu, kuŗu virziens plānā saskan ar slodzi uztveŗošās velves ribas virzienu. Aiz pirmajām kapellām kontrforsu vietā abās pusēs ēkai izbūvēti riņķa kāpņu tornīši, kas izpilda arī kontrforsu vietu. Kontrforsu izmēri plānā 1,20—1,50 m × 1,00 — 1,05 m. Apmēram 9,50 m augstumā virs zemes kontrforsu nedaudz samazinās un, pārtraukdami frīzu, turpinās līdz pat jumta līnijai. Līdzīga veida, tikai mazāku izmēru kontrforsus redzam pie altārdaļas vidusjoma sienas. Tie tāpat, pārtraukdami smailloku frīzu, sniedzas līdz pat jumta malai. Starp bazilikas dvīņu logiem bez tam izmūrētas sienu pastiprinošas lizēnas, kas izbeidzas apakš sienas noslēguma frīza.

Celtnes vidus daļā kontrforsī atrodas tālāk viens no otra. Tādēļ tie mūrēti biežāki (1,40—1,50 m × 1,65 — 1,70 m). Bazilikas dienvidsienā šeit gluda bez mūra pastiprinājumiem velvju arku vietās, bet ziemeļsienā atkārtojas tādas pašas lizēnas kā altārdaļā starp dvīņu logiem. Dienvidsienas rietumgalā starp pirmo un otro logu atrodas vēl viens riņķa kāpņu tornītis. Ziemeļsienā tornīša nav, bet tā vietā izmūrēts ļoti plats un biezs kontrforss. Sarkano ķieģeļu mūris gluds labā tehniskā izpildījumā. Ārsienas vienīgais rotājums ir laužto smailloku frīzs sienas augšdaļā, kas izmūrēts pa daļai no tumšiem vāpētiem ķieģeļiem. Ķieģeļu sējums kā sienu gludajos laukumos, tā arī kontrforsos un pilāros vienāds. Kapellu vainaga līkumotai ārsienai nāktos grūti piemērot jumta konstrukciju; lai to novērstu, tad sienas ieliekuma vietās jumta vajadzībām izbūvētas īpašas papildu arkas, kas atļāva komplicēta plāna celtni nosegt ar rēgulāras, vienkāršas formas jumtu.

Ārsienās abās pusēs celtnei tanīs vietās, kur altārdaļa izbeidzas, redzams statenisks robojums ķieģeļu mūrī, kas būtu bijis nepieciešams paplašinātā šķērsjoma sienu piebūvei, ja tiktu reālizēts Rumesotela (Rumeschottel) mets (7. att.).

Vidus daļas ārsienas mūrētas tādā pašā sējumā no lieliem sarkaniem ķieģeļiem. Salīdzinot ar altārdaļu, ķieģeļi nedaudz atšķiras vienīgi pēc krāsas, kas nav tik izteiksmīgi koši sarkana. Sienas šeit noslēdzas ar vienkāršo (bazilikā) smailloku frīzu, pie kam frīzu loku un profilu mūrējums nav tik veikls kā altārdaļā. Arī vāpētu veidņu ķieģeļu neredz.

Bez trim barokālos portālos ietvertām ieejām rietumu fasādē baznīcai ir vēl divas papildu ieejas abās pusēs koņa daļai. Tās ved tieši no laukuma kapellu vainagā.

Šo ieeju portālu gotiskās smailloku ārējās ielodzes veidotas no profilētu ķieģeļu mūra (7. zīm., 9. att.).

Lai šās ielodzes un ieejas varētu netraucēti pienācīgā platumā izmūrēt, tad pirmās sānu kapeilas būvētas krietni šaurākas par attiecīgo traveju. Tādā kārtā starp kapellas ārsienas un pirmo kontrforsu palika vairāk brīvas vietas portālam. Būves paraugā — Rostokas Sv. Marijas baznīcā šī paša iemesla dēļ pirmās sānkapellas siena pat šķībi situēta.

Altāra daļas vidusjoms ir 9,50 m plats, bet sānjomi 5,10 m plati. Sānkapellu dziļums 4,00 m. Pirmās sānkapellas 4,70 m platas, bet otrās 6,50 m.

Logi vidusdaļā, neņemot vērā vēlāk aizmūrētās apakšējās daļas, ir 3,50—3,60 m plati un apm. 9,00 m augsti. Altārdaļā logu samēri 2,90 m un 10,50 m (1. kapella). Otrās sānu kapellas logs, protams, ir citādās proporcijās (atsevišķie logi 2,30 m un 9,90 m). Slaidāki ir arī koņa ka-

pellu logi. Logu aillas no ārpuses ieloko neliels profilētu ķieģeļu profilējums, kas koŗa daļā gandrīz katram logam citāds (10. zīm. C, D, E, F).

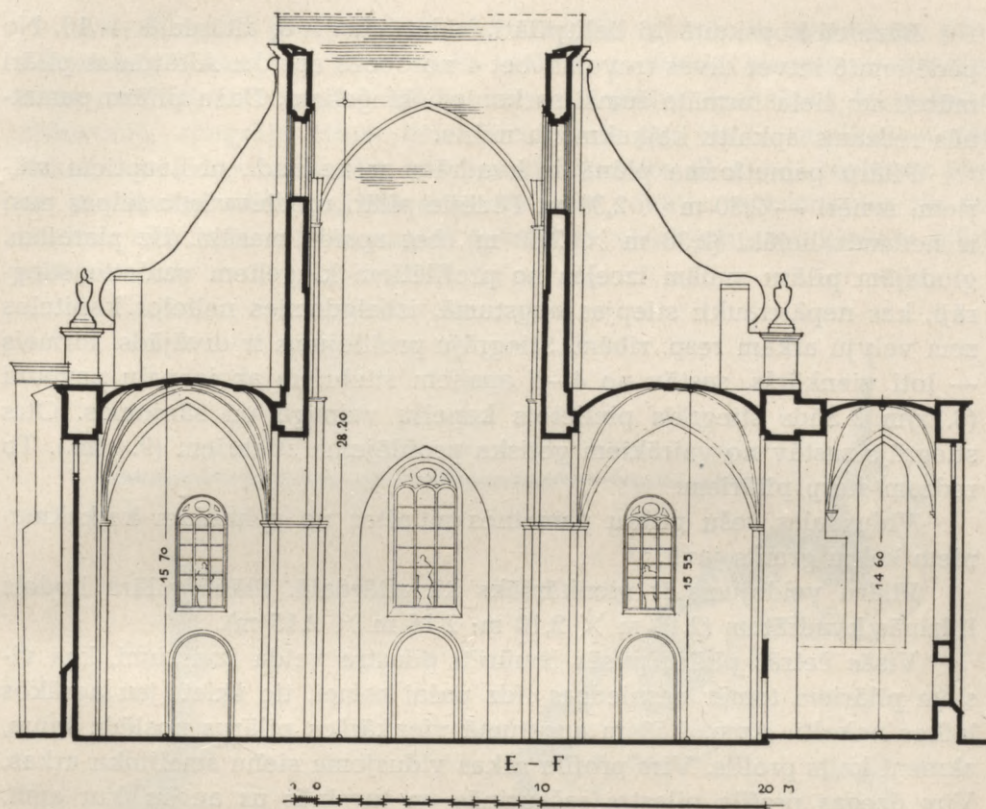
Baznīcas vidus un altāŗdaļas celtne ir simtprocentīga skaidri izteikta ķieģeļu architektūra. Akmens daļu, atskaitot zokeļa noslēgumu, ir ļoti maz. Pieminēt varētu vēl akmenī kaltus profilus. Apmetums lietots ļoti skopi, tikai vietām, lai ķieģeļu rotājumus labāk pasvītrotu kā pie smailloku frīza un ielodžu laukumos. Nerēgulārie apmetuma laukumi ārsienu apakšējā daļā radušies pagājušā gadsimtā, mēģinot labot un apslēpt ķieģeļu sienās radušos izdrupumus.

Torņa sienas apakšējā daļā ir līdz 3,20 m biezās. Mūrim pielietoti mazāka formāta ķieģeļi, kas mūrēti krusta sējumā. Sienas noslēdzošais smailloku frīzs torņa daļā vēl neveiklāka izpildījuma, kā vidusdaļā. Ķieģeļu mūŗa fasāde un torņa pabūve apšūta ar pareizās formās apkaltiem iesarkanā burbainā Salaspils kaļķakmens kvaderiem, pie kam darbam lietāti dažāda lieluma akmeņi. Arī atsevišķo akmens kārtu augstums nevienāds. Arhitektoniskā apdarē spilgti izceļas trīs atsevišķas daļas. Pilnīgi gludo fasādes apakšējo daļu sānjomu frīzu augstumā noslēdz vienkārša taisna dubultdzega. Ar gludo mūŗa virsu asi kontrastē spēcīgi ciļņotie barokālie portāli. Fasādes divstāvu vidusdaļa, kas stateniski akcentēta ar diviem pilastriem, veido pāreju no platās pamatnes uz šaurāko oktogonālo mūŗa augšējo daļu. Šo pāreju mīkstina gaŗās volūtas, kas tomēr nesniedzas līdz mūŗa nobeigumam. Mūŗa galos virs īpaša paaugstinājuma novietotas dekoratīvas akmenī kaltas vāzes.

Vidējā joma augstumā torņa četrstūŗa būve pāriet astoņstūŗa prizmas veida divstāvu uzbūvē ar ļoti rūpīgu arhitektonisku apdari. Bagātīgi izstrādātā gāmurotā (ciļņotā) dzega un profilētais architravs balstās uz astoņiem uzbūves šķautnēs novietotiem pilastriem ar joniskiem kapiteļiem. Ar pusloka arkām pārsegtās logu aillas ietveŗ lēznā cilnī kaltas akmens apmales.

Torņa koka uzbūvi 1923. gadā uzmērījis Latvijas universitātes asistents Hermanis Hartmanis. Pēc Hartmaņa uzmērījuma torņa kopējais augstums, skaitot no mūŗa pamatnes dzegas, ir 75,55 m. Smailes vainagojums — dzelzs stienis ar bumbu un gaili 6 m augsts, uz torņa koka konstrukciju tātad paliek 69,55 m. Kā zinām, analogais motīvs — jumols ar vaļēju galeriju torņa veidojumā atkāŗtojās trīs reizes. Attiecīgie augstumi (no apakšas uz augšu) pēc uzmērījuma ir 18,61, 14,24 un 11,92 m. Vaļējo galeriju caurmērs plānā — 10,70, 7,50 un 4,40 m.

11. zīmējumā parādīta koka uzbūves konstruktīvā schēma. Galvenās daļas darinātas no iespaidīga resnuma šķautņiem; piem., 33 cm × 32 cm, 34 cm × 37 cm, 45 cm × 38 cm, bet dažās vietās lietoti arī 50 cm × 50

6. zīm. Šķērsgriezums (E—F) ar skatu uz rietumu fasādi, 1941. g. uzmērījums.

cm resni koka gabali. Astonstūrainās vaļējās galerijas (pirmā un otrā) balstās uz sešpadsmit divās rindās novietotām kolonnām. Ārējām kolonnām pielietots joniskais, bet iekšējām — toskaņu ordrs. Lai pasargātu no laika nelabvēlīgās ietekmes, galerijas visas vaļējās koka daļas apšūtas ar kapara skārdu. Kā pieminēts, pēdējā torņa smailes augstums bija — 69,55 m, bet viss torņa augstums 115 m. Bindensū (Bindenschu) celtais tornis, spriežot pēc projekta, bijis par pieciem metriem zemāks, t. i. — 110 metrus augsts (smaile 64,5 m). Zinādami, ka Sv. Pēterā baznīcas torņa koka uzbūve ar saviem izmēriem apmēram trīs reizes pārsniedza normāla 6-stāvu nama augstumu, vēl mūsdienu tehnikas plašo iespējamību laikmetā arvien paliek ievērojams un apbrīnošanas cienīgs seno Rīgas būvmeistaru Bindensū (Bindenschu) kā radītāja un Vilberna (Wülbern) kā atjaunotāja lieliskais koka konstrukcijas meistardarbs.

Baznīcā kopskaitā 16 lieli pīlāri, vidusdaļā — 6, altārdaļā — 10. No pēdējiem 6 ietveŗ divas travejas, bet 4 norobeŗo apsīdu. Altārdaļas pīlāri mūrēti no liela formāta tumŗi sarkaniem ķieģeļiem. Daŗu pīlāru pamatnēs redzams apkaltu kaļķakmeņu mūris.

Pīlāru pamatforma plānā ir kvadrāts ar nedaudz noŗļauptiem stūŗiem; izmēri — 2,30 m \times 2,30 m. Pēdējie pīlāri uz dievvārdu telpas pusi ir nedaudz lielāki (2,30 m \times 2,60 m), bet apsīdā mazāki. Uz platajām, gludajām pīlāru malām izceļas no profilētiem ķieģeļiem veidotie stiegrāji, kas nepārtraukti stieŗjas augstumā, izbeigdamies nelielos kapiteloŗos zem velŗju arkām resp. ribām. Stiegrāju profilējums ir divējāds. Pirmais — ļoti vienkārŗs, sastāv no 4—5 apaļiem stieŗriem ap ieapaļu pamatni (8. zīm.). Šāds stiegrājs pielietots kapellu vainagā un sānjomos. Otrs stiegrājs sastāv no vairākiem gotiska profilējuma stieŗriem (9. zīm.). To redzam starp pīlāriem.

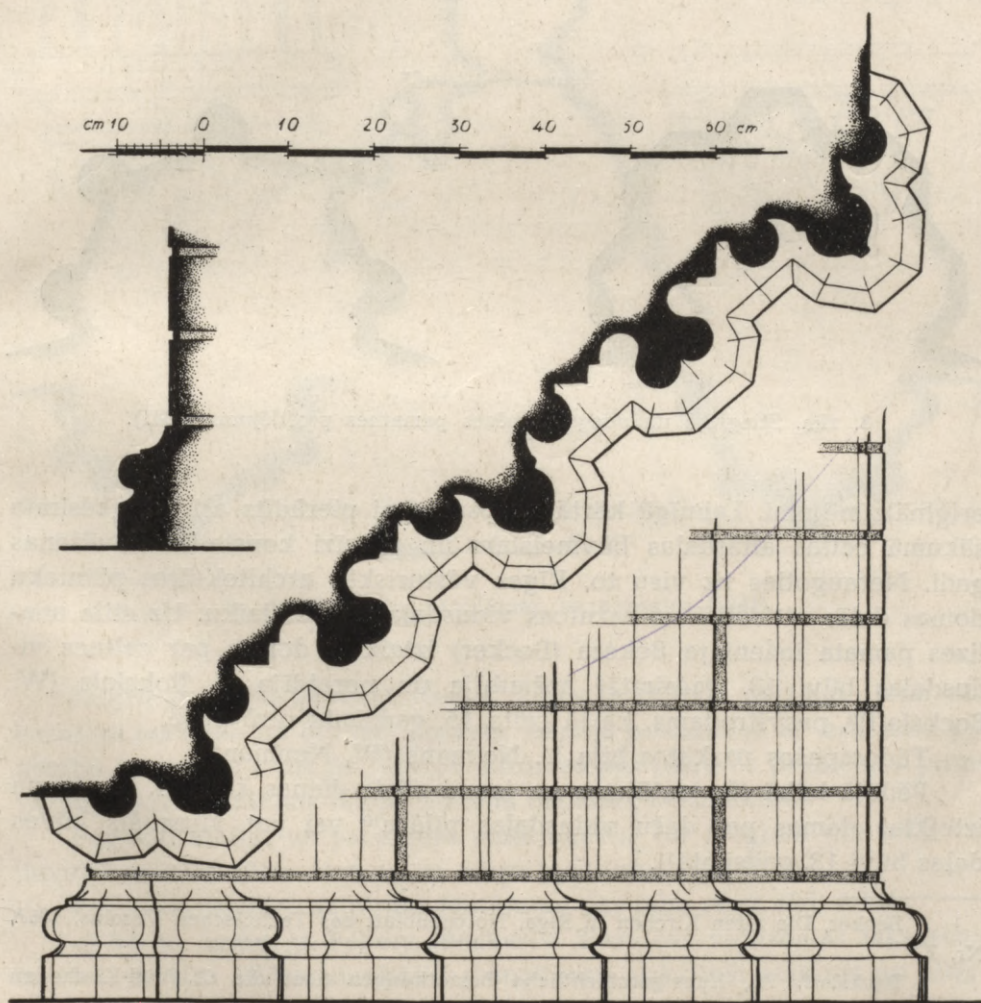
Vidusdaļas seŗu pīlāru pamatnes mūrētas no apkaltiņiem kaļķakmeņiem kaļķu grants javā.

Pīlāru veidojums ir vienkārŗšāks kā altārdaļā. Plānā pīlāra kodols līdzinās kvadrātam (2,10 m \times 2,10 m; 2,15 m \times 2,15 m).

Visās četrās pīlāru pusēs izmūrēti pilastra veida izvirzumi, kas visiem pīlāriem tomēr nesniedzās līdz pašai zemei, tie ŗķiet jau agrākos laikos nokalti. Apm. 9,50 m augstumā vienkārŗšos pīlārus noslēdz ŗaurs, akmenī kalts profils. Virs profila sākas vidusjoma sienu smailloku arkas. Virs dzegas profila pilastrs saŗaurinās un turpinās uz augŗu, kur apm. 15,00 m augstumā to atkal pārtrauc taisnstūŗa profils. Virs tā no jauna samazinātais pilastrs turpinās un sienas augŗdaļā izmantots par griestu velŗvējuma arkas atbalstu. Pīlāru mūŗa tehnika visiem seŗiem pīlāriem nav vienāda un nav tāda pati kā altārdaļā. Ķieģeļu samēri 8—9 cm \times 13—15 cm \times 28,5—30 cm. Tagad, kad apmetums nobirzis, redzams, ka arī iekŗienē, tāpat kā ārpusē, ķieģeļu mūrējums rūpīgs, ŗuves atseviŗķās būves daļās ieturētas vienmēŗīgā bieŗumā, nolīdzinātas un izŗuvotas, kas norāda, ka ķieģeļu mūŗa daļas iekŗisienās, tāpat kā ārsienās, nav domāts apmest. Izŗuvojums viscaur nav viena parauga. Vietām tas ar ieapaļu rīku vienkārŗši ievilkts, citur atkal veidots ar mazu izcilni.

Vīduslaikos baznīcas iekŗienē viscaur dominējis tumŗi sarkanais ķieģeļu mūris. Apmesti bijuŗi vienīgi velŗju un ielodŗu gludie laukumi. Ar rupjā apmetuma gaiŗāko virsu kontrastēja velŗju ribu profilējumu tumŗās svītras. Vietām velŗves bijuŗas rotātas krāsainiem gleznojumiem uz apmetuma. Pēc otrā lielā ugunsgrēka 18. gadsimtā baznīca izbalsināta ar kaļķiem un 19. gadsimtā beidzot apmesta, lai segtu ķieģeļu mūrī raduŗos izdrupumus un nelīdzenumus.

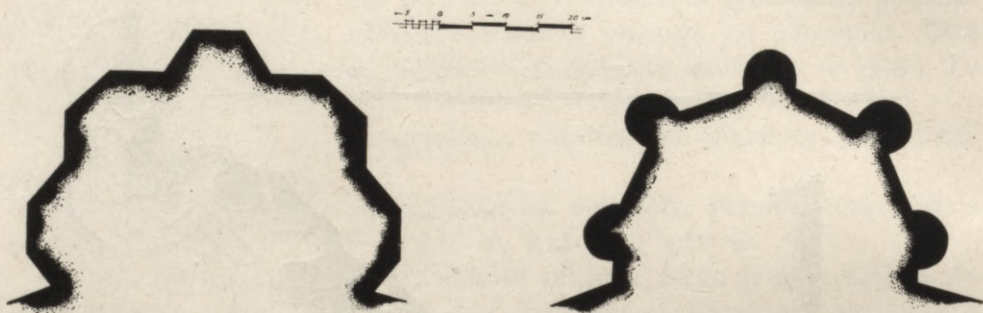
Arī skaistais profilēto ķieģeļu stiegrājs pārvērsts apmetuma profilējumā, pie kam, lai java labāk turētos, profilētie ķieģeļi pieskaldīti, resp. padarīti nelīdzenaķi. Vēlāk, ietveŗot pīlāru apakšējās daļas koka apšuvumā, stiegrāja cilnis licies traucējošs un tādēļ vairākās vietās nokalts, izveidojot stiegrāja nobeigumā konzoles (9. zīm.). Nedaudz vietās pie apsīda pīlāriem, kur stiegrājs nav nokalts, redzams, ka tas izbeidzas virs apm. 60 cm augsta zokeļa ar vienkāršu, arī ķieģeļu mūrī veidotu bazi.

7. zīm. Dienvidu sānportāla profilējumi, 1941. g. uzmērījums.

Vidusdaļas dienvidsienā 1941. g. rudenī tika konstatētas trīs nelielas (1,82 m × 0,82 m, 1,87 m × 0,96 m, 1,90 m × 0,94 m) aizmūrētas, ar riņķa segmenta arkām pārsegtas ielodzes. Atlaužot pusķieģeļa biezo aizmūrējumu, varēja noskaidrot arī ielodžu dziļumu, kas izrādījās visām trim apmēram vienāds (0,62 m, 0,64 m, 0,65 m). (5. zīm.)

Jau agrāk atkārtoti publicētie vēsturiskie apcerējumi visumā izsmeļoši noskaidro Sv. Pēterļa baznīcas būves vēsturi. Uz archīvu materiāla pamata atsevišķo celtnes daļu būves laiks precīzi datējams. Zināmi ne tikai metu autori, bet, kā iepriekš minēts, ir uzglabājušies arī daži

8. zīm. Stiegrāja un stiegrāja bāzes pamatnes profilējums (1941).

oriģinālzīmējumi. Laimīgā kārtā neapšaubāmi pierādīts arī 15. gadsimta sākumā celtās altārdaļas būvmeistars un precīzi konstatēti būvēšanas gadi. Neraugoties uz visu to, Rīgas vēsturiskās arhitektūras pētnieku domas daļās attiecībā uz baznīcas vidusdaļas būves laiku. Uz stila analīzes pamata inženiera Bekera (Becker) izteiktās domas par celtnes vidusdaļas būvi 13. gadsimtā⁸ apšaubīja un noraidīja V. Bokslafs (W. Bockslaff)⁹, pasvītrodams, ka tā celta 15. gadsimta otrā pusē.

Tādos pašos uzskatos bija V. Neimans (W. Neumann).

Pēdējā laikā šis jautājums no jauna nācis dienas kārtībā. No jauna izteiktas domas par dažu vidusdaļas pīlāru¹⁰ vai pat visas šīs būves daļas būvi 13. gadsimtā¹¹.

⁸ Becker, Die alten Kirchen in Riga, Notizenblatt des Technischen Vereins, 1867, Nr. 7.

⁹ Bockslaff, W., Kunstgeschichtliche Bemerkungen über die St.-Petri-Kirche zu Riga. Mittheilungen . . . XIV—2.

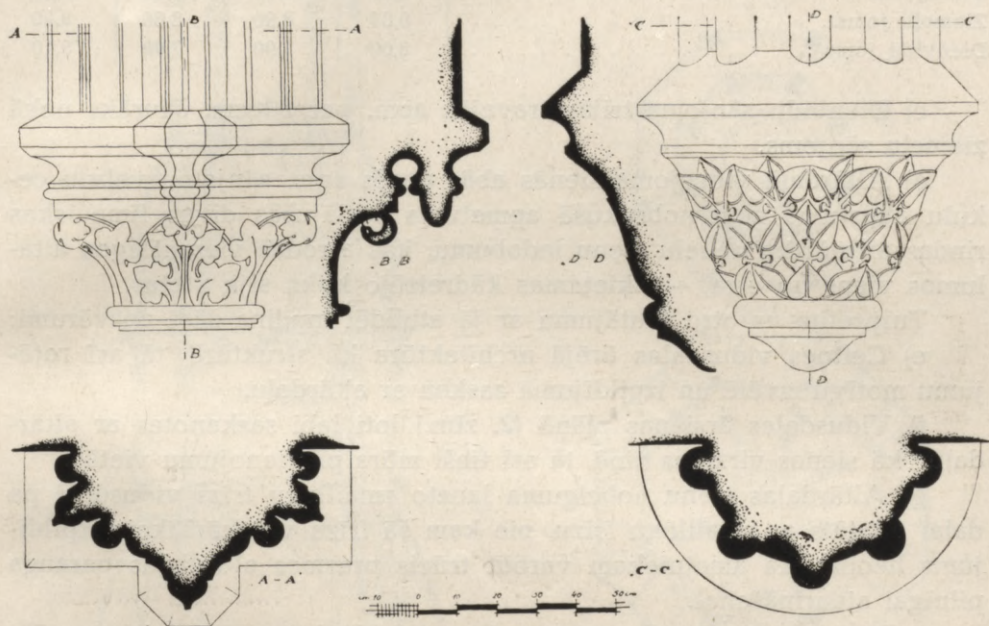
¹⁰ Kügler, Hans P., Die St.-Petri-Kirche zu Riga. Baltische Monatshefte, 1938, IV.

¹¹ Kampe, P., prof., Rīgas Sv. Pēterļa baznīcas būvvēsture. Senatne u. māksla, 1939.

Ir tātad divas pagaidām vēl apstrīdamas hipotezes:

1) Baznīcas vidusdaļa — 4 travejas ar 6 pīlāriem un ārsienām uzceltas trīspadsmitā gadsimtā, 15. gadsimta otrā pusē šī ēkas daļa pār-būvēta un pieskaņota altārdai.

2) Vidusdaļa uzcelta no jauna 15. gadsimta otrā pusē, nojaucot iepriekšējo būvi.

9. zīm. Stiegrāju profilējumi un konsoles (1941).

Izšķīrēju vārdu šai lietā, liekas, varēs teikt tikai pētījumu izrakumi baznīcas iekšienē un ārpusē. Cerams, iespēja noskaidrot ar izrakumu palīdzību šo un vēl citas Sv. Pēterļa baznīcas būvvēstures problēmas pirms varbūtējo restaurācijas darbu sākuma nepaliks neizmantota.

Pagaidu atbildi uz paceltiem jautājumiem var mēģināt dot tikai salīdzinot arhitektūras formas un mūru tehnisko izpildījumu.

Positīvai atbildei uz pirmo jautājumu par labu runā šādi fakti:

a) kā to aprādījis Bekers (Becker)¹². Baznīcas vidusdaļas iekšarchitektūra, sevišķi pīlāru vienkāršā pamatforma uzkrītoši atšķiras no altārdaiļas veidojuma. Tā ir šķietami vecāka.

¹² Becker, Die alten Kirchen in Riga.

b) Sānjomu platums gandrīz sasniedz vidusjoma platumu, kā tas nemēdz būt bazilikas tipa baznīcās.

Attiecīgie jomu platumi mtr. pēc travejām.

	I traveja (skaitot no torņa)	II traveja	III traveja	IV traveja
Vidusjoms	9,90	10,00	10,30	10,20
Ziemeļu joms	9,00	8,90	8,60	8,20
Dienvidu joms	8,00	7,90	7,90	8,10

c) Dienvidu sānjoms trijās travejās apm. par 90 cm. šaurāks nekā ziemeļu sānjoms.

d) Altārdaļā vidusjoma sienās abās pusēs apm. sānjomu velvju cekulu augstumā zem nobrukušā apmetuma atklājušās divas līmeniskas rindas aizmūrētu nelielu sienu iedobumu, kas atrodas vienmērīgos attālumos viens no otra, — šķietamas kādreizējo koka siju vietas.

Turpretim uz otro jautājumu ar jā atbildēt mudina šādi apsvērumi:

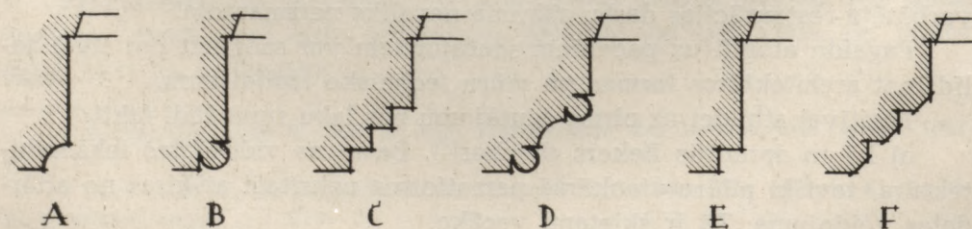
e) Celtnes vidusdaļas ārējā arhitektūra kā struktūrā, tā arī rotājumu motīvu izvēlē un izpildījumā saskan ar altārdaļu.

f) Vidusdaļas ārsienas plānā (2. zīm.) ļoti labi saskaņotas ar altārdaļu kā sienas virziena ziņā, tā arī tieši mūra pievienojumu vietās.

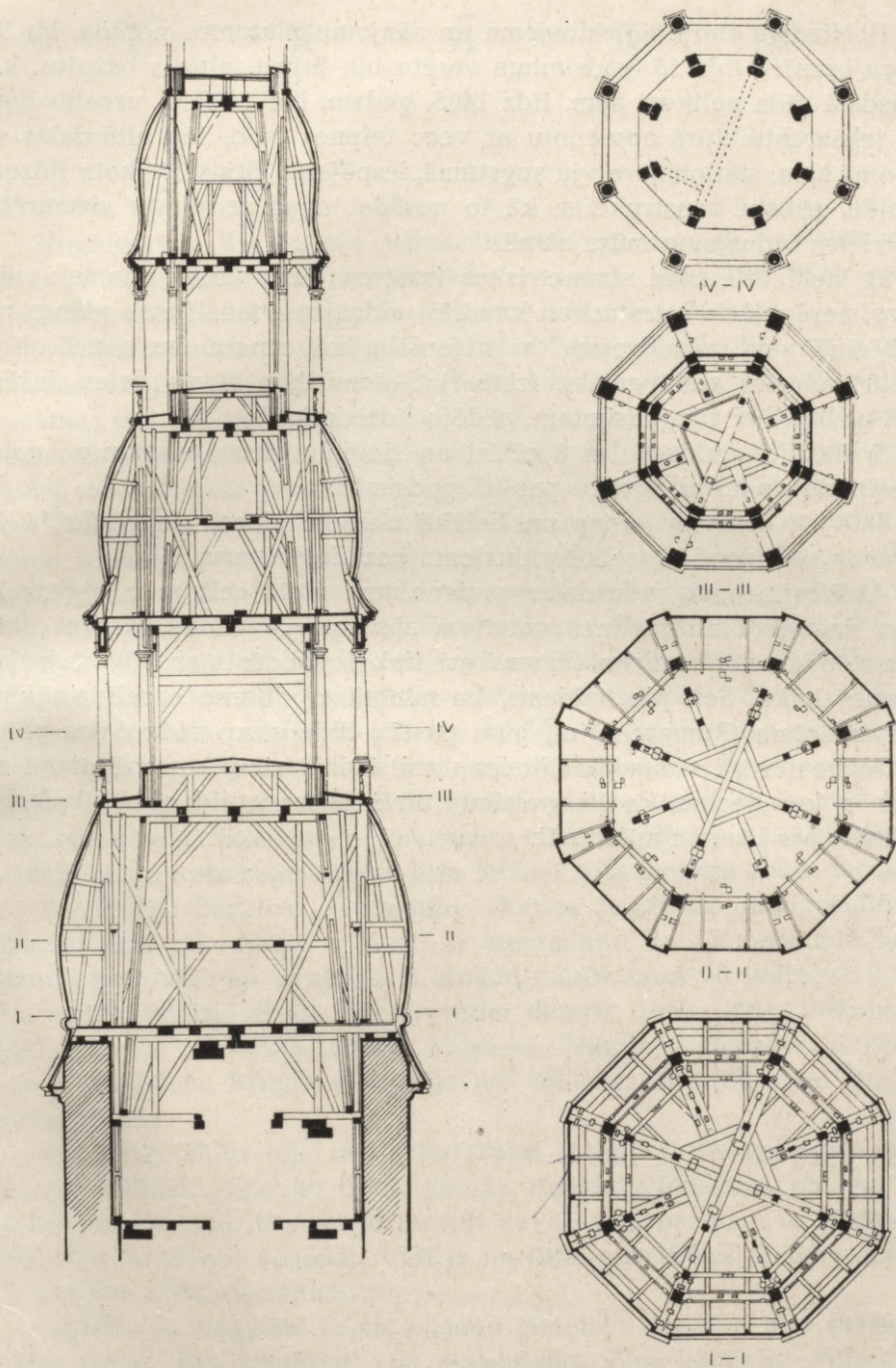
g) Altārdaļas sienu nobeiguma lauzto smailloku frīzs vidusdaļā pa daļai aizstāts ar smailloku frīzu, pie kam šā frīza vienkāršākais izpildījums liecina, ka amatniekam varbūt trūcis prasmes altārdaļas parauga pilnīgai atdarināšanai.

i) Dienvidu sienā nekur nav redzamas nekādas pazīmes, kas varētu ierosināt meklēt šai sienā kādas vēlāk aizmūrētas blakus durvis, kas it kā bijušas šai sienā pretim rātes soliem ap 15. gadsimta vidu.

Ņemot vērā punktus a—i minēto, jānāk pie šādiem pagaidu secinājumiem:

10. zīm. Logu un ielodžu ailu profilējumi (1941).

11. zīm. Torņa koka uzbūves konstrukcija pēc arch. H. Hartmaņa uzmērījuma.

1) Niecīgā starpība vidusjoma un sājumu platumos norāda, ka Sv. Pēterļa baznīca līdz 15. gadsimtam varētu būt bijusi telpnes baznīca, kas vidusdaļā tāda palikusi apm. līdz 1465. gadam. Lai 1409. g. uzcelto baziliku iekšarchitektūrā apvienotu ar veco telpnes būvi, tad altārdaļas vidusjomā apm. sājumu velvju augstumā, iespējams, bijusi ierīkota līdzena pagaidu griestu konstrukcija, kā to norāda tagad redzamās aizmūrētās siju vietas vidusjoma mūža sienās.

2) Lielā diference simmetriskos izmēros dienvidu un ziemeļu sājomos, nerēgulārie četrstūri un kvadrāti vidusjoma iedalījuma plānos nekādā ziņā nav izskaidrojami ar nejaušību vai amatnieku nemākulību, bet tā radusies pakāpeniski, izbūvējot atsevišķas būves daļas dažādā laikā no 13. līdz 15. gadsimtam, pēdējo līdzī ieskaitot.

3) Baznīcas vidusdaļas 6 pīlāri un ziemeļu siena, vismaz pa daļai, attiecināmi uz laiku, agrāku par 15. gadsimtu.

4) Visa dienvidu siena un lielākā ziemeļu sienas daļa mūrēta 15. gadsimta otrā pusē tāpat kā vidusjoma bazilikas sienas.

Altārceltnes un vidusdaļas savienojuma vietā celtnei ir neliels lūzums, šai vietā altārceltnes garenass apm. par 4° noliecas pret dienvidiem. Šāds ass virziena lūzums arī tiek izskaidrots ar būves dažādo celšanas laiku. Šeit piezīmējams, ka minētā 4° diference salīdzinājumā ar Rumešotela (Rumeschottel) būvi pastāv tikai starp vidusdaļas pīlāru asi. Ja ņem vērā vidusdaļas ārsienu asi, tad šī starpība ievērojami samazinās, kas liecina, ka 15. gadsimta otrās puses izpildītajos būvdarbos mēģināts ass lūzumu mīkstināt.

I E K Ā R T A

Runājot par Sv. Pēterļa baznīcas iekārtu, atsevišķi varētu izdalīt divus posmus baznīcas mūžā: pirmkārt — katoļu laiku līdz 1524. gadam, otrkārt — laiku no 16. gadsimta sākuma līdz mūsu dienām.

Viduslaikos baznīcas bija ne tikai reliģiska kulta, bet arī patiesas mākslas tempļi, jo mākslas galvenais uzdevums bija kalpot reliģijai. Protams, visi mākslas darbi, kas veltīti baznīcai, bija reliģiska satura. Cilņos un gleznās rādīja galvenā kārtā tikai bībeles vēstures notikumus, kā arī iedomājamās pēcnāves dzīves ainas debesīs vai ellē un tamlīdzīgus motīvus. Mākslas izpaudumu centrs bija altāri, kas, nebūdami izmēros grandiozi, tomēr reprezentēja skaistāko, ko viduslaiku mākslinieka radošais gars varēja dot. Altāri parasti bija būvēti trīsdalīgi (triptichi) un nereti aizvejami kā divdurvju skapis. Ornamentālā gotiskā ierāmējumā, vairākās rindās un augstumos izkārtotie daudzfigūrālie kokgriezumu cilņi, retāk gleznojumi, rādīja svarīgākās bībeles notikumu ainas: kā Pasaules radīšanu, Kristus dzimšanu, ciešanas un augšāmcelšanos. Tikpat liela vērība kā altārim bija veltīta altāra piederumiem, lukturiem, biķeņiem u. t. t. Ņemot to vērā, varam iedomāties, cik mākslinieciski izteismīgs bija altāris viduslaiku baznīcā. Daudzo piemiņas vietu veidojumi un kapakmeņi tāpat bija labāko mākslinieku roku darbs.

Sv. Pēterļa baznīcas viduslaiku iekārtas bagātību, daudzveidību un košumu kaut cik varam apjaust, ja atceramies, ka 15. gadsimta beigās baznīcā pastāvēja ap 30 altāru. Ir zināmi vairāk nekā 20 svēto vārdi, kam bija veltīti daudzie altāri. Tie ir svētie: Pēteris, Juris, Jānis, Jēkabs, Eliģijs, Andrejs, Antonijs, Matīss, Stefans, Nikolajs, Bērtulis, Krispians, Anna, Margrieta, Brigita u. c. Bija arī vēl t. s. Trijādības un Pestītāja miesu altāri.

Atsevišķi altāri bija rātei, vairākiem amatiem, melngalvjiem un citām sabiedrībām. Sekojot tradīcijām un izpildot viduslaiku pilsoņa goda pienākumu, sabiedrības un to locekļi deva savai baznīcai to labāko, ko vien bija iespējams sagādāt. Veltīja ne tikai atsevišķus piederumus, bet arī veselus altāru komplektus.

Izcīlām un bagātām Rīgas pilsoņu ģimenēm baznīcā bija savas piemiņas vietas. Tās izdailojot, viņi neskopojās. Tādā kārtā Sv. Pēterļa baznīcā līdz 16. gadsimta sākumam bija uzkrājies liels skaits dažāda veida

mākslas objektu, ne tikai vietējo meistarū, bet arī dažādu Vācijas pilsētu mākslinieku darbi. Šeit lai būtu atļauts pieminēt melngalvju altāra relikvāriju sudraba kalumu „Sv. Juris cīņā ar pūķi“, Lībekas zeltkaļa Bernta Heinemana (Bernt Heinemann) 1507. gada darbu un, pēc Dr. Buša (Busch) domām, arī slavenā Nirnbergas meistara Albrehta Dīrera (Albrecht Dürer) Sv. Marijas kapellai 1521.—22. g. gleznotu altāra gleznu.

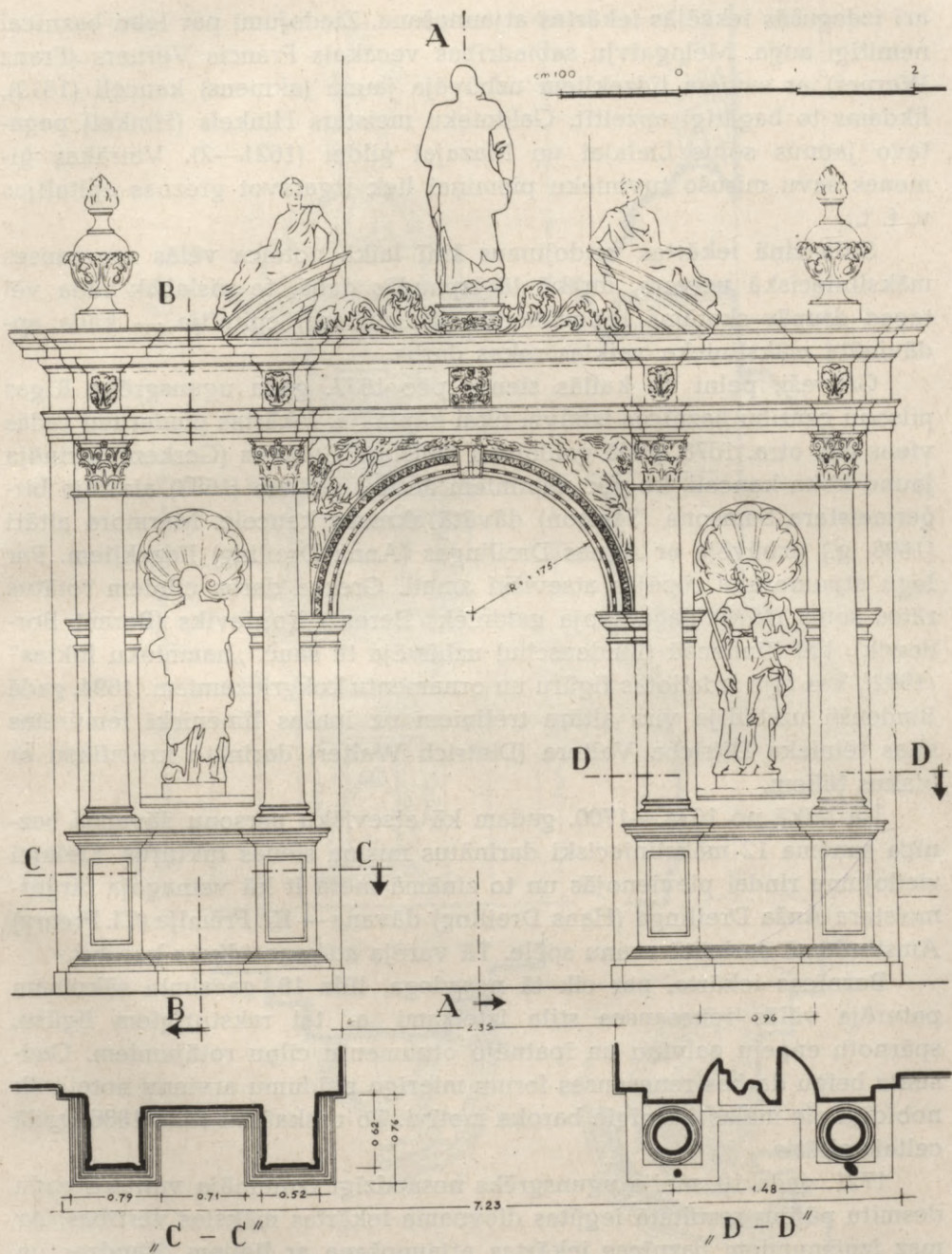
Sv. Pēterā baznīcas katoļu laika mākslas pieminekļiem liktenīga kļuva Rīgas pilsoņu vētrainā pievēršanās jaunajai Mārtiņa Lutera mācībai, ko šeit dedzīgi sludināja reformātors Andrejs Knopkens (Andreas Knopke, Knopken). Ticības fanātiķi ātrāku atbrīvošanos no katolicisma saskatīja skulptūru un gleznojumu nesaudzīgā iznīcināšanā. 1524. gadā marta mēnesī satracināts pūlis vairākas reizes iebruka baznīcā un nodarīja iekārtai lielus bojājumus. Altāri, svēto tēli, kokgriezumi un gleznojumi tika sadauzīti, saplēsti un pēc tam pa daļai sadedzināti. Šai laikā nedaudz dienās baznīcas iekārta zaudēja lielāko daļu no tā, kas pāris gadu simteņos ar mīlestību bija vākts un krāts. Lielāko daļu vērtīgā sudraba rātei gan izdevies pārņemt savā glabāšanā, bet par tā turpmāko likteni ziņu trūkst.

Baznīca kļuva tukšāka. Daudzo kapellu altāru un piemiņas vietu vietā tika izbūvēti plašāki soli dievlūdžēju vajadzībām.

Lutera mācības iedvestais protesta gars pret katolisko bilžainību un greznumu vispār, domājams, zināmā mērā bija par iemeslu turpmākai atturībai baznīcas izdaiļošanā, jo trūkst ziņu par ilgāku laiku attiecībā uz dievnama izdaiļošanu. Vienīgi pēc vairākiem gadu desmitiem 16. gadsimta beigās Rīgas pilsoņos atkal atdzimst savas baznīcas rotāšanas prieks. Labāko liecību par to dod rātes uzdevumā Rīgas meistara Hansa Meijera (Hans Meyer) 1596. gadā lietais lielais septiņžuburu misiņa stāvlukturis. Šis lukturis un tāpat reformācijas cīnītāja Andreasa Knopkena (Andreas Knopken) kapakmens laimīgā kārtā uzglabājušies līdz mūsu dienām.

Pretēji 16. gadsimta klusumam, lielu rosību baznīcas izdaiļošanā un iekārtas papildināšanā novērojam 17. gadsimtā, sevišķi pēc lielās ugunsnelaimes 1677. gadā. Namnieku interese, labvēlība un ziedošanās prieks izpaudusies ne tikai aktīvā interesē par būves gaitu un līdzdalībā pie architektūras formu izvēles, kā to redzējām pie torņa smailes meta pieņemšanas, bet galvenā kārtā lielu summu ziedošanā baznīcas būvei un iekārtai.

Baznīcas materiālās vajadzības šinī laikā bija tiešām ļoti lielas. Daudz līdzekļu prasīja ne tikai fasādes izveidošana un torņa būve, bet

12. zīm. Labās puses sānportāls, 1941. g. uzmērījums.

arī izdegušās iekšējās iekārtas atjaunošana. Ziedojumi par labu baznīcai nemitīgi auga. Melngalvju sabiedrības vecākais Francis Verners (Franz Werner) ar saviem līdzekļiem uzbūvēja jaunu (akmens) kanceli (1613), likdams to bagātīgi apzeltīt. Galdnieku meistars Hinkels (Hinkel) pagatavo jaunus solus Lielajai un Mazajai ģildei (1621—2). Vairākas ģimenes savu mirušo tuvinieku piemiņai liek izgatavot greznas epitafijas u. t. t.

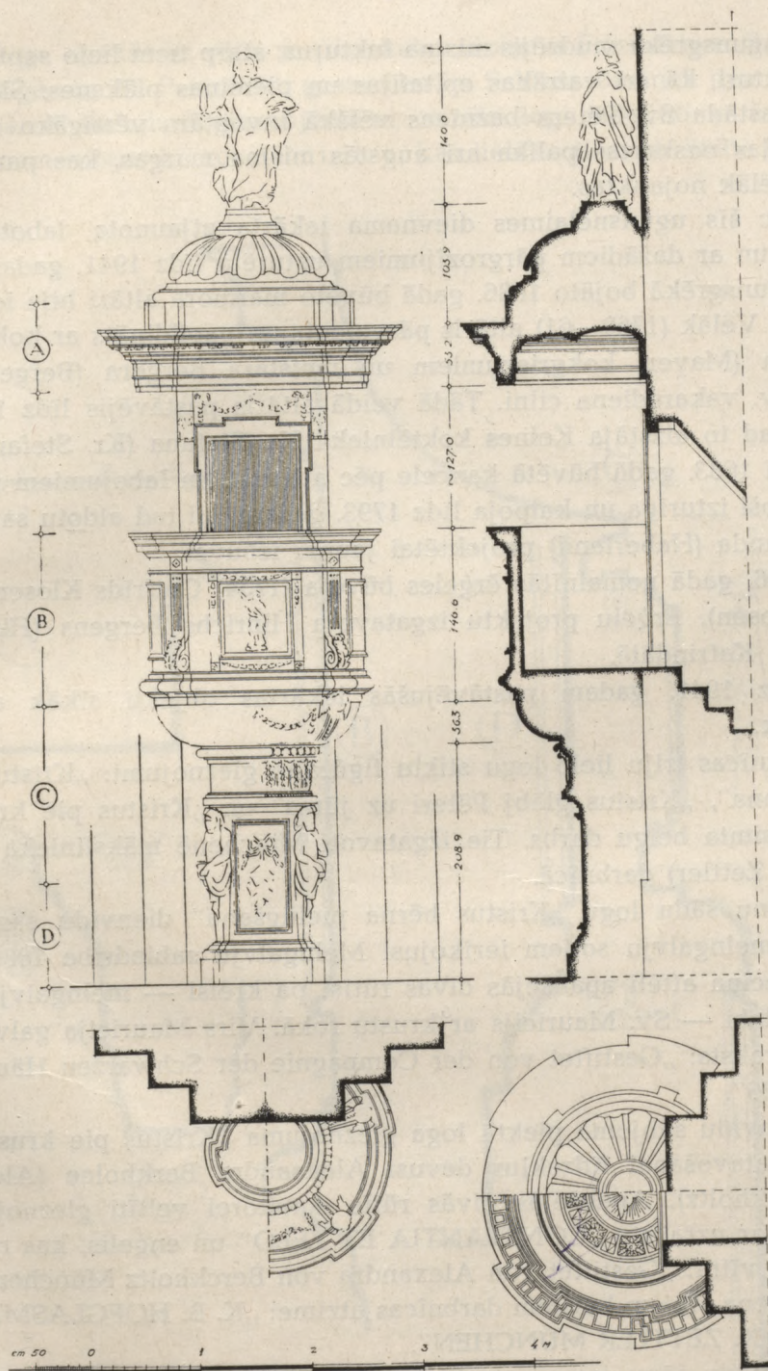
Stila ziņā iekārtas veidojumus šīnī laikā noteica vēlās renesanses mākslinieciskā uztvere, un kā tā izpaudās dabā, to vislabāk rāda vēl tagad drupās skatāmā Ringenberga (Ringenberg) epitafija — kāda apdāvināta mākslinieka veiklas rokas darbs.

Gruveši, pelni un kailās sienas pēc 1677. gada ugunsgrēka Rīgas pilsoņu centību baznīcas izbūvei tikai kāpināja. Iekārtas piederumi radās viens pēc otra. 1678. gadā galdnieku meistars Gerkens (Gerken) darināja jaunu koka kanceli, ko pēc nepilniem desmit gadiem (1683) aizstāja birģermeistara Samsona (Samson) dāvatā akmens kancele. Marmora altāri (1686. g.) uzbūvēja ar Annas Dreilingas (Anna Dreiling) līdzekļiem. Par logu atjaunošanu rūpējās atsevišķi amati. Grezna darba cilņiem rotātus rātes solus (1679) pagatavoja galdnieks Berents Bordeviks (Berent Bordewik), bet Bindensū (Bindenschu) uzbūvēja tā sauc. „namnieku luktas“ (1682), kas bija izdaiļotas figūru un ornamentu kokgriezumiem. 1694. gadā Bindensū uzstādīja virs altāra trelīņiem uz īpašas līmeniski iemūrētas sijas tēlnieka Dītricha Valtera (Dietrich Walter) darināto krucifiksu ar blakus tēliem.

Isā laikā no 1674.—1700. gadam kā atsevišķu personu dāvanas baznīca saņēma 12 mākslinieciski darinātus misiņa sienas lukturus. Lielajai ziedojumu rindai pievienojās un to zināmā mērā it kā vainagoja birģermeistara Anša Dreilinga (Hans Dreiling) dāvana — Kl. Frēmija (Cl. Fremy) Amsterdamā darinātā zvanu spēle. Tā varēja atskaņot divus korāļus.

Baznīcas iekārta, par cik tā nesadega, līdz 18. gadsimta sākumam paturēja vēlās renesanses stila izteiksmi ar tai raksturīgiem figūru, spārnotu eņģeļu galviņu un īpatnējo ornamentu cilņu rotājumiem. Gadsimta beigu darbos renesanses formu mierīgo plūdumu arvienu noteiktāk nobīdīja pie malas jūsmīgie baroka motīvi. To uzskatāmi rāda 1686. gadā celtais altāris.

1721. gada 10. maija ugunsgrēks nesaudzīgi iznīcināja vairāku gadu desmitu pūliņu rezultātā iegūtas dievnama iekārtas mākslas vērtības. Ar maz izņēmumiem baznīcas iekārtas atjaunošana ar lieliem draudzes un pilsoņu materiāliem upuriem bija jāsāk gandrīz pilnīgi no jauna. Koka priekšmeti bija sadeguši, bet akmens un dzelzs lietas — bojātas. Laimīgā

13. zīm. Kancele, 1941. g. uzmērījums.

kārtā ugunsgrēks saudzējis misiņa lukturus, starp tiem lielo septiņzuburu stāvlukturi, kā arī vairākas epitafijas un piemiņas plāksnes. Šie priekšmeti sastāda Sv. Pēterā baznīcas vēlākā inventāra vērtīgāko daļu. Pie altārdaļas neskartas palika arī augstās misiņa margas, kas par nožēlošanu vēlāk nojauktas.

Pēc šīs ugunsnelaimes dievnama iekārta atjaunota, labota, papildināta un ar dažādiem pārgrozījumiem uzturēta līdz 1941. gadam.

Ugunsgrēkā bojāto 1686. gadā būvēto marmora altāri bija iespējams izlabot. Vēlāk (1760—61) altāris pārveidots un papildināts ar koktēlnieka Maijera (Mayer) kokgriezumiem un meistara Bergera (Berger) svinā lieto Sv. vakarēdiena cilni. Tādā veidā altāris pastāvējis līdz 1853. gadam, kad to aizstāja Ķelnes koktēlnieka Kr. Stefana (Kr. Stefan) darbs.

Arī 1683. gadā būvētā kancele pēc attiecīgiem labojumiem izrādījās pietiekoši izturīga un kalpoja līdz 1793. gadam, lai tad atdotu savu vietu Haberlanda (Haberland) projektētai jaunai izbūvei.

1886. gadā nomainītās ērģeles būvēja (1734) Gotfrīds Klosens (Gottfrid Closen). Ērģeļu projektu izgatavoja Hinrichs Bergens (Hinrich v. Bergen) Katrindālē.

Līdz 1941. gadam pastāvējušās iekārtas objekti sīkāk apskatīti turpmāk.

Baznīcas triju lielo logu stiklu figūrālie gleznojumi: „Kristus bērna pielūgšana“, „Kristus glābj Pēteri uz jūras“ un „Kristus pie krusta“ ir 19. gadsimta beigu darbs. Tie izgatavoti Mīnchenē mākslinieka F. Cetera (F. Zettler) darbnīcā.

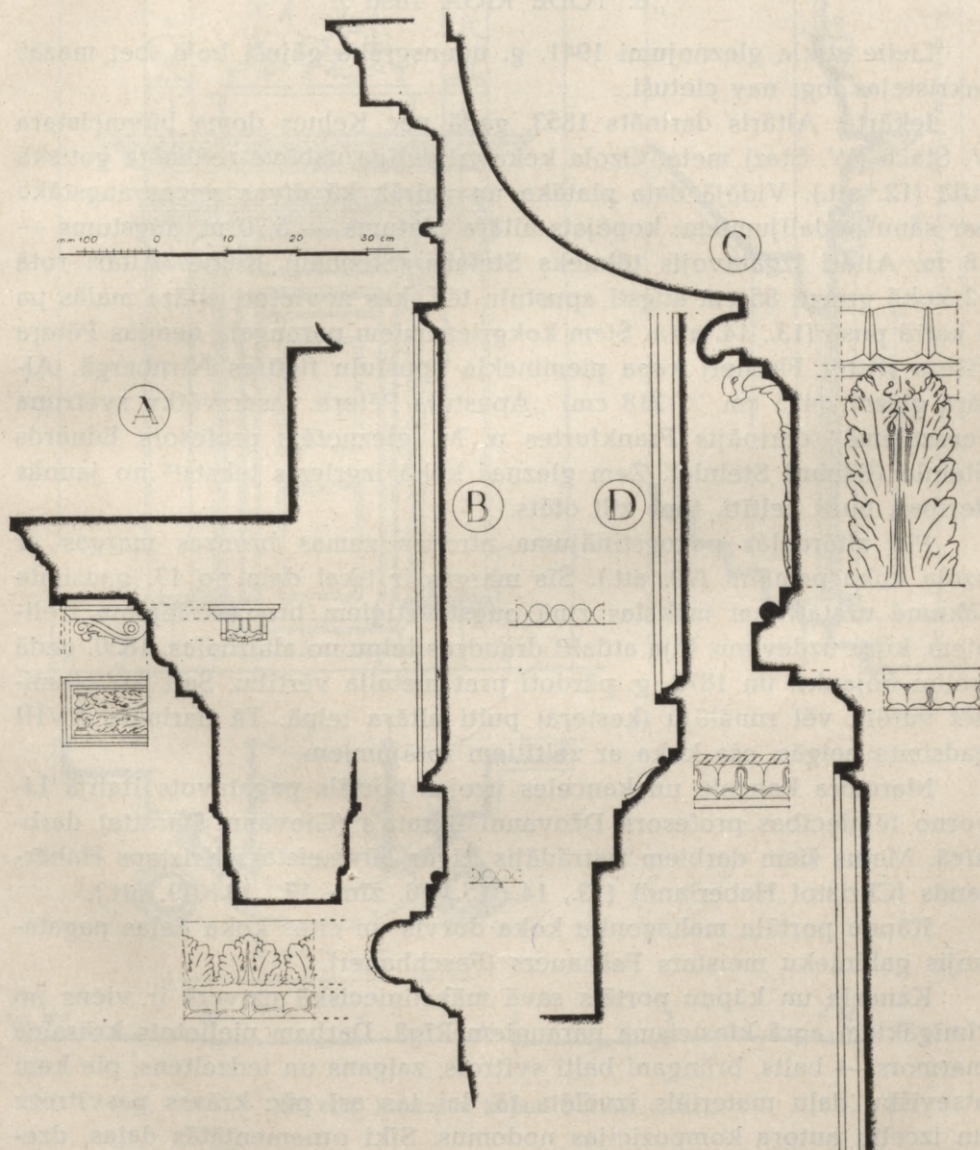
Vienu šādu logu „Kristus bērna pielūgšana“ dienvidu sānu jomā pretim melngalvju soliem ierīkojusi Melngalvju sabiedrība 1886. gadā, ko apliecina attēli apakšējās divās rūtīs: pa kreisi — melngalvju vāpēnis, pa labi — Sv. Maurīcijs ar krustu rokā. Virs Maurīcija galvas puslokā uzraksts: „Gestiftet von der Compagnie der Schwarzen Häupter zu Riga 1886“.

Dienvidu sānjoma piektā loga gleznojuma „Kristus pie krusta“ (27. att.) izgatavošanai līdzekļus devusi Aleksandra Berkholce (Alexandra von Berkholtz). Apakšējās divās rūtīs donatorei veltīti gleznojumi — vāpēnis ar uzrakstu „CONSTANTIA ET ZELO“ un eņģelis, kas rokā tur uzraksta vītņi: „Gestiftet von Alexandra von Berckholtz München 1880“, zem vāpēņa sīkiem burtiem darbnīcas atzīme: „K. B. HOFGLASMALEREI VON F. X. ZETTLER MÜNCHEN“.

Dienvidu sānu joma ceturtā loga gleznojums — „Kristus glābj Pēteri uz jūras“ veltīts J. F. Šrēdera (J. F. Schröder) piemiņai, kā to norāda

vapenis loga apakšējās rūtīs un uzraksts: „Johann Friedrich v. Schröder geb. in Riga am 22. Feb. 1800. gestorben zu Schloss Burtnek den 20“.

Bez šiem lielajiem gleznojumiem vairāki logi izdaiļoti ar krāsainu stiklu ornamentiem, kā rozetēm u. t. t., kas lielāko tiesu darināti 19. gadsimtā.

14. zīm. Kanceles sīkdaļas un profilējumi. (1941.)

Koņa daļai piebūvētajā mazajā sakristejā, kas 1941. g. ugunsgrēkā nav cietusi, arī divi logi ar stikla gleznojumiem. Tos darinājis mākslinieks E. Tode Rīgā 1896. gadā. Gleznojumos gotiskas architektūras ierāmējumā attēloti evaņģelisti — Mateus, Markus, Lūkas un Jānis. Zem Sv. Jāņa attēla uzraksts:

„E. TODE RIGA 1896“.

Lielie stikla gleznojumi 1941. g. ugunsgrēkā gājuši bojā, bet mazās sakristejas logi nav cietuši.

Iekārta. Altāris darināts 1853. gadā pēc Ķelnes doma būvmeistara V. Štaca (W. Staz) meta. Ozola koka trijdaļīga uzbūve realizēta gotiskā stilā (12. att.). Vidējā daļa platāka un vairāk kā divas reizes augstāka par sānu nodalījumiem: kopējais altāra platums — 5,70 m, augstums — 18 m. Altāri izgatavojis tēlnieks Stefans (Stephan) Ķelnē. Altāri rotā 12 kokā griezti 85 cm augsti apustuļu tēli, kas novietoti altāra malās pa 6 katrā pusē (13., 14. att.). Šiem kokgriezumiem paraugam ņemtas Pēterā Fišera (Peter Fischer) kapa pieminekļa apustuļu figūras Nirnbergā. Altāra gleznu (425 cm × 218 cm) „Apustuļa Pēterā vasarsvētku svētruna Jeruzalemē“ darinājis Frankfurtes p. M. gleznotājs profesors Eduards Šteinle (Eduard Steinle). Zem gleznas kokā izgriezts teksts¹³ no jaunās derības, burti zeltīti, fons zili otēts.

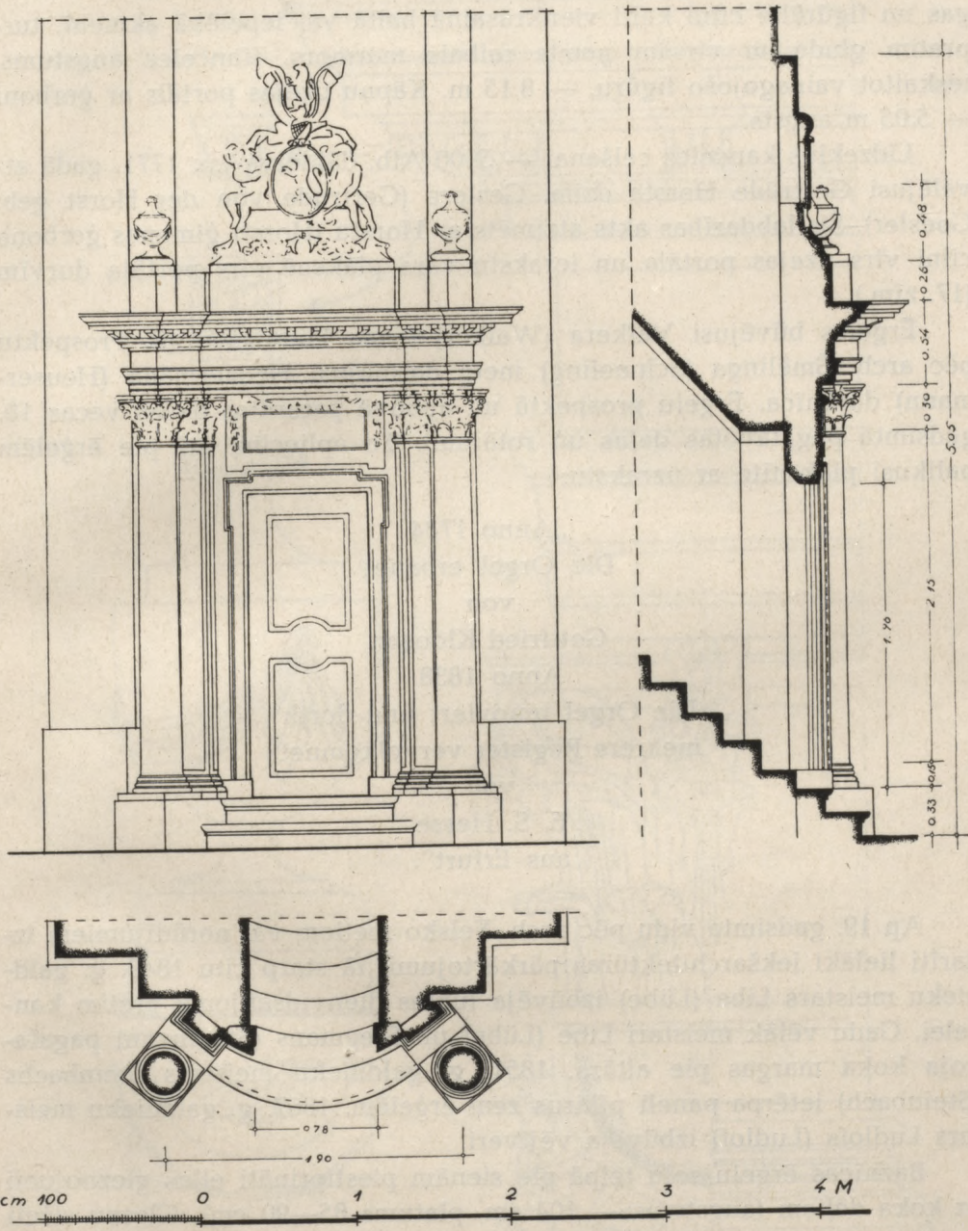
Pie altārdaļas paaugstinājuma atrodas zemas bronzas margas ar ozola koka pamatni (20. att.). Šīs margas ir tikai daļa no 17. gadsimta sākumā uzstatītiem mākslas ziņā augstvērtīgiem bronzas lējuma trelīņiem, kuŗu uzdevums bija atdalīt draudzes telpu no altārdaļas. 1850. gadā trelīņi nojaukti un 1878. g. pārdoti pret metalla vērtību. Šeit pat pieminēt varētu vēl runātāju (ķesterā) pulti altāra telpā. Tā darināta XVIII gadsimta beigās, oša koka ar zeltītiem rotājumiem.

Marmora kancele un kanceles uzejas portāls pagatavots Itālijā Livorno tēlniecības profesora Džovanni Barata's (Giovanni Baratta) darbniecā. Metus šiem darbiem izstrādājis Rīgas būvmeistars Kristaps Haberland (Christof Haberland) (13., 14., 15., 16. zīm; 17., 18., 19. att.).

Kāpņu portāla mahagonija koka durvis un citas koka daļas pagatavojis galdnieku meistars Fašhauers (Faschhauer).

Kancele un kāpņu portāls savā mākslinieciskā uztverē ir viens no zīmīgākāiem agrā klasicisma paraugiem Rīgā. Darbam pielietots krāsains marmors — balts, brūngani balti svītrots, zaļgans un iedzeltens, pie kam atsevišķu daļu materiāls izvēlēts tā, lai tas arī pēc krāsas pasvītrotu un izceltu autora kompozīcijas nodomus. Sīki ornamentētās daļas, dze-

¹³ Publicēts: grāmatā „Führer d. d. St. Petri-Kirche.“

15. zīm. Kanceles kāpņu portāls (1941).

gas un figūrālie cilņi kalti vienkrāsainā baltā vai iepelēkā akmenī, turpretim gludajām virsām ņemts raibais marmors. Kanceles augstums, ieskaitot vainagojošo figūru, — 8,15 m. Kāpņu uzejas portāls ar ģerboni — 5,05 m augsts.

Līdzekļus kanceles celšanai — 5000 Alb. dāldeņus jau 1771. gadā atvēlējusi Ģertrūde Horsta dzim. Geslere (Gertrude von der Horst geb. Goesler). Šis labdarības akts atzīmēts ar Horstu (Horst) ģimenes ģerboņa cilni virs uzejas portāla un ierakstu vaņa plāksnē virs portāla durvīm (17. zīm.).

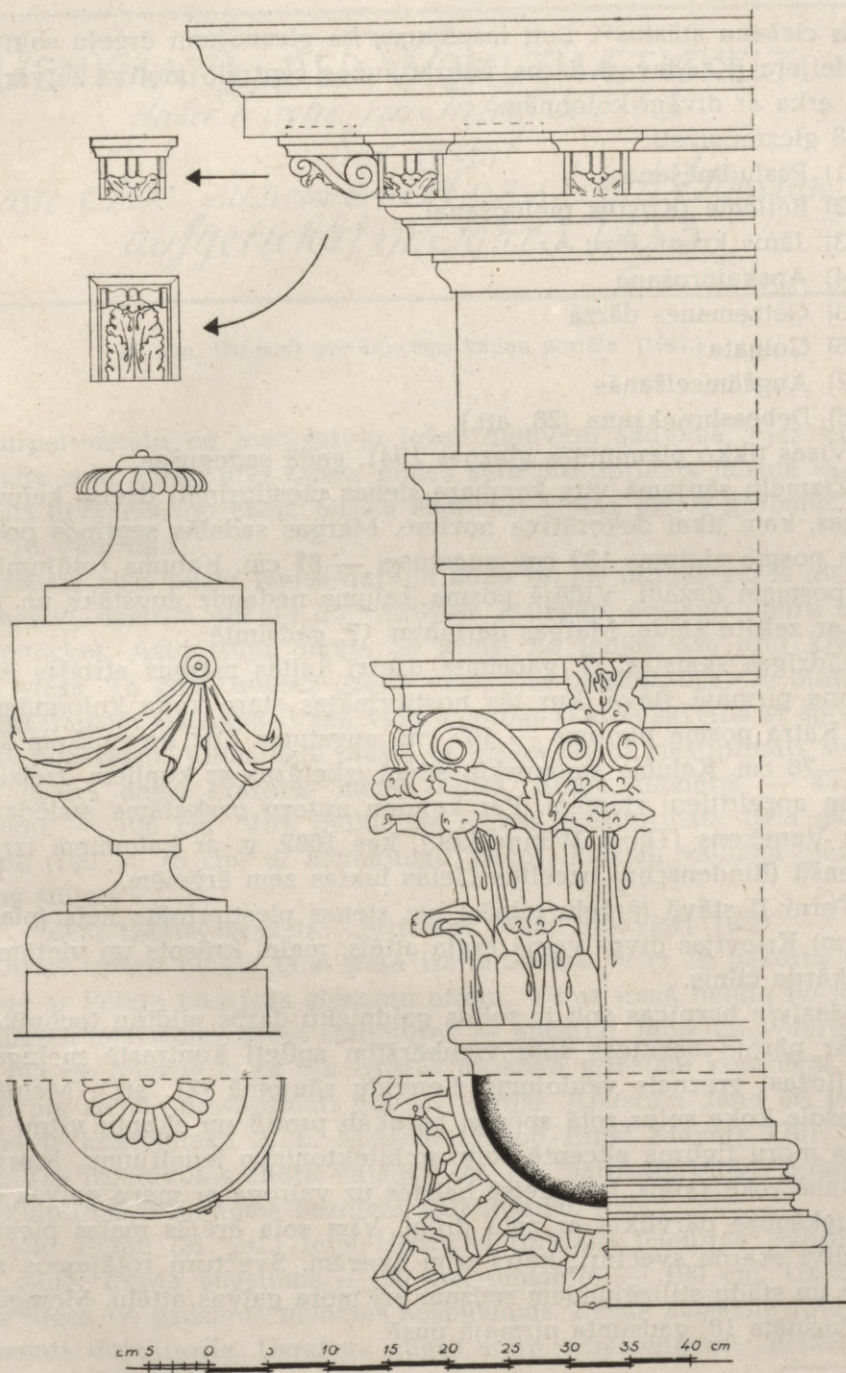
Ērģeles būvējusi Valkera (Walker) firma Ludvigsburgā. Prospektu pēc arch. Šmēlinga (Schmeling) meta darinājusi Heuzermana (Heusermann) darbnīca. Ērģeļu prospektā un apbūvē paturētas dažas vecas 18. gadsimtā pagatavotas daļas un rotājumi. To apliecina arī pie ērģelēm palikusī plāksnīte ar uzrakstu:

„Anno 1734
Die Orgel erbauet
von
Gottfried Kloosen
Anno 1838
Die Orgel renoviert und dorth
mehrere Register vervolkommet
von
E. S. Hesse
aus Erfurt“.

Ap 19. gadsimta vidu pēc arch. Felsko metiem vai norādījumiem izdarīti lielāki iekšarchitektūras pārkārtojumi, tā starp citu 1849. g. galdnieku meistars Libe (Lübe) izbūvēja luktas dienvidsānjam pretim kancelei. Gadu vēlāk meistari Libe (Lübe) un Štegmans (Stegmann) pagatavoja koka margas pie altāra. 1851. g. galdnieku meistars Šteinbachs (Steinbach) ietēpa paneli pīlārus zem ērģelēm. 1867. g. galdnieku meistars Ludlofs (Ludlof) izbūvēja vējtveri.

Baznīcas ērģeļu solu telpā pie sienām piestiprināti eļļas gleznojumi uz koka dēļiem (augstums — 104 cm, platums 85—90 cm). Gleznu sižeti ņemti no Jaunās derības. Domājams, gleznas darinātas tanī pašā laikā, kad izgatavoja ērģeles, vai vēlāk, kaut gan gleznas pēc kompozīcijas varētu attiecināt uz agrāku laiku.

17. gadsimta astoņdesmitajos gados krāsotāju meistars Kords Meijers (Kord Meyer) ir apņēmis jaunajām dziedātāju luktām uzgleznot

16. zīm. Kanceles kāpņu portāla sīkdaļas un profilējumi. (1941.)

Jēzus ciešanu stāstus¹⁴. Ļoti iespējams, ka gleznojumi ērģeļu solu telpā K. Meijera (K. Meyer) darbs. Gleznojumos centrālo motīvu ietver gleznota arka ar divām kolonnām.

8 gleznu sižeti:

- 1) Pasludināšana
- 2) Betlēme (Kristus pielūgšana)
- 3) Jānis kristī Jēzu
- 4) Apskaidrošana
- 5) Ģetzemanes dārzā
- 6) Golgata
- 7) Augšāmcelšanās
- 8) Debessbraukšana (28. att.).

Visas tikko pieminētās gleznas 1941. gadā sadegušas.

Ziemeļu sājnomā virs kambaža sienas piestiprināti dzelzs kalumi — margas, kam tikai dekoratīva nozīme. Margas sadalās septiņos posmos. Katra posma platums 133 cm, augstums — 87 cm. Kaluma rotājumi katram posmam dažādi. Vidējā posma kalums nedaudz augstāks un izbeidzas ar zeltītu ziedu. Margas darinātas 17. gadsimtā.

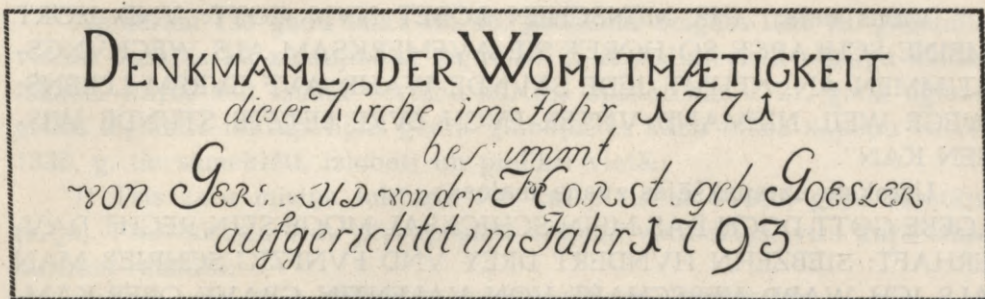
Līdzīgas skaistas 17. gadsimta dzelzī kaltas margas atrodas ērģeļu balkona pirmajā stāvā, kur tās nostiprinātas starp koka kolonnām (16. att.). Katra posma platums — 105 cm, augstums līdz līmeniskam šķērslim — 76 cm. Kaluma stateniskie stieņi izbeidzas ar kupliem dzelzī veidotiem apzeltītiem ziediem. Par kalumu autoru uzskatāms atslēdznieks Toms Venekens (Thom Wanneken), kas 1682. g. ar kalumiem izrotāja Bindensū (Bindenschu) uzceltās Lielās luktas zem ērģelēm.

Tornī II stāvā (ērģeļu telpās) pie sienas piestiprināts liels (platums 250 cm) Krievijas divgalvainā ērģļa attēls, melni krāsots un vietām zeltīts skārda cilnis.

Masīvie baznīcas soli ir solids galdnieku darbs pildīņu tehnikā.

Ar pārējo baznīcas solu vienkāršību spilgti kontrastē melngalvju solu (ložas) greznais veidojums dienvidu sājnomā (21. att.). Melni polēta ozola koka solus rotā spēcīgi barokāli profili un akantu vītņu cilņi. Četras moņu figūras akcentē solu arhitektonisko iedalījumu. Moņu tēliem labā rokā šķēps, bet kreisā balstās uz vairoga ar moņu galvas cilni. Solu iekšpuse pārvilkta ar zaļu drēbi. Virs sola ārējās malas piestiprināti divi skārda svečtuŗi, katrs trim svecēm. Svečtuŗu rotājumos starp greifu un stādu stilizējumiem redzam arī moņa galvas attēlu. Melngalvju sols darināts 18. gadsimta pirmajā pusē.

¹⁴ P. Kampe, Sv. Pēterja baznīcas būvēsture.

17. zīm. Uzraksts pie kanceles kāpņu portāla. (1941.)

Turpat netālu no melngalvju ložas dienvidu sājuma, ejas kreisā pusē virs solu malas pret Lielās gildes solu piestiprināts misiņa skārdā izspiests divkārsšs (no abām pusēm skatāms) Lielās gildes ģerbonis, darināts 18. gadsimtā.

Baznīcā abās pusēs ieejas durvīm kopš 18. gs. pirmās puses atrodas divi masīvi, dzelzīm apkalti un vairākām atslēgām noslēgti upuru bluķi (Opferstöcke). Astoņstūra bluķis pa kreisi no ieejas (26. att.) krāsots brūnā krāsā. Tā virsu nosedz dzelzs vāks, kas pieslēdzams pie bluķa ar trīs aizkaņām atslēgām. Vāka vidū iegarens skārda šķīvītis ar spraugu naudas iemešanai. Vidus daļā bluķis ar dzelzs stieni piestiprināts sienai. Visas dzelzs daļas krāsotas melnā krāsā. Bluķa diametrs — 43 cm, augstums — 106 cm. Virs bluķa pie sienas piestiprināta liela skārda plāksne (100 × 75 cm) ar aicinājumu ziedot. Plāksni vainago gleznots Kristus siluets.

Zem teksta ieraksts: „errichtet 1724, renoviert 1830“.

Otrais upuru bluķis tādā pašā izstrādājumā. Virs tā pakārta koka plāksne ar Pēterļa baznīcas gleznotu attēlu. Vidus jomā netālu no ieejas abās pusēs novietotas divas skulptūras — apustuļi Jānis un Pēteris (27. att.). 145 cm augstie koka tēli balstās uz kokā grieztām konsolēm. Virs tēliem pie sienas piestiprināti gotiski tornīši. Apustuļu Jāņa un Pēterļa figūras ir koka tēlnieka J. E. Maijera (Jakob Ernst Mayer) 1761. gada darbs. Tās izgatavotas altāra vajadzībām. Pēc barokālā altāra nojaukšanas skulptūras izmantotas baznīcas izdaiļošanai.

Lielo zvanu (31. att.) lējis Henrichs Birmans (Henrich Byhrmann) 1753. gadā. Zvana augstums — 90 cm, diametrs — 190 cm. Uz zvana kādas Rīgas 17. gadsimta monētas nospiedums. Zvana augšdaļu rotā lapu ornamenta dubultjosla. Uzraksti, augšā starp ornamentiem: „EHRE SEY GOTT IN DER HOHE“.

Vidus daļā: „IHR MENSCHEN LOBET NVN GOTT: VND HORT MEINE SCHLAEGE SO HORET SIE AVFMERKSAM ALS WECKVNGS-STIMMEN AN. NEHMT JEDE STVNDE WAHR AVF EVREM LEBENS: WEGE WEIL NIEMAND VNTER EVCH EVRE LETZTE STUNDE WISSEN KAN“.

Uzraksts uz apakšējās zvana malas:

„GEBE GOTT DOCH DAS MEIN SCHICKSAL MOGE SEIN RECHT DAVERHAFT: SIEBZEHN HVNDERT DREY VND FVNFDZIG SCHRIEB MAN ALS ICH WARD VERSCHAFT VON VALENTIN GRAVE OBER-KÄMMERHERRN VND INSPECTORE ELTESTEN WILHELM GROTE VND ELTESTEN ADOLPH HOLST: VORSTEHERE DER ST. PETRI KIRCHE. MICH GOSS HENRICH BYHRMANN IN RIGA“.

1641. gadā Georga Meijera (Gorgen Meyer) lietais bronzas zvans pārvietots Sv. Pēterļa baznīcas tornī no vecā Rīgas rātsnama. Zvana uzdevums bija vēstīt pēc torņa pulksteņa ceturtdaļstundas. Zvanu rotā uzraksts, cilņota ornamenta josla un Rīgas pilsētas ģerbonis. Zvana diametrs — 110 cm, augstums — 68 cm. Uzraksts:

„WAN D'UHR NICHT NACH DER SONNEN GANG ALL STVNDEN RECHT GIEBT IHREN KLANG * DIE GANTZE STATT NICHT OHN VERDRUS NACH EINEM NARREN SICH RICHTEN MVSS * MIDT GOTTES HILF GOSS MICH GORGEN MEYER ZV RIGA ANNO MDCXLI“.

Līdz pirmajam pasaules kaņam Sv. Pēterļa baznīcā bijuši vairāki citi vēsturiski zvani, kas 1915. g. evakuēti uz Krieviju un pēc tam nav vairs atpakaļ atdabūti¹⁵.

Starp Sv. Pēterļa baznīcas lukturim ievērojamākais ir lielais septiņzaru stāvlukturis, izgatavots 1596. gadā Rīgas metallējēja Hansa Meijera (Hans Meyer) darbnīcā¹⁶. Lukturis 310 cm augsts un 378 cm plats. Diametrāli pretējās pusēs bagātīgi profilētai masīvai luktura kājai atrodas pa trīs svecēs turošiem zariem. Septītās svecēs novietne tieši virs kājas. Luktura zari izrotāti ornamentiem, kā arī cilvēku galvu un lapu stilizējumiem (22. att.). Pie kājas pamatnes augšdaļas lukturim vēl viens atsevišķs, nesimetrisks zars ar bumbu galā un ērgli virs tās. Platā, spēcīgi profilētā apaļā kājas pamatne izrotāta deviņiem spārnotu eņģeļu galviņu cilņiem. Pamatnes augšdaļā iegravēts gada skaitlis: „ANNO 1.5.9.6“ (18. zīm., L 22)¹⁷.

¹⁵ Campe, Paul, Die Kirchenglocken Lettlands von ältester Zeit an bis zum Jahre 1860 und ihre Giesser.

¹⁶ 1940. gadā izvests uz Lielvāciju.

¹⁷ Lukturu novietne baznīcā.

Apmēram 150 gadu laikā no 16. gadsimta beigām līdz 18. gadsimta vidum baznīca kā ziedojumus ieguvusi 21 mākslinieciski vērtīgu sienas lukturi, kuŗus šeit īsumā vecuma kārtībā apskatīsim. 1721. gada ugunsgrēkā izglābtie lukturi ilgu gadus glabājušies kādā tukšā kapeņu velvē. 1838. g. tie sameklēti, izlaboti un pielikti vietā.

1) Trīs zaru misiņa lukturis 106 cm plats ar 84 cm gaŗu turētāju (kāju). Pret luktura vidu piestiprināts ieapaļš vairodziņš, virs kuŗa cilņa burtiem rakstīts:

„S. B. L. DES SELIGEN ALT -EN BALTZER
SPEN-CKUSEN MENLICH- UND
WEIBLICH GE -SCHLECHT: ERBEN.
ANNO 1592“.

Uz formu analogijas pamata prof. Dr. P. Kampe šo lukturi piedēvē Hansa Meijera (Hans Meyer) darbnīcai (18. zīm., L 1).

2) Misiņa trīs zaru sienas lukturis 99 cm plats (turētājs 70 cm) bez uzrakstiem. Luktura vidus daļā lauvas galvas cilnis un vairodziņš ar mazo Rīgas pilsētas ģerboni. Virs sānu zariem divas šķēpus turošas kareivju figūras. Nezināma Rīgas meistara 16. gs darbs (18. zīm., L 2), (23. att.).

3) Trīs zaru sienas lukturis 117 cm plats ar 101 cm gaŗu turētāju. Luktura zari profilēti un bagātīgi izrotāti; virs tiem trīs kareivju figūras ar vairogiem un šķēpiem. Vidū donatora ģerbonis un uzraksts:

„H. MICHAELL VON SCHULTZEN.
Erbgesessen auf Adiamon- und Niehof
auch Elster der Grossen Gilden
A. 1.6.7.4.“ (18. zīm., L 3).

4) Trīs sveču lukturis (misiņa) — 62 cm plats ar 58 cm gaŗu turētāju. Vidējā daļā Lielās ģildes ģerbonis un uzraksts: „DER GROSSEN GILDE ZU RIGA 1679“ (18. zīm., L 4).

5) Trīs sveču sienas lukturis (misiņa) 145 cm plats ar turētāju (115 cm) un slīpu masīvu balstu — vītņotu misiņa stieni, kuŗa pamatā primitīvi veidota maska. Virs luktura zariem divi sieviešu tēli. Luktura vidū gluds vairogs ar iegravētu ģerboni un uzrakstu: „CLAUS KEMPE ELTESTER DER GROSSEN GULDE ANNO 1682“. Lukturi izgatavojis Rīgas lējējs Joachims Valters (Joachim Walter) (18. zīm., L 5).

6) Trīs sveču sienas lukturis (misiņa) 145 cm plats un 107 cm augsts, turētājs 113 cm gaŗš. Virs bagāti veidotām zaru volūtām 2 sieviešu figūras. Lukturi atbalsta vītņots misiņa stienis ar masku lejas galā. Luktura vidū ģerbonis ar vāŗu cilņiem un uzraksts: „S. JOBST PRIESKOREN: ANNO 1685“.

Uz luktura balsta pamatnes uzraksts: „M. IOCH- IM WA- LTER 1685“. Lukturi lējis Rīgas meistars Jochims Valters (Jochim Walter) (18. zīm., L 6).

7) Misiņa trīs sveču sienas lukturis 140 cm plats, turētājs — 106 cm. Vidū ģerbonis — liliņa un trīs rozes, zem tā plāksnīte ar uzrakstu cilnī:
„F. ANNA SCHMIDT ANNO 1686“ (18. zīm., L. 7).

8) Trīs sveču sienas lukturis (misiņa) 118 cm plats ar 98 cm gaŗu turētāju. Virs luktura zariem divas bērnu figūriņas ar scepķiem rokās. Vidū ģerboņa cilnis, zem tā uzraksts: HERR HANS DREILING BURGER- MEISTER ANNO 1690“ (18. zīm., L. 8) (24. att.).

9) Misiņa trīs sveču sienas lukturis 130 cm plats uz 92 cm gaŗa turētāja. Uz luktura zariem divi moŗu tēli, 36 cm augsti. Pie vidējā luk- tura zara cilnī veidots melngalvju ģerbonis un zem tā uzraksts:
„DER COMPAGNIE DER SCHWARZEN HÄUPTER ARM. ANNO 1694“ (18. zīm., L 9).

10) Trīs sveču sienas lukturis (misiņa) 145 cm plats un 109 cm augsts, ar 113 cm gaŗu turētāju. Luktura veidojums kā iepriekšējam. Luktura vidū ģerbonis ar sešstūrainu zvaigzni un uzraksts:

„OTTO FABIUS VON PRAEVORT ANNO 1696“.

Pie luktura balsta pamatnes iegriezts:

„MACHT MICH M. JOCHIM WALTER ANNO 1696“.

Lukturi darinājis Rīgas lēķķjs Jochims Valters (Jochim Walter) (18. zīm., L 10).

11) Sienas lukturis trim svecēm (misiņa). Platums — 144 cm, turē- tājs — 114 cm. Virs zariem divas kareivju figūriņas ar šķķpiem. Vidū ovālā ierāmējumā cilņots uzraksts:

„H. GEORG VON DUNTE.

F. ANNA DRELING“.

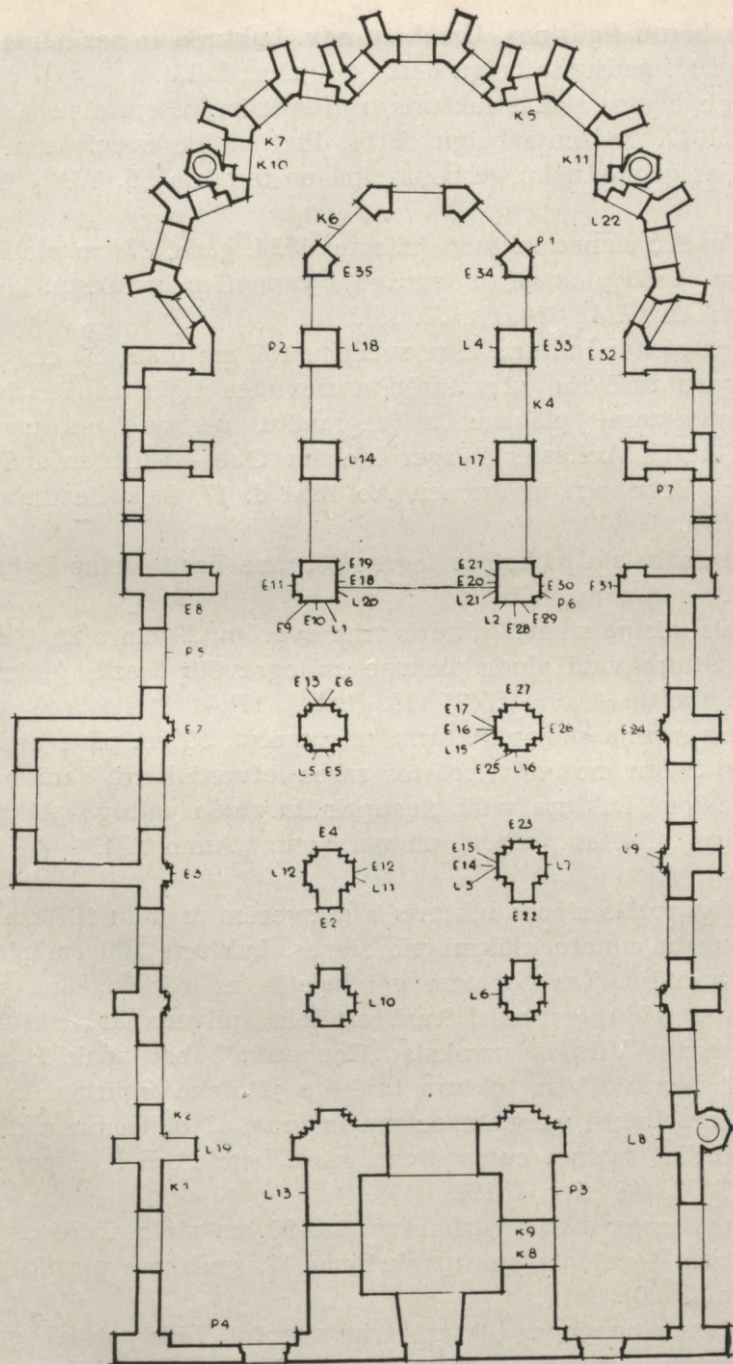
Lukturi lēķķjs nezināms Rīgas meistars 17. gadsimta beigās (18. zīm., L 11).

12) Trīs sveču sienas lukturis (misiņa) — 144 cm plats, 110 cm augsts uz 102 cm gaŗa turētāja ar divām sievietu figūriņām virs zariem. Raksturģgs Valteru (Walter) lietuves darbs. Pie balsta pamatnes iegriezts:

„Macht MI- CH. CASPER WALTER“.

Lukturi darinājis 17. gadsimta beigās lēķķķja Jochima Valtera (Jochim Walter) dēls Kaspers Valters (Casper Walter) (18. zīm., L 12) (25. att.).

13) Triju sveču sienas lukturis (misiņa) ar kaltu, grezni izveidotu dzelzs balstu. Platums 104 cm, turētāja gaŗums — 128 cm. Luktura zari veidoti ar stilizēķiem stādu motģviem — stiegrām, lapām un ziediem. Uz

18. zīm. Kapeņu, epitafiju un lukturu novietnes plāns.

zariem divas bērnu figūriņas. Uzrakstu nav. Lukturis ir nezināma Rīgas metalla lējēja 17. gadsimta beigu darbs (18. zīm., L 13).

14) Neliels misiņa sienas lukturis trim svecēm, 59 cm plats ar 57 cm gaļu turētāju. 17. gadsimta beigu darbs. Pret vidējo sveci atrodas neliels vairogs ar ģeometrisku ģerboņa zīmi un burtiem „F. W.” (18. zīm., L 14).

15) Trīs sveču sienas lukturis (misiņa) 1724. gada, 87 cm plats, turētājs — 93 cm. Vidū plāksne ar iegravētu vapeni un uzrakstu: „Marten Berg — holtzs Ao 1724” (18. zīm., L 15).

16) Misiņa sienas lukturis trim svecēm, 132 cm plats, 92 cm augsts, ar 102 cm gaļu turētāju; virs turētāja sievietes figūriņa. Pie luktura vidējā žubuļa (zara) plāksne ar iegravētu ģerboni un uzrakstu: „JOHANN GROTE Aeltester Bürger Meister Ober- Münster und Ober Waysen Herr. Geboren in Bremen Ao 1654 d. 17, Jan. Gestorben Ao 1732. d. 10 Nov.”

Pie luktura balsta pamatnes iegravēts: „me Fecit Heinz Byhrmann Riga Ao 1732” (18. zīm., L 16).

17) Neliels misiņa sienas lukturis trim svecēm, 59 cm plats (turētājs — 53 cm). Luktura vidū gluda plāksne ar iegravētu Mazās ģildes ģerboni un gada skaitli: „Anno 1743” (18. zīm., L 17).

18) Neliels misiņa sienas lukturis (trīs sveču), 59 cm plats ar 53 cm gaļu turētāju. Stādu motīviem rotātos zaros ietverti katrā zarā pa divi stilizētiem ziediem. Luktura vidū piestiprināta gluda vairoga plāksne ar iegravētu Rīgas pilsētas ģerboni un uzrakstu: „Anno 1743” (18. zīm., L 18).

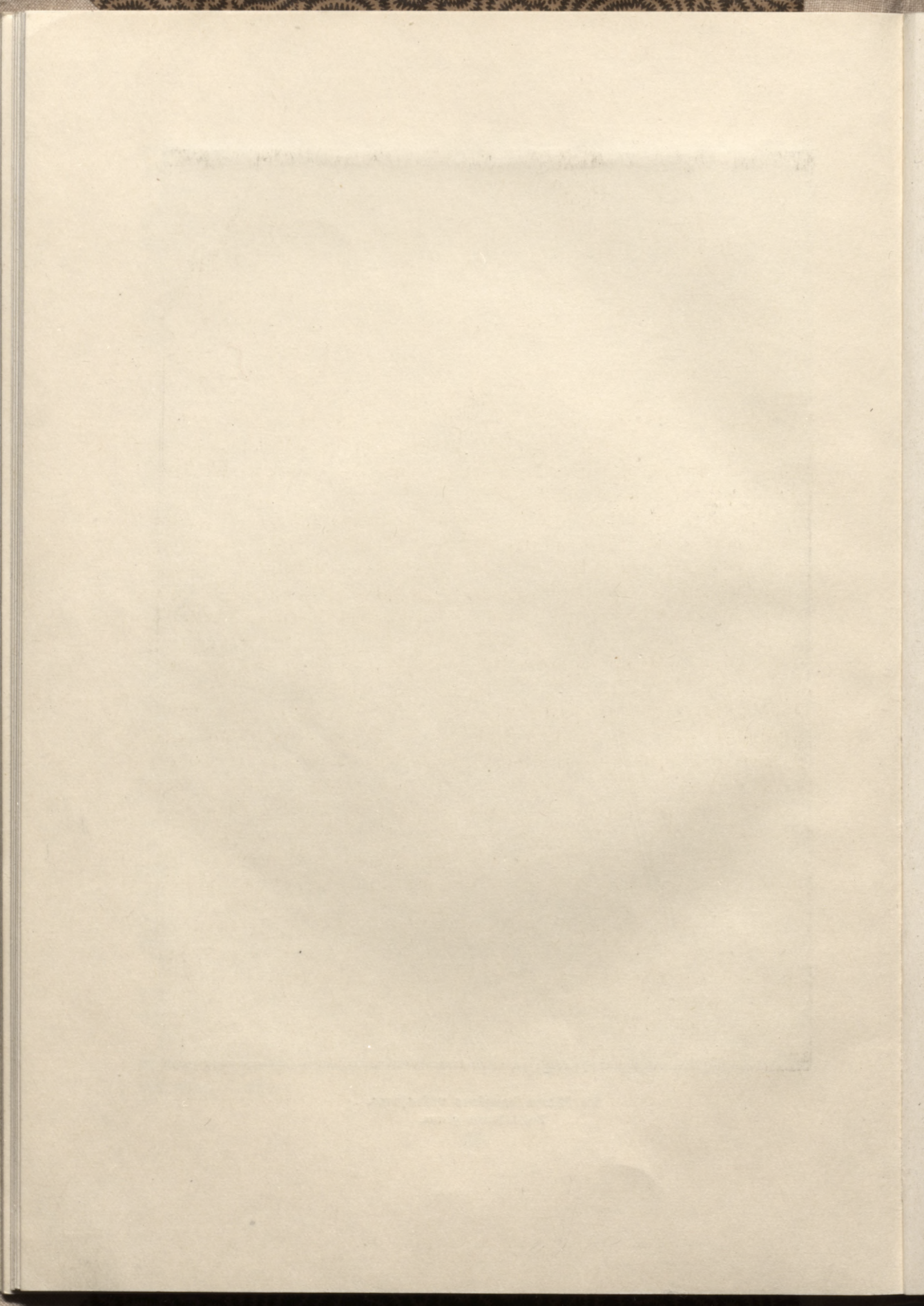
19) Bagātīgi rotāts sienas lukturis trim svecēm ar lielu 107 cm platu un 186 cm augstu cilņotu plāksni pie sienas. Lukturis 106 cm plats ar 85 cm gaļu turētāju. Tas bez tam vēl balstās uz slīpa misiņa stieņa. Sienas plāksnes vidū ģerbonis, kuņģā attēlots spilvens ar trīsstūrainu cepuri un zobenu. Virs tā uzraksts „Concordia”, bet apakšā: „J. C. Dürsch. Fecit. Norib”. Virs luktura turētāja jātnieka figūriņa. Luktura vidū plāksne ar cilņotu uzrakstu uz melna fona: „Nobilis hunc dignum peperit Concordia fructum cujus digna gravi Laus A E R E perennior Extat Anno 1743” (18. zīm., L 19).

20) Misiņa sienas lukturis trim svecēm, 90 cm plats ar 70 cm gaļu turētāju. Vienkārši veidots bez uzrakstiem; 18. gadsimta pirmās puses darbs (18. zīm., L 20).

21) Neliels misiņa sienas lukturis trim svecēm. Tāds pat kā iepriekšējais, 90 cm plats (turētājs — 70 cm). 18. gadsimta pirmās puses darbs (18. zīm., L 21).

Sv. Pēterā baznīcas vidusjoms.
Prof. L. Liberta glezna.

K A P E N E S

1) Zilās pilsoņu sabiedrības (Blauen Bürger Compagnie) kapene atrodas ziemeļu sānu jomā (18. zīm., K 2, 19. zīm., 29., 30. att.).

Kapene, kuŗas gaŗums ir 325 cm, platums — 240 cm un augstums līdz dzegas augšmalai — 210 cm, mūrēta no ķieģeļiem.

Mākslinieciskās detaļas, kā dzegas, kolonnas, pilastrī, vāzes un figūras kaltas dzeltēni pelēkā kaļķakmenī, kolonnu un pilastru kapitēļi, imitējot vecu bronzu, otēti tumši zaļā eļļas krāsā, bet apmetie sienu laukumī — pelēki ar marmora imitāciju.

Kapenes architektūra ieturēta labi saskaņotās spēcīgās baroka formās. Priekšpusē akcentēts portāla motīvs ar divām uz priekšu izvirzītām apaļām kolonnām un architravu, ko vainago platas volūtas ar virs tām novietotām divām sieviešu figūrām. Starp volūtām kupli ornamentēts vairogs ar Sabiedrības ģerbonī cilnī — uz zila fona sarkans spilvens ar cepuri.

Uz stipri profilētā un gāmurotā architrava uzraksts zeltītiem burtiem:

„ANNO: ERB-BEGRÄBNIS DER BLAUEN BÜRGER COMPAGNIE 1743“.

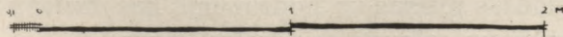
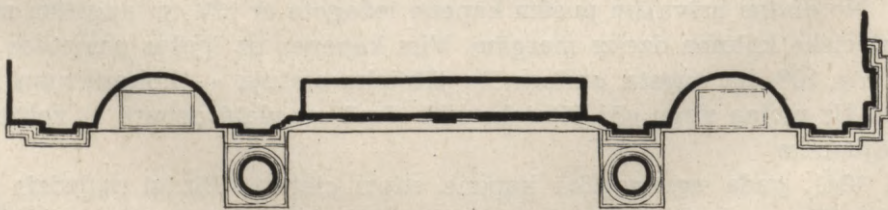
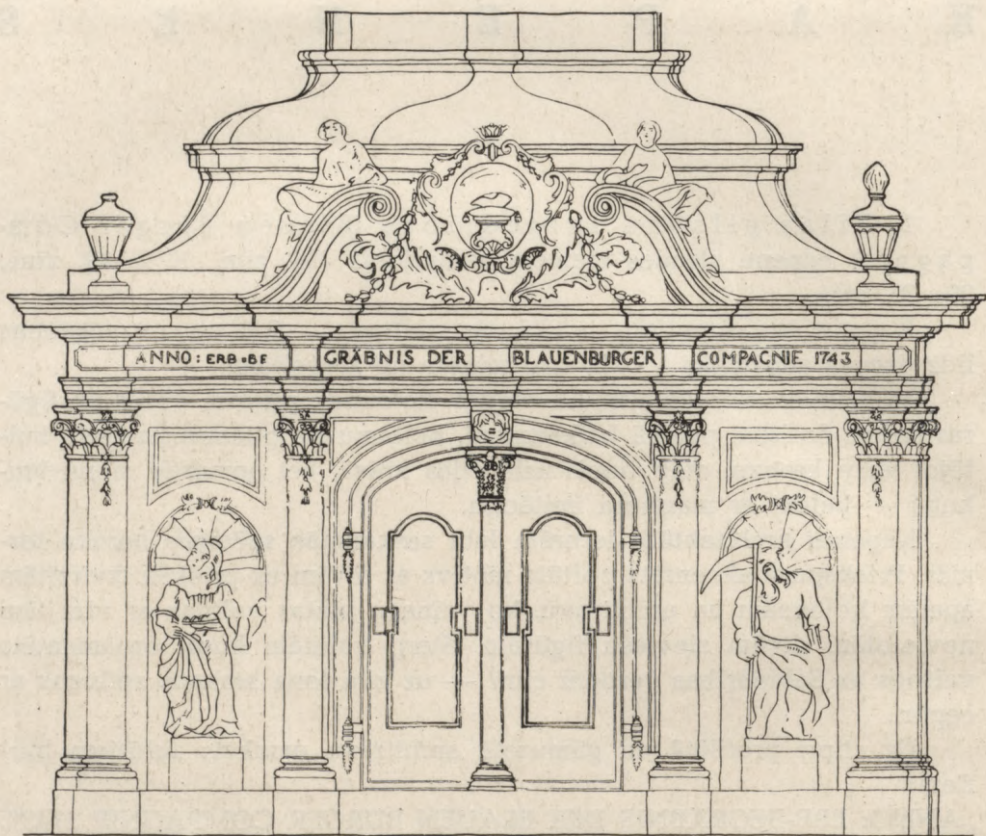
Apakšā starp kolonnām masīvas dzelzī kaltas divviru durvis ar cilņotiem rotājumiem. Abās pusēs durvīm apaļas ielodzes ar akmens skulptūrām: pa kreisi — sievietes tēls, pa labi „nāve“ ar izkapti rokā.

No divām brīvajām pusēm kapene iežogota ar 132 cm augstām mākslinieciska kaluma dzelzs margām. Virs kapenes uz īpašas pamatnes novietota 108 cm augsta uniformēta jātnieka statuļa — kokgriezums (31. att.). Uz melna zirga sēž jātnieks zilā tērpā un platā cepurē ar zeltītiem rotājumiem.

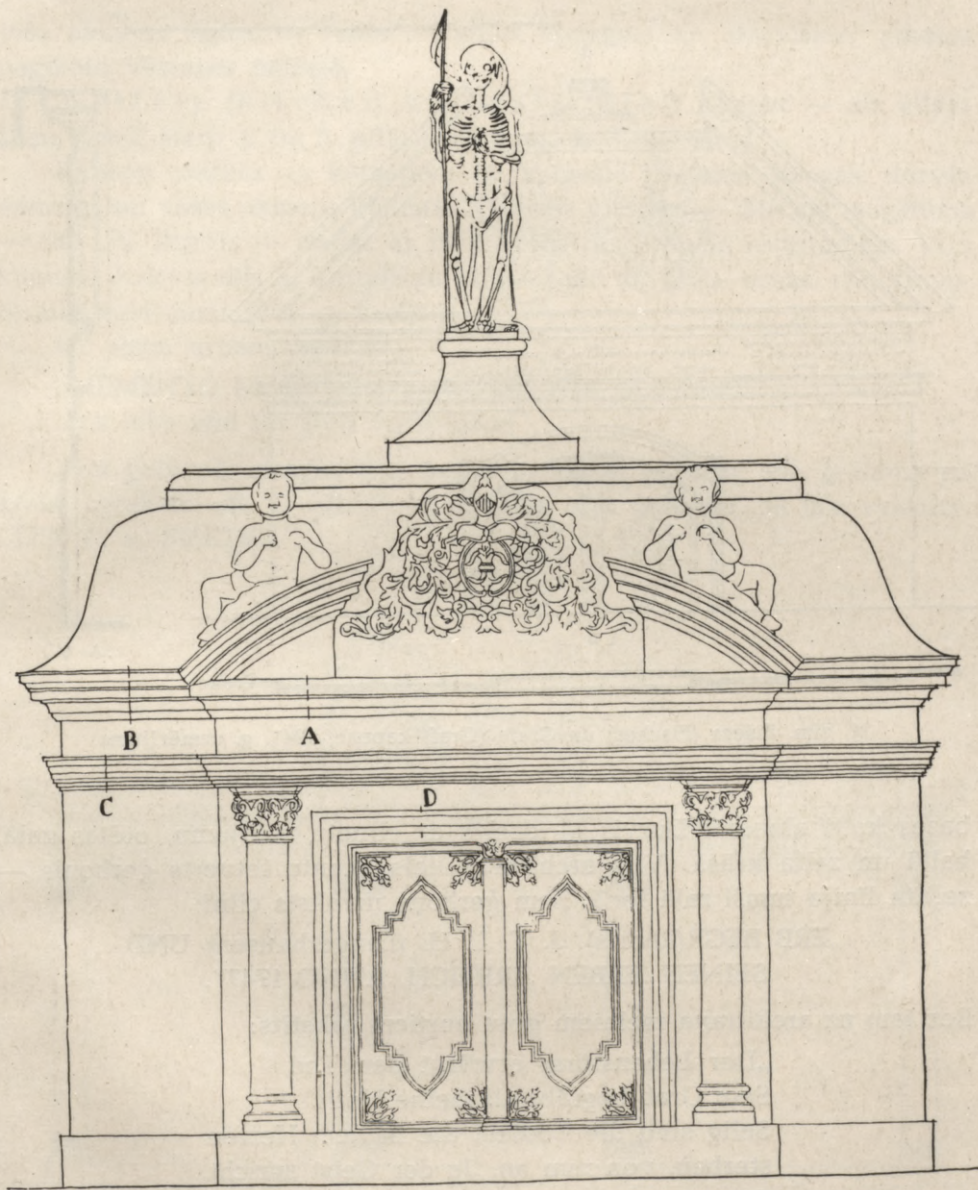
1941. gada ugunsgrēkā kapene stipri cietusi. Pilnīgi sadedzis jātnieka tēls, no kuŗa nekas vairs nav palicis pāri. Arī akmens veidojumi stipri cietuši, radušās plaisas un nodrupumi, kas arvienu palielinās. Stipri bojāti — apdeģuši un salauzti arī dzelzs kalumi.

2) Langerhauzenu (Langerhausen) kapene ziemeļu sānoma pirmajā nodalījumā (18. zīm., K 1; 20. zīm.).

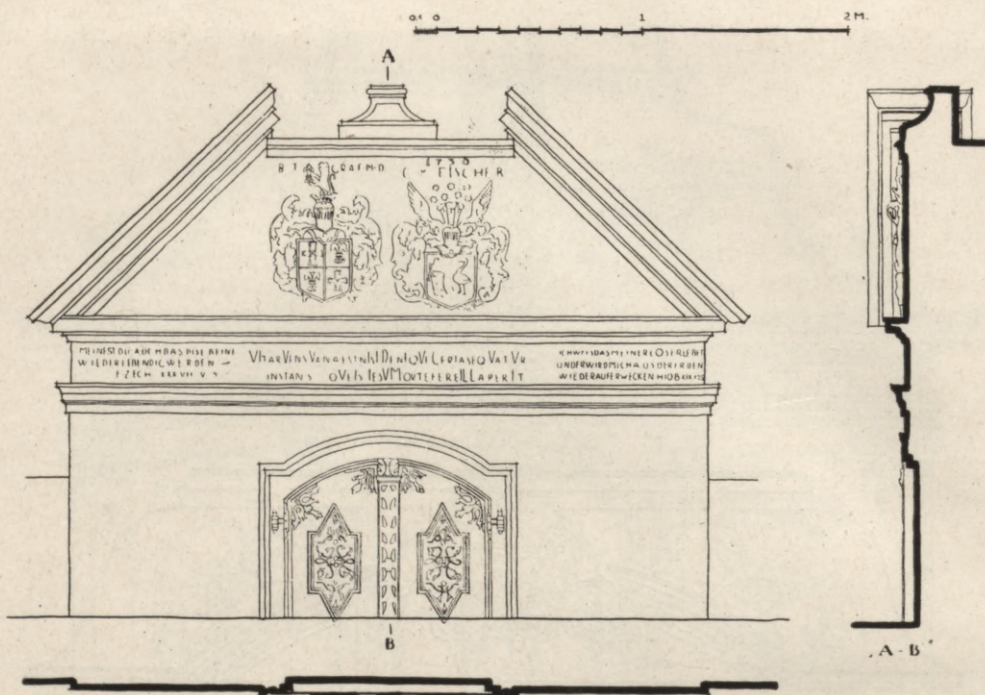
Kapene mūrēta no ķieģeļiem. Arhitektoniskais veidojums lielāko daļu izpildīts apmetumā. Vienīgi durvju apmales un pilastru kapitēļi un

19. zīm. Zilās pilsoņu sabiedrības (Blauenbürgercompagnie) kapene, pretskats, 1941. g. uzmērījums.

20. zīm. Langerhauzenu (Langerhausen) kapene, 1941. g. uzmērijums.

21. zīm. Fišera (Fischer) un Grafa (Graf) kapene, 1941. g. uzmērījums.

bazes kalti akmenī. Durvis — dzelzs ar cilņotu rotājumu, otētas zaļā, baltā un zelta krāsā. Virs architrava liels akantu ietverts ģerbonis — zeltīta līnija tumši zaļā fonā. Zem ģerboņa uzraksts cilnī:

„ERB BEGR(äbniss). J. T. L. H. (Langerhausen) UND
SEINEN .ERBEN .ERBLICH. ANNO 1747“.

Bez tam uz architrava melniem gotu burtiem rakstīts:

„Der Lebensfürst erwürgt den Tod
Sein Grab begräbt all meine Noth.
Selig sind die Todten, die in dem Herren
sterben, von nun an. Ja der Geist spricht,
dass sie ruhen von ihrer Arbeit denn
ihre Werke folgen ihnen nach. Off. Joh.“

Virsa kapenes uz paaugstinājuma redzams nāves simbols — akmenī kalts ģindenis ar izkapti rokā.

1941. g. kapene ļoti stipri cietusi — mūris saplaisājis, apmetums un profili nodrupuši un kapenes augšējā daļa pavisam nobrukusi. Vainago-

joša akmens figūra — Nāve — stipri apdegusi un atsevišķos gabalos paglābta vēstures mūzejā.

3) Fišera (Fischer) un Grafa (Graf) kapene — aiz altāra koņa, apejā starp 4. un 5. pīlāru (18. zīm., K 3; 21. zīm.).

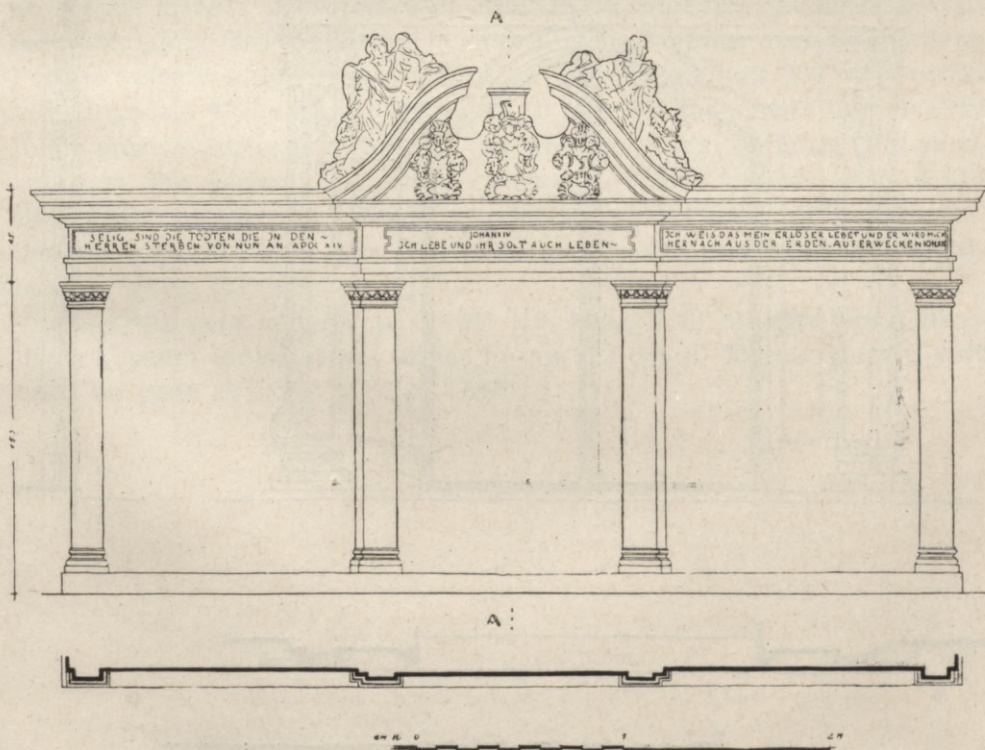
Kapene mūrēta no ķieģeļiem un apmesta. Detaļas: dzegas, durvju apmales un vāzes akmens kalumā. Kapenes platums — 310 cm, augstums — 245 cm. Durvis — dzelzs ar mākslinieciska kaluma rotājumiem. Virs kapenes Kristus tēls ar karodziņu kreisā rokā un divas urnas. (Šie skulptūrālie veidojumi 1941. g. bojāti.)

Uz abām urnām uzraksts:

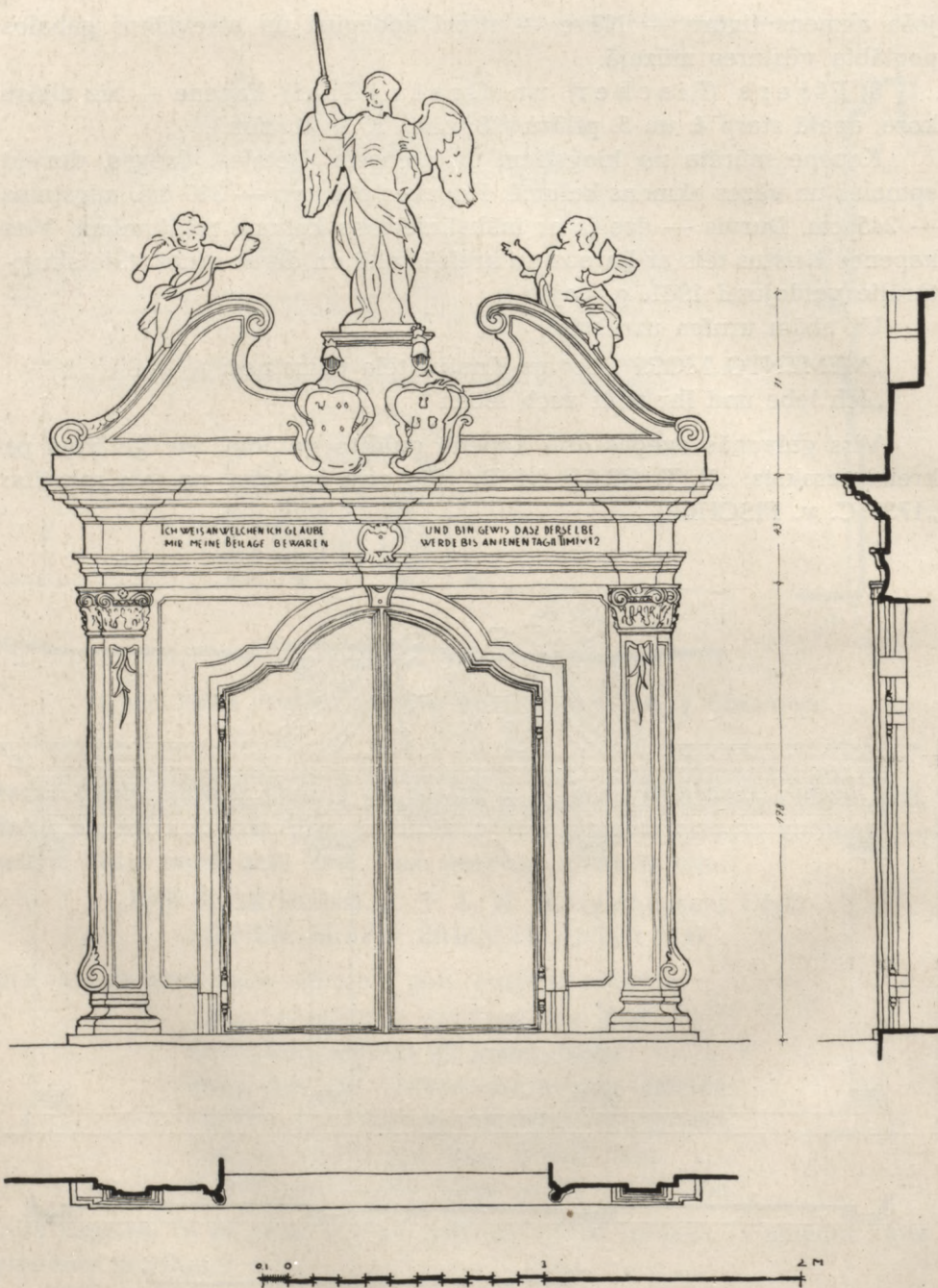
„MEMENTO MORI“, bet uz Kristus tēla pamatnes:

„Ich lebe und Ihr sollt auch leben“.

Virs galvenās dzegas divi kapenē guldīto ģerboņi. Pie ģerboņa pa kreisi uzraksts: „B. T. GRAF. M. D.“ Pie otra ģerboņa, pa labi rakstīts: „1736 C. v. FISCHER“.

22. zīm. Brokhauzena (Brockhausen) ģimenes kapene, 1941. g. uzmērījums.

23. zīm. Rautenfelda (Rautenfeld) kapene, 1941. g. uzmērījums.

Architrava vidū iekalts un iekrāsots ar melnu šāds raksts:

„VITAR VENS VANA EST NISI DEN IQVE CERTASEQ VATVR
INSTANS Q VEIS IES V MORTE FERRE ILLAPER IT”.

Abās pusēs šim uzrakstam tādā pašā veidā iekalti (iegriezti) bībeles teksti (21. zīm.).

4) Brokhauzena (Brockhausen) ģimenes kapene atrodas dienvidu sājā (18. zīm., K 4, 22. zīm.). Mūrēta no ķieģeļiem, bet pilastri, architravs un figūras kaltas akmenī. Sienu laukumi starp pilastriem gludi apmesti. Kapene otēta melnā krāsā, figūras un vāpēņi — balti. Virs volūtām kapenes vidū divas sievietu figūras, bet starp volūtām trīs ģerboņi. Ģerbonī pa kreisi attēlots sv. Juris uz zirga, uzraksts: „ANNA RIDDER SEHL”. Vidējā ģerbonī ar trim zvaigznēm lasāms uzraksts: „PAUL BROCKHAUSEN” (f 1709). Ģerbonī pa labi attēlots mēness un trīs magones, kā arī uzraksts: „MARGARETHA MANEKEN”. Uz architrava uzraksti — bībeles teksti zeltītiem burtiem cilnī (22. zīm.).

5) Raufenfelda (Raufenfeld) kapene — koņa aņejā pa labi no ieejas, mazajā sakristejā (18. zīm., K. 5., 23. zīm.). Kapenes portāls balta marmora, divviru durvis — misiņa, margas kaltas dzelzs, bronzētas. Portāla augstums līdz dzegas augšmalai 222 cm, platums 230 cm. Portāla vidū augšdaļā 97 cm augsts Chronosa (?) tēls, bet abās pusēs tam virs volūtām mūzicējošu eņģeļu figūras. Virs architrava divi ģerboņi ar uzrakstiem. Pie ģerboņa pa kreisi uzraksts: „HERR BERENS VON RAUFENFELD”, pa labi: „KATHARINA HEDVIG VON KRÜGER”; starp ģerboņiem gada skaitlis: „Ao 1755”. Uz architrava latīņu burtiem iekalts bībeles teksts (23. zīm.).

6) Otrā koņa kapellā, pa kreisi (18. zīm., K 6) atrodas kādas likvidētas kapenes ieejas zemas dzelzs durvis (93 cm × 46 cm). Durvju vidū burti un gada skaitlis: „J H H 1737”.

K A P A K M E N I

Knopkes (Knopke) kapakmens iemūrēts aiz altāra zem loga (18. zīm., K 7). Smilšakmens plāksne 265 cm augsta un 219 cm plata ar seklā cilnī iekaltu rotājumu un uzrakstiem divās rindās gar četrām plāksnes malām. Kapakmens stipri bojāts, saplaisājis, ieraksti un zīmējums vietām izdzisis. Bojājumi radušies galvenā kārtā 1721. gada lielajā ugunsgrēkā.

Kapakmeni reformātoram Knopkem (Knopke, Knöpken) veltījusi Melngalvju sabiedrība. Tas izgatavots un novietots baznīcā 1539. gadā. Kapakmens vidū Knopkes (Knopke, Knöpken) ģerbonis, gar malām uzraksts:

„AN 1539 DIE 18 FEBR. OBIIT VENERIBILIS DIVINI VERBI CONCIONATOR DOMINUS ANDREAS KNOPKE HVIVS ECCLESIE PASTOR CVIVS LATERI ACCV BIT CARA VXOR ANNA. DEFVNKTA ANNO 1538 14 DIE APRILIS QVORAIE COQVIESCANT IN CHRISTO DOMINO NOSTRO AME“.

Benkendorfa (Benckendorf) kapakmens pie ieejas dienvidu sānu jomā, iemūrēts sienā (18. zīm., K 8). Uzglabājusies tikai kapakmens daļa — 164 cm × 162 cm liels kaļķakmens plāksnes četrstūris. Akmens apakšdaļā divi ģerboņu ciņņi viens otram blakus; gar malām — uzraksti, pie kam burti un ģerboņu ciņņi vietām apdrupuši.

Uz akmens rakstīts,
augšmalā: „Ao 16 DEN“
pa kreisi: „...RAVW ELISABET...
...REN H — — SFRAV W. D. G. G.“
pa labi: „STARB DER ACHTBAR UNDW...
...BENCKENDORFF G — W — S — N“.
1941. gada ugunsgrēkā kapakmens maz cietis.

Hikelhovenu (Hückelhoven) kapakmens iemūrēts pie ieejas dienvidu sānu jomā, pīlārā (18. zīm., K 9). Liela četrstūraina kaļķakmens plāksne (178 cm × 112 cm) gludi apkalta. Kapakmens augšdaļā Hikelhovenu (Hückelhoven) ģerboņa cilnis, zem tā uzraksts:

„TILMAN VON HÜCKELHOVEN UND SEINEN ERBEN ERBLICH Ao 1695. BERNHARD TILMAN VON HÜCKELHOVEN UND SEINEN ERBEN ERBLICH Ao 1766”.

Kapakmens 1941. g. ugunsgrēka svelmē stipri apdedzis un sabirzis.

M. Vīzes (Mathys Wyse) četrstūraina kapakmens plāksne, (164 cm × 108 cm, biezums — 12 cm) atrodas koŗa 2. kapellā pa kreisi (18. zīm., K 10). Plāksnes virspuse nogludināta, un tanī iekalts vienkārŗas formas vairogs ar ģimenes zīmi. Virs vairoga uzraksts „MATHYS WYSE”.

F. Šifhauzena (F. Schiffhausen) akmens piemiņas plāksne (kapakmens?) (124 cm × 100 cm, biezums — 9 cm) atrodas kapellu vainaga 2. kapellā pa labi (18. zīm., K 11). Plāksnes stūŗos izkalti 4 caurumi. Iespējams, ka tā kādu laiku bijusi piestiprināta pie sienas. Uzraksta burti pa daļai izdzisuŗi. Vēl salasāms:

„RATH — — — — —
FRIDRICH SCHIFFHAUSEN
MAGDALENA WE — SELINA
UND
IHREN ERBEN ERBLICH
1745” (?).

EPITAFIJAS RESP. PIEMIŅAS PLĀKSNES

AKMENS EPITAFIJAS

1) Fr. Ringenberga (Franz Ringenberg) piemiņas altārveida epitafija kalta ļoti izturīgā cietā akmenī. Lielā, renesanses formās darinātā epitafija izpildīta trīsdalījumā kā līmeniski, tā stateniski. Uzraksts vidusdaļā aizņem 115 cm × 82 cm lielu laukumu¹⁸. Ar vītenu ornamentu un eņģeļu galviņu cilņiem rotātais architravs balstās uz divām kolonniņām. Ārpus kolonniņām abās pusēs t. s. „spārnī” ar figūru cilņiem: pa kreisi — „Justitia”, pa labi — „Spes”. Epitafijas augšdaļā arhitektoniskas apdares vidū cilnis: „Kristus augšāmcelšanās”. Šās epitafijas, kas ir viena no vecākām visā baznīcā (izgatavota 1611. g.), izstrādājums ir ļoti smalks un precīzs.

Dažas plāksnes detaļas trūkst, piemēram — viena eņģeļa figūra augšdaļā pa labi, ornamenta nobeigums vidusdaļā pa kreisi un eņģeļa galviņa apakšā. Tās, domājams, gājušas zudumā lielajos ugunsgrēkos 17.—18. gadsimtā (18. zīm., P 1).

2) J. Lindemana (Johannes Lindemann, † 1566) akmens epitafija iemūrēta ziemeļu sājnomā sestā pīlārā (skaitot no ieejas). Epitafijas centrālo daļu aizņem plašs teksts latīņu valodā¹⁹. Uzrakstu plāksnei abās pusēs iemūrēti divi sieviešu figūru zemcilņi — pa labi ar svariem, pa kreisi — ar biķeri rokā (Themis un Fides). Virs šām figūrām apaļos laukumos divu vīriešu galvu attēli, bet apakšā — divas maskas. Virs uzrakstiem iemūrēts atsevišķs ornamenta cilņiem rotāts akmens, kuŗa vidū apaļā pamatnē ģerbonis — roka ar liepas zaru. Epitafijas apakšējās daļas lielums — 138 cm × 110 cm (18. zīm., P 2). Cilņi virs un blakus uzrakstu plāksnei varētu būt darināti 17. gadsimta sākumā.

3) K. Kempes (Claus Kempe, † 1663) altārveida kaļķakmenī kalta epitafija, 17. gadsimta otrās puses darbs. Epitafijas vidū metalla plāksne ar gleznu „Kristus pie krusta”. Ļaudīs pie Kristus kājām attēlots pats Kempe ar savām divām sievām un bērniem. Gleznījumu ietver divas uz konsolēm atbalstītas kolonnas, virs kuŗām architravs ar spēcī-

¹⁸ Latīņu uzraksts un tā tulkojums vācu valodā publicēts grāmatā: „Führer durch die St. Petri-Kirche”.

¹⁹ Teksts līdz ar tulkojumu vācu valodā publicēts grāmatā: „Führer d. d. St. Petri-Kirche.”

gām volūtām. Virs architrava sievietes figūra ar diviem bērniem — Žēlsirdība. Epitafijas malās vēl divu sieviešu tēli, pa kreisi — Ticība, pa labi — Cerība.

Apakšā uzraksts:

„ZU GOTTES EHR UND DER KIRCHEN ZIER HAT DIESES CLAUS KEMPE AELTESTER DER GROSSEN GILDE NEBST SEINEN BEIDEN EHEFRAUEN ANNA HARMES, ELISABETH NOTTELMANN UND LIEBEN KINDERN ALHIER SETZEN LASSEN ER STARB SELIG IM HERRN AN. 1663 DEN 24. DECEMB. SEINES ALTERS 69 JAHR DESSEN SELE GOTT GNÄDIG IST. AN 1681“ (18. zīm., P 3).

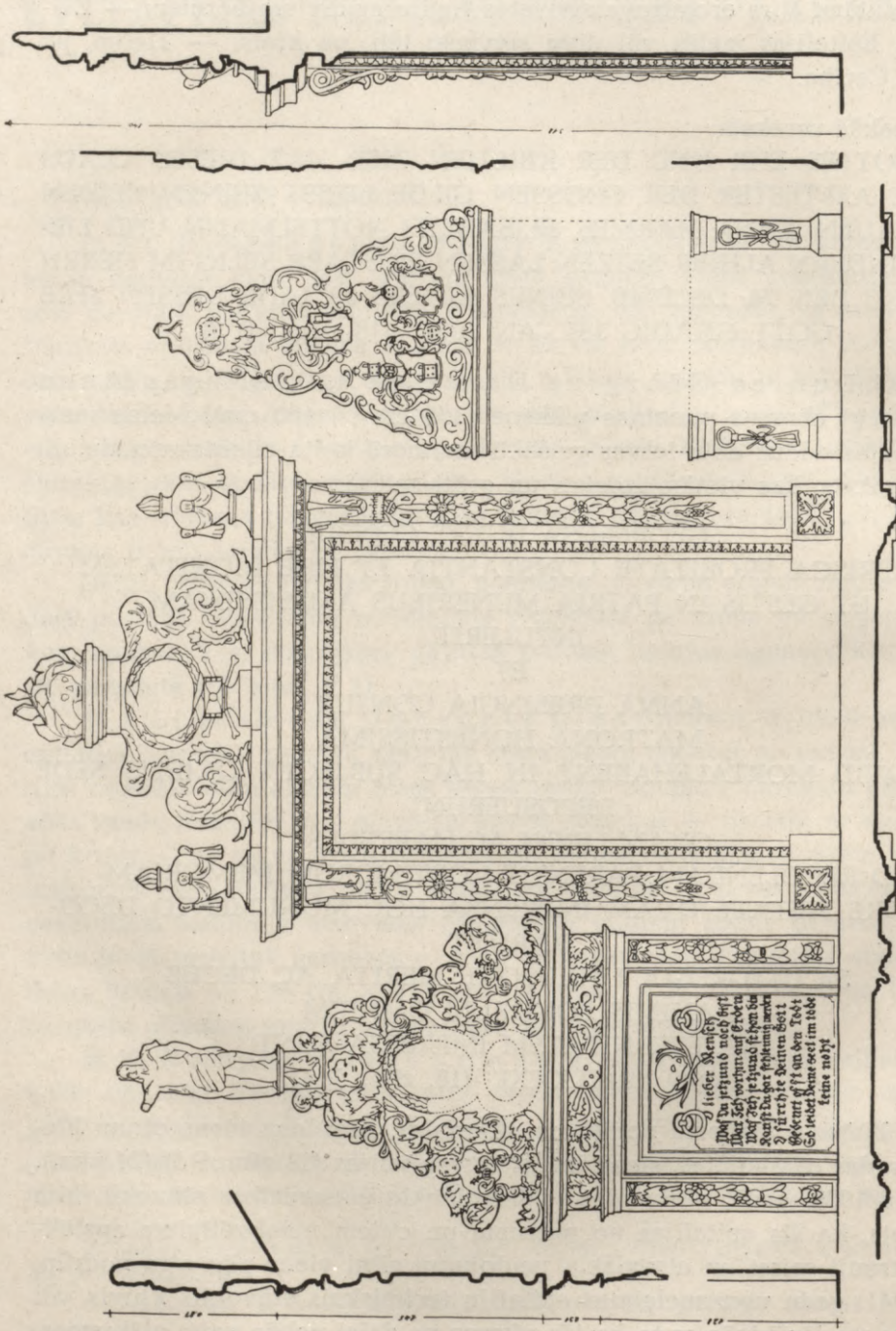
4) G. Duntēs (Georgius Dunte) un A. Drelingas (Anna Dreling) akmens piemiņas plāksne (150 cm × 100 cm). Melna marmora ovālo vidus daļu ietver gaišākā marmorā kalta cilņota apmale.

Uzraksts, kas vietām izdzisis un grūti salasāms:

„GEORGIUSA DUNTE CONSUL
VIRPRISCA PROBITATE CONSTANTIA ET FIDE DIGNITATEM
UT GESTIS IN PATRIA MUNERIBUS AMPLISSIMAM
INTULERIT
ET
ANNA DRELINGIA CONJUX
MATRONA HONESTISSIMA
QVICQVID MORTALEHABENT IN HAC SUBJECTA QVIETIS SEDE
DEPOSUERUNT
QVAM LIBERI AC HAEREDES
AD RECOLENDAM PARENTUM OPTIMORUM MEMORIAM
MAJORE PIETATE QVAM IMPRENSA HOC MONUMENTO DECO-
RARUNT
SICUTEGREGIA UTRIVSQUE MERITA AC DECUS
ANIMIS BONORUM OMNIUM
DA ETERNITATEM IMPRESSA SUNT
ANO MDCLXXXI“ (18. zīm., P 4).

5) Ziemeļu sānjomā netālu no altārdaļas, zem loga viens otram blakus atrodas trīs bojātas, sienā iemūrētas epitafijas (18. zīm., P 5) (24. zīm.).

Jau 1930. gadā, pārbaudot šo pieminekļu aizsardzības stāvokli, bija novērots, ka šīs epitafijas no mitruma un citiem nelabvēlīgiem apstākļiem strauji sairst un atsevišķie veidojumu cilņi viens pēc otra nodrūp. Pēc 1941. gada ugunsnelaimes epitafiju tehniskais stāvoklis kļuvis vēl ļaunāks, un jārēķinās ar to, ka tās vismaz pa daļai nebūs vairs glābjamas.

O lieber Mensch
 Das Du jehans noch bist
 Ich verjane dich Erben
 Was Du darst zu thun
 Sonst Du darst zu thun
 O Herr ich denen Gott
 Geheut giff an den Teufel
 Es lobet Same sei im Teufel
 keine noht

24. zīm. Bentīna (Bentzien), Rotelsdorfa (Rotelsdorf) un Ulenbroku (Ulenbrock) epitafijas, 1941. g. uzņēmējums.

Epitafijas pa kreisi trīsstūraino augšējo daļu vainago neliels Kristus tēls ar svētīšanai pacelto labo roku. Zem figūras eņģeļa galvas cilnis un zem tā cilņota ornamenta ielokotos divos ovālos rakstīts:

„Joh. XI. Ich bin die Auferstehung und das Leben Wer an mich glaubet, der wird leben ob er gleich stürbe. Und wer da lebet und glaubet an mich der wird nimmer mehr sterben. Glaubest du das? c. b. 35, 40, 50“.

Abās pusēs uzrakstiem divas ģerboņus turošas eņģeļu figūras. Zem kreisās eņģeļa figūras uzraksts: ERICUS BENTZIEN ANNO...“, zem eņģeļa pa labi: „KATHARINA ROTELSDORFF 1686—1700“.

Uzraksts epitafijas apakšējā daļā vēl ļoti labi salasāms:

„O lieber Mensch
Was Du jetzund noch bist
War Ich vorhin auf Erden.
Was Ich jetzund schon bin
Kanst du gar schleunig werden.
Ofürchte Deinen Gott
Gedenck oft an den Todt
So leidet Deine Seel im tode
keine noht“ (25. zīm.).

No vidējās epitafijas uzglabājušies tikai meistariski darinātiem augļu un puķu vītņu cilņiem izgreznota stipri apdrupusi apmale ar noslēdzošu dzegu un vainagojumu (24. zīm.). Vainagojumā redzams galvas kausa attēls, zem kuŗa senāk bijis rakstīts: „MEMENTO MORI“, bet drusku zemāk zeltītā ielokā:

„RENOVAT MDCCCLXXXIII.“

No Ulenbroku (Ulenbrock) epitafijas pa labi uzglabājušies tikai fragmenti: trīsstūra augšdaļa un divi akmeņi pie grīdas; pārējais viss nobirzis. Augšdaļā redzami trīs ģerboņu cilņi, eņģeļa galviņa un ornamentāli rotājumi.

Zem ģerboņiem senāk (ap 1900.) bijis uzraksts:

„BÜRGERMEISTER HEINRICH VON ULENBROCK
geb. 2. Febr. 1592, gest. 4. Febr. 1655
und dessen Ehefrauen
ANNA SCHOMANN U. KATHARINA DREILING
(† 1659 Sept. 21.)
renoviert vom Ulenbrockschen Familienlegat 1894“.

O lieber Mensch
 Was Du jeßi no noch bist
 Warst du vorhin auf Erden
 Was ist iekund schon bin
 Kunst du gar schleunig werden
 Ofürchte Deinen Gott
 Gedend off an den Todt
 So spidest Deine seei im tode
 Keine nocht

25. zīm. Bencīna (Bentzien) epitafijas uzraksts (1941).

6) Hollandera (Hollander) piemīņas plāksne — iemūrēta dienvīdu sānu joma ceturtā pīlārā (18. zīm. P 6). Tumši pelēka marmora plāksne — 137 cm augsta un 112 cm plata ar metalla lējēja Hinricha Bīrmana (Hinrich Byhrmann) darinātiem misiņa rotājumiem. Plāksnes četros stūpos ik katrā pa vienam lauvas galvas cilnim (diam. 14,5 cm), bet vidū viena virs otras divas lielākas apaļas plāksnes (diam. 30 cm un 32 cm). Augšējā plāksnē cilnī attēlots Hollanderu (Hollander) ģerbonis ar burtiem „J. H.“, apakšējā plāksnē — uzraksts cilņotiem burtiem:

„JOHANN HOLLANDER UND SEINE ERBEN
 ANNO 1744.“

Visriņķī akmens plāksnei vienā rindā iekalts uzraksts:

„SEELIG SIND DIE TODTEN DIE IN DEM HERREN
STERBEN VON NUN AN. JA DER GEIST SPRICHT
DAS SIE RUHEN VON IHRER ARBEIT DEN IHRE
WERKE FOLGEN IHNEN NACH. OFFENB.
ST. JOH. 14. CAP.“

7) Grottes (Grote) piemiņas plāksne dienvidu sānu jomā (18. zīm., P 7). Plāksne, kuņas augstums ir 260 cm un platums — 109 cm, kalta baltā marmorā ap 1860. gadu. Plāksnes vidū uzraksts ciņņa burtiem:

„EDUARD VON GROTE. GEB. 17 APRIL 1824
VERUNGLÜCKT AUF DEM FINTELN-GLETSCHER
AM 1 AUGUST 1859. BEGRABEN IN ZERMATT
CANTON WALLIS“.

Piemiņas plāksne 1941. g. ugunsgrēkā maz cietusi.

METALLA EPITAFIJAS

1) Mākslas ziņā viens no vērtīgākiem darbiem ir masīva misiņa lējuma XVII gadsimta otrās puses epitafija mācītājam Dolmanam (Dollmann, miris 1656. g.), atrodas pie kanceles pīlāra altāra pusē (18. zīm., E 13). Epitafijas cilnis komponēts trīsdalījumā. Augšā — divas eņģeļu figūras un ovālā ierāmējumā mācītāja Dolmana (Dollmann) portrets. Vidū starp divām vītām kolonniņām ar auss krimstalas (Ohrmuschel) ornamenta sānu rotājumu lasāms piemiņas teksts:

„Des
Wohl-Ehrwürdigen
und Hochgelarten
Herrn M. Johannis Dollmanni
Ober Pastoris und der Heiligen
Schrift Professoris
Ehren- Gedächtnisz.
Hier liegt der Sanftmuth Meister
Der Tugend Eigentum,
Ein ausz Zug kluger Geister,
Gelahrter Leute Ruhm,
Die schöne, Kirchen Sonne,

Der Priester grosse Zier,
Desz Vaterlandes Wonne,
Herr Dollmann lieget hier
Gebohren Ao. 1595
Gestorben Ao 1656.“

Epitafija glabājas Vēstures mūzejā.

2) A. Knopkena (Andreas Knopken, Knopke) piemiņas plāksne. 60 cm platā un 57 cm augstā bronzas piemiņas plāksne piestiprināta uz lielākas četrstūrainas koka pamatplāksnes. Piemiņas ieraksts latīņu valodā²⁰ (18. zīm., E 35).

3) Piemiņas plāksne Krievijas ķeizarienei Marijai Feodorovnai. Pagatavota no misiņa skārda ar cilnī spiestiem burtiem un cilņotu drapērijas motīvu gar malām. 63 cm plata misiņa plāksne piestiprināta uz melnas koka pamatplāksnes²⁰. Plāksni darinājis Rīgas zeltkalis Vichmans (Wichmann). Epitafija pagatavota par godu ķeizarienes apmeklējumam Sv. Pēterā baznīcā 1818. g. 1. septembrī (18. zīm. E 34).

4) Rīgas rātes ģerbonis, gleznots uz skārda plāksnes ar cilņota ornamenta apmali (18. zīm., E 17).

5) Rīgas Mazās ģildes ģerbonis (gleznots) ar cilņota ornamenta ieloku (18. zīm., E 15).

Baznīcas vidusdaļā pie pīlāriem novietoti apm. 30 18. gadsimtā (1721—1788) mirušu ievērojamu Rīgas pilsoņu, galvenā kārtā rātskungu un birģermeistaru kokā grieztu epitafiju. Šo epitafiju forma un tehnika ir vienveidīga. Visi šie kokgriezumi ir pa daļai krāsoti vai zeltīti. Katras epitafijas augšējo daļu apm. trīs ceturtdaļas no epitafijas kopaugstuma aizņem pieminamās personas ģerboņa vairogs meistariski izpildītu ornamentālu kokgriezumu ielokā. Ģerboņu emblēmas veidotas cilnī un attiecīgi izkrāsotas. Apakšējā epitafijas ceturtdaļā cilņota ornamenta ielokota gluda pamatne ar uzgleznotu piemiņas tekstu. Vairumam kokgriezumu spilgti izteikts baroka (J. v. Brevern, Cht. Zimmermann u. c.) vai rokoko stila (G. v. Vegesack, A. Gothann u. c.) raksturs²¹.

Tālāk uzskaitītas 30 epitafijas, kas sakārtotas pēc pieminēto personu miršanas gadiem. 1939. gada beigās, sakarā ar vācu tautības pilsoņu repatriāciju, šīs epitafijas kopā ar dažiem citiem baznīcas iekārtas piedesumiem izvestas uz Lielvāciju.

²⁰ Uzraksts un uzraksta tulkojums vācu valodā iespiests grāmatā: „Führer durch die St. Petri-Kirche“.

²¹ Epitafiju piemiņas teksti publicēti grāmatā: „Dr. A. Poelchau — Führer durch die St. Petri-Kirche“.

EPITAFIJAS, KOKGRIEZUMI:

1) H. Breverna (Hermann Brevern † 1721) piemiņas plāksne ar ģerboni (18. gadsimta kokgriezums). Autors nezināms (18. zīm., E 21)²².

2) J. Grotes (Johann Grote, † 1732) kokā griezts ģerbonis un piemiņas plāksne (18. gadsimta vidus) (18. zīm., E 14).

3) J. Breverna (Johann von Brevern, † 1733) kokā griezts ģerbonis un piemiņas plāksne (18. gadsimta kokgriezums) (18. zīm., E 8).

4) J. Hollendera (Johann Holländer, † 1734) kokā griezts ģerbonis un epitafija (18. zīm., E 20).

5) V. B. d. Tolli (Wilhelm Barclay de Tolli, † 1735) ģerbonis un epitafija, kokgriezums (18. zīm., E 27).

6) H. Kl. Vites f. Nordeka (Hermann Claudius Witte von Nordeck, † 1736) kokā griezta epitafija un ģerbonis. Darināti 18. gadsimta vidū, autors nezināms (18. zīm., E 1).

7) K. Cimmermana (Christian Zimmermann, † 1737) kokā griezts ģerbonis un epitafija (18. zīm., E 2).

8) D. Cimmermana (Diederich Zimmermann, † 1740) epitafija un ģerbonis, — kokgriezums (18. zīm., E 16).

9) M. Vīdaua (Melchior von Wiedau, † 1740) ģerbonis un epitafija — kokgriezums (18. zīm., E 31).

10) M. Kaspari (Melchior von Caspari, † 1742) ģerbonis un piemiņas plāksne, 18. gadsimta otrās puses kokgriezums (18. zīm., E 3).

11) P. Brokhauzena (Paul Brockhausen, † 1743) kokā griezts ģerbonis ar epitafiju (18. zīm., E 33).

12) G. Resa (George Raes, † 1745) ģerbonis un epitafija, nezināma autora kokgriezums ap 18. gadsimta vidu (18. zīm., E 32).

13) F. Šifhauzena (Friedrich Schiffhausen, † 1745) ģerbonis un epitafija, 18. gadsimta kokgriezums (18. zīm., E 30).

14) E. Bulmerinka (Eberhardt Bulmerincq, † 1745) ap 18. gadsimta vidu kokā griezta piemiņas plāksne un ģerbonis (18. zīm., E 6).

15) J. Šulcena (Johann von Schultzen, † 1746) piemiņas plāksne un ģerbonis, 18. gadsimta kokgriezums (18. zīm., E 20).

16) Z. Fellmana (Samuel Fellmann, † 1748) piemiņas plāksne un ģerbonis, nezināma meistara 18. gadsimta kokgriezums (18. zīm., E 22).

17) D. Cimmermana (Diedrich von Zimmermann, † 1750) kokā griezts ģerbonis ar epitafiju (18. zīm., E 18).

18) G. G. Brokhauzena (Georg Gottfried von Brockhausen, † 1752) epitafija un ģerboņa vairogs, kokgriezums (18. zīm., E 24).

²² Zīmējums un numurs norāda epitafijas atrašanās vietu baznīcā.

19) K. Lindenšterna (Conrad von Lindenschtern, † 1752) kokā griezts ģerbonis un epitafija (18. zīm., E 9).

20) G. Berensa (George Berens, † 1753) kokā griezts ģerbonis un epitafija (18. zīm., E 12).

21) M. Šildera (Michael Schilder, † 1755) kokā griezts ģerbonis ar epitafiju (18. zīm., E 28).

22) A. Gothana (Andreas Gothann, † 1757) ģerbonis ar piemiņas plāksni, 18. gadsimta otrās puses kokgriezums (18. zīm., E 11).

23) A. D. Nisena (August Diedrich Nissen, † 1761) ģerbonis un epitafija, kokgriezums (18. zīm., E. 10).

24) A. H. Švarca (Adam Heinrich Schwartz, † 1762) kokā griezts ģerboņa vairogs ar epitafiju (18. zīm., E 29).

25) G. Fegezaka (Gotthard von Vegesack, † 1764) piemiņas plāksne un ģerbonis, kokgriezums (18. zīm., E 25).

26) P. Šivelbeina (Peter von Schievelbein, † 1771) kokā griezts ģerbonis un epitafija ar rokoko stila ornamentu. Nezināma autora 18. gadsimta otrās puses darbs (18. zīm., E 7).

27) J. V. Holsta (Johann Valentin Holst, † 1772) piemiņas plāksne ar ģerboni, kokgriezums 18. gadsimta beigās (18. zīm., E 19).

28) M. U. Portena (Matthias Ulrich Poorten, † 1775) kokā griezts ģerbonis un epitafija, 18. gadsimta beigu darbs (18. zīm., E 4).

29) L. Depkina (Liborius Depkin, † 1782) ģerbonis ar epitafiju zem tā. Darināts 18. gadsimta beigās (18. zīm., E 5).

30) J. H. Hasta (Johann Heinrich Hast, † 1788) ģerbonis un epitafija, 18. gadsimta beigu kokgriezums (18. zīm., E 23).

Pie baznīcas piebūvētajā mazajā sakristejā, kas ugunsgrēkā nav cietusi, sienas apliktas ar zili baltām vāpētām flīzēm. Pa kreisi no ieejas sienā iebūvēts liels skapis (318 cm × 195 cm) altāra piederumu uzglabāšanai. Skapja divviru durvis un pilastru veida apmales ar volūtām ir 18. gadsimta beigu darbs. Durvis un pilastri brūni otēti un polēti.

Sv. Pēterā baznīcas mazajā sakristejā glabājās dažu agrāko mācītāju un citu draudzes dzīvē ievērojamu personu portreti, kuŗus šeit īsumā pieminēsim:

1) Virsmācītāja Dr. J. Litkena (Dr. Johann Lütken, 1829—1894) portrets, eļļas krāsu gleznojums uz audekla (55 cm × 60 cm).

2) Bīskapa A. P. Pelchaua (A. P. Poelchau, 1803—1874) portrets, J. J. Sīgmunda (J. Siegmund) gleznojums uz audekla (99,5 cm × 78,5 cm).

3) Superintendenta D. G. f. Bergmana (Daniel Gustav von

Bergmann, 1787—1848) nezināma autora portrets eļļas krāsās uz audekla (36 cm × 46 cm).

4) Virsmācītāja L. f. Bergmana (Liborius von Bergmann, 1754—1823) portrets eļļas krāsās uz audekla. Gleznas kreisā stūrī nesaļasāma autora atzīme „HIND px 18...”

5) Superintendenta Dr. J. A. Albanusa (Dr. Johann August Albanus, 1765—1839) portrets eļļas krāsās uz audekla (32 cm × 41,5 cm), Rīgas gleznotāja R. Karinga (R. Karing) darbs. Attēlā virs kreisā pleca autora ieraksts:

„R. Karing f. 1840”.

6) Superintendenta M. Tīla (Mathias Thiel, 1775—1843) nezināma autora portrets eļļas krāsās uz audekla (34 cm × 43 cm).

Lielā sakristejā — divas gleznas eļļas krāsās uz audekla zeltītos logatos: „Jēzus kristīšana” (140 cm × 63 cm) un „Sv. vakarēdiens” pēc Leonardo da Vinči gleznas.

Ļoti vērtīgs ir bij. Sv. Pēterļa vācu draudzes altāra piederumu krājums, kas sastādās galvenā kārtā no labāko Rīgas zeltkaļu darbiem. Lielākā daļa priekšmetu izgatavota 18. gadsimtā, bet ir arī 17. un 16. gadsimta darbi. Pirmā kārtā būtu minams Rīgas meistara Hansa Unna(u) (Hans Unna(u) 1577. gadā kaltais zeltītais sudraba biķeris ar krustā sistā cilni un gotiskiem rotājumiem. Uz kājiņas grebumi: „Apustulis Pēteris” un Rīgas pilsētas ģerbonis, bez tam vēl uzraksts: „INCLYTI. ET. COLENDI. SENATUS. LIBERALITAS. F. F.” Uz pamatnes gada skaitlis „1577”. Biķeļa augstums 280 mm, kājiņas caurmērs 183 mm. No 16. gadsimta beigām ir vēl divi mazāki sudraba kaluma biķeři, nezināmu meistaru darbi, kas formas ziņā līdzīgi iepriekšējam ar izciļņiem rotātu pumpu (nodusu) uz sešu šķautņu kājiņas. Viens no biķeļiem 180 mm augsts, ar burtiem uz ciļņiem: „I.H.E.S.V.S.” Otrs 188 mm augsts, ar uzrakstu gotu burtiem:

„Duccen kelk - hett — bu...bo
nenck bekocwet” (?)

Vecākais priekšmets altāra piederumu vidū tomēr ir 1555. g. nezināma meistara kaltā sudraba kristījamā bļoda, gludi veidota ar bļodas dibenā iestrādātu divpusēju cilni (event. medaļa). Cilņa vienā pusē attēlots Jānis Kristītājs, otrā pusē kristīšanas aina. Uz šauras augšējās malas uzraksts²³.

No 17. gadsimta darbiem ievēribu pelna H. Kesķera (H. Koesker) un K. Sļepes C. Sļeper) dāvātais lielais zeltītais sudraba biķeris

ar patenu, Rīgas zeltkaļa Eberta Meijera (Ebert Meyer) darbs. Uz kājas cilnis „Kristus pie krusta“. Uz nodusa cilņiem burti: „I.H.E.S.V.S.“ Pamatnē iegrebts: „Hans Koesker — Catrina Sleper. Anno 1622“. Biķeļa augstums — 320 mm, kājas caurmērs 198 mm.

Smalks un rūpīgi nostrādāts darbs ir daudziem ornamentiem cilni un grebumā rotātā, ap 1634. gadu meistara Kr. Holsta (Chr. Holst) darinātā sudraba vīna kannā (augstums — 360 mm). Uz kannas iegrebts uzraksts: „A. 1654 D. 1. MERTI HABEN DIE ZIMMERMANNNS GEBRV DERE H. LAVRENTIVS DIEDRICH VND KARSTEN DIES GEDECHTNVS IHRER VORELTERN SO SIE DER KIRCHEN ZV ST PETER VERERET AVS NEVEM VMBMACHEN VND AN GOLDT VND SILBER VERBESERN LASSEN“.

Starp 18. gadsimta pirmās puses darinājumiem ar savu īpatnējo veidojumu uzmanību saista četras upuļu paplātes, apaļi šķīvji ar robotām malām uz kājiņām — sudraba kalumi. Divas no tām ap 1730. gadu kalis Rīgas meistars P. K. Kordess (Paul Christian Cordes). Uz šīm paplātēm vidū iegrebts: „Fr. Margaretha Graff Seel Johann Borehstads Wittibe Anno 1730“.

Trešo, līdzīgu paplāti, dažus gadus vēlāk Katrīnas Kapes (Catharina Kapp) uzdevumā izgatavojis zeltkalis Johans Lamurē (Johann Lamoureux) un ceturto ap 1760. gadu Johans Dītrichs Rēvalds (Johann Dietrich Rehwald). Visu paplāšu lielums apmēram vienāds — diametrs — 175—180 mm, augstums — 115—130 mm.

No divām formās līdzīgām 18. gadsimta pirmās puses oblātu kastītēm greznāko kalis 1718. gadā Rīgas meistars Jakobs Stabenaus (Jacob Stabenau). Otrā ir Rīgas zeltkaļa Johanna Spanniera (Johann Spannier) 1713. gada darbs.

Uzglabājušies arī seši metalla upuļu trauki. Divus no tiem, baroka formās veidotus, 18. gadsimta otrā pusē sudrabā kalis Rīgas meistars Frīdrihs Antons Brauns (Friedrich Anton Braun). Uz viena no tiem uzraksts: „A. G. 1780“. Divi citi, spriežot pēc meistaruru markām, varētu būt nezināma Nirnbergas zeltkaļa darbi. Uz abiem upuļu traukiem iegrebts: „Browne 1783“.

Piektais upuļu trauks balta metalla kalums, 18. gs. darbs, bet sestais darināts no misiņa 1891. g. Rīgā. Uzraksti: „Radezky Riga“, „Petri-Kirche in Riga“.

No trim pāriem altāra lukturu divi pāri ir sudrabā kalti, bet viens pāris alvas lējuma. Divus greznus, barokāliem cilņiem bagātīgi rotātus

²³ Publicēts: Katalog d. Rīgaschēn culturhistorischēn Ausstellung, Riga 1883 N 1539.

lukturus ap 18. gadsimta vidu izgatavojis Rīgas meistars Andreas Bazers (Andreas Baseler). Šo lukturu augstums 665 mm, kājas platums — 200 mm.

Ap to pašu laiku nedaudz lielākus (augstums 668 mm), ar cilņotu rokoko ornamentu rotātus sudraba lukturus baznīcai dāvājis Lielās gīldes vecākais B. Goraiskis (B. Gorraisky). Šos lukturus kalis meistars Michaels Krecners (Michael Krezner). Uz lukturu pamatnēm iegravēts vapenis un uzraksts: „Barthold Gorraisky. Eltester der Grossen Gülde. Anno 1767”. Alvas lukturu meistars un darināšanas gads nav zināms.

No 19. gadsimta darinājumiem atzīmēt varētu divus sudraba biķerus Rīgas zeltkaļu Veitcela (Wetzel[?] 1862) un Beijermana (Beyermann, 1865) darbus.

Augstāk pieminētie vēsturiskie portreti un altāra sudrabs ugunsgrēkā nav cietuši, jo tie sakarā ar vācu tautības pilsoņu repatriāciju 1939. gadā izvesti uz Lielvāciju. Viens 1622. gada biķeris un patena, viena oblātu kastīte un viena upuru paplāte nodota Vēstures muzejam.

D R U D P A S

Kā jau minēts, Sv. Pēterā baznīca nodega 1941. g. 29. jūnijā. Tornis degdams sagāzās dienā ap pulksten 15. Baznīcas iekšienē liesmas plosījās līdz pat vakaram, bet gruveši kvēloja vēl jūlija sākumā vairākas dienas, neraugoties uz to, ka, uzsākot atrakšanu un drupu novākšanu, tie vairākkārt tika stipri lieti ar ūdeni.

Šis ugunsgrēks ir bijis vispostošākais, salīdzinot ar agrākajiem. Pilnīgi izdegušas ne tikai visas celtnes konstrukcijas un iekārtas koka daļas, bet iznīcināti arī nedegamie priekšmeti — visvairāk bronzas darinājumi. Par uguns nesaudzīgo iedarbību liecina tas, ka pat, ar biezu pelnu un gruvešu kārtu segtā grīda bija gandrīz pilnīgi pārogļojusies. Tornī esošie zvani sakusuši, pie kam tekošais metalls izšķiests un izsvaidīts. Meklējot gruvešos pēc zvanu atliekām, atrasti tikai nenozīmīgi bronzas un smilts sakusuma gabali; vienīgi lielas, smagas dzelzs zvanu mēles atgādināja, ka zvani vispār bijuši tornī. Arī daudzie sienas lukturi visi bojāti, pie kam lielākā daļā pa daļai sakusuši vai sabirzuši sīkos gabalos. Tikai četrus lukturu bojātas atliekas vēl atradās savās vietās pie pīlāriem. Smalkie dzelzs kalumi — lukturu un kapeņu margas stipri apdeguši un salocījušies. Karstumā stipri cietis iekšējais apmetums līdz ar pašu mūru virskārtu. Apmetums viscaur saplaisājis, atlobījies no sienām un līdz 1943. g. pavasarim bija vidusjomā gandrīz viscaur pilnīgi nobirzis. Tādā pat kārtā bojā gājuši arī kapeņu apmetuma profilējumi un citas detaļas.

Līdzīgs liktenis piemeklējis daudzus kaļķakmens un marmora veidojumus. Daudzi akmeņi ļoti stipri apdeguši un saplaisājuši. Pirmajās dienās pēc ugunsgrēka tie vēl paturēja savu izskatu, bet vēlāk gaisa mitruma un lietus ūdeņu ietekmē pamazām sadrupa. Visvairāk bojāta marmora kancele ar kāpņu portālu. Visi baltā un krāsainā marmora ciļņi sairuši sīkās neidentificējamās drumslās, tā ka par kaut kādu šī vērtīgā darba izlabošanu vairs nevar būt runa. Paglābt izdevās tikai niecīgus šī darba fragmentus.

Tāpat daži kapakmeņi un akmens epitafijas vairāk vai mazāk apdeguši. Atkarībā no lielākas vai mazākas mitruma iedarbības bojājumi arvien no jauna atklājās. Galīgi iznīcināts torņa sienās iemūrētais Hikel-

hoveņa (Hückelhoven) kapakmens, kas sadrupis. Par kapakmeņu un kapeņu bojājumiem sīkāk atzīmēts šo pieminekļu aprakstos.

Zem nobirzušā apmetuma vidusjoma ziemeļu sienā atklājušās vairākas mūra plaisas. Domājams, sakarā ar šīm plaisām 19. gadsimta vidū mūrētas sienu pastiprinātājas arkas. Ugunsgrēka laikā lielāki sienu mūru nobrukumi nav notikuši.

Kapellu un sājumu velves visumā palikušas veselas, kaut gan torņa daļā abos jomos velvēm ar krītošiem smagiem priekšmetiem izsisti lielāki caurumi.

Visās travejās bijušie pa daļai gleznotie, pa daļai krāsaina stikla ornamenta logi lielā karstumā saplīsuši, izbiruši un vietām sakusuši. Kā izņēmums šai ziņā daži koņa kapellu logi, kas pa daļai paturējuši savu stiklojumu. Minētais izskaidrojams ar to, ka nelaiimes dienā mēreni stiprs dienvidaustrumu vējš liesmas un karstumu novirzīja galvenā kārtā uz celtnes rietumu daļu. Tā paša iemesla dēļ, liekas, palikusi neskarta mazā sakristejas piebūve baznīcas austrumu daļā.

Vējš ietekmēja arī izdegušā torņa sagāšanās virzienu. Aizvēja pusi liesmas sparīgāk apskaloja. Tur koka daļas ātrāk palika trauslas, un tornis sāka nosvērties vēja spiediena virzienā. Torņa smailes dzelzs stienis vēlāk tika atrasts virs nama M. Monētu ielā 25 (grupa I, gr. 67) drupām, pie kam viens stienis gals bija pārkāries uz M. Pēterbaznīcas ielas pusi. Torņa smaile nogāzusies tāpat apm. 40 m no baznīcas fasādes ziemeļrietumu virzienā. Tornis, kā jau iepriekš minēts, apšūts ar kaļķakmeni. Akmenī veidotas arī visas torņa un fasādes detaļas. Tādēļ bojājumi ārējā arhitektūrā visai ievērojami. No platās, bagātīgi profilētās dzegas palikušas vairs tikai niecīgas atliekas. Stipri cietuši arī pilastrī, kam vietām nobirzušas šķautnes un nodrupuši kapiteļi. Uz baznīcas pusi daži pilāri un citi mūra fragmenti labāk uzglabājušies un būs noderīgs varbūtējas restaurācijas paraugs. Visdziļāk liesmas skārušas logu ailu malas. Akmenī kaltas logu apmales un arkas stipri apdegušas un apdrupušas.

Ja gludie sienu laukumi celtnes fasādē mazāk bojāti, tad taisni pretējais sakāms par trim Gotlandes akmenī kaltajiem baznīcas portāliem. Liktos, portāliem nevajadzētu būt daudz bojātiem, jo tie taču atrodas ēkas ārpusē un pie mūra sienas. Patiesībā portāli, kolonnas, dzegas, vāzes un sevišķi akmens figūras ļoti cietušas. Atsevišķi dzegas gabali un vairāki tēli saplaisājuši un pa daļai nobrukuši. Tas, domājams, izskaidrojams ar to, ka fasādes priekšā nobrukušās, pussadegušās torņa koka daļas radīja ap portāliem lielu, ilgi degošu sārta.

Jūlija pirmajās dienās pilsētās augstbūvju direkcija uzsāka drupu un gruvešu novākšanu Sv. Pēterļa baznīcas apkārtnē. Baznīcas iekšienes atrakšanu un bojāto pieminekļu uzmērošanas darbus noorganizēja pieminekļu valde sadarbībā ar arhitektūras fakultāti, pieaicinot šim nolūkam mūžēju darbiniekus un arhitektūras fakultātes studentus. 1941. g. 3. jūlijā uzsāktie aizsardzības un kopšanas darbi nepārtraukti turpinājās līdz vēlam rudenim — novembra mēneša beigām. Šinī laikā pie atrakšanas darbiem bija nodarbināti katru dienu caurmērā 8 strādnieki, bet pie pieminekļu uzmērošanas strādāja 10 arhitektūras fakultātes studenti.

Attīrot baznīcas grīdu, un pa daļai pārsijājot gruvešus, atrasts lielāks skaits ēkas konstruktīvu sīkdaļu un iekārtas fragmentu. Starp tiem kā ievērojamākie minami: baznīcas altāra daļā bijušā tornīša smaile ar vēja rādītāja atliekām, torņa pulksteņa ciparnīca, rādītāji un mehanisma daļas, torņa kolonnu vāzes gabali un kapitēļu atliekas, torņa balustrādes stabiņi, daudz dažāda lieluma dzelzs kalumu un enkuņu, 4 zvanu mēles un metalla masas sakusumi. Atrasts arī torņa gailis un bumba. Atveņot bumbu, tā izrādījusies tukša. No sienas misiņa lukturiem izdevās sameklēt vairāk par 400 atsevišķu lukturu daļu un fragmentu. Starp atradumiem baznīcas iekšienē pieminams vēl kāda sudraba upuņu trauka fragments. No drupās ārpus baznīcas atrastiem skārda gabaliem izdevās sastādīt gandrīz pilnīgu torņa skārda profilējumu paraugu komplektu. Baznīcas priekšā savākts arī vairāk par 160 gabalu apstrādātu akmeņu fragmentu, kas bija nokrituši no portālu dzegām un akmens figūrām.

Ņemot vērā apdegušo akmeņu nedrošo stāvokli, glābšanas nolūkā noņemtas dažas kapeņu un kanceles detaļas. Tā noņemtas divu enģeļu figūras no Zilo pilsoņu sabiedrības kapenes, Nāves attēls no Langerhauzenu (Langerhausen) kapenes, kā arī kanceles vainagojošā marmora figūra, enģeļu galviņas, kapitēļu fragmenti u. c.

Visus Sv. Pēterļa baznīcas atradumus līdz ar citiem Vecpilsētas rajonā atrastiem un paglābtiem pieminekļiem (portāli, atsevišķi kalti akmeņi, figūrāli un ornamentāli ciļņi) savā glabāšanā pārņēmis Vēstures muzejs. Līdztekus atrakšanas darbiem arhitektūras fakultātes studenti izdarīja ēkas un atsevišķu pieminekļu uzmērīšanu. Par cik šis darbs bija nepieciešams un steidzams, to rāda kaut vai tagadējais kanceles stāvoklis. Tagad tur palikuši tikai bezveida gruveši, un nekāda uzmērošana vairs nav iespējama.

Lai nodrošinātu baznīcas mūrus un it sevišķi velves pret bojājumiem, kas varētu celties no lietus, sniega un sala, Rīgas pilsētas augst-

būvju direkcija 1941. g. rudenī izbūvēja virs baznīcas sānjomiem un kapellu vainaga pagaidu jumta konstrukciju un pārsedza to ar papi. Pagaidu jumta uzdevums nodrošināt vēsturiskās celtnes mūrus līdz varbūtējai atjaunošanai.

L I T E R Ä T Ū R A

- 1) Becker, Die alten Kirchen in Riga, Notizenblatt des Technischen Vereins 1867, Nr. 7.
- 2) Bockslaff, W. Kunstgeschichtliche Bemerkungen über die St. Petri-Kirche zu Riga. Mittheilungen aus der livländischen Geschichte. XIV—2. Riga, 1888.
- 3) Bockslaff, W. Unsere St. Petri-Kirche u. der Petrithurm, Wochenschrift für Stadt und Land, Riga, 1920., Nr. 5.
- 4) Bockslaff, W. Wie unsere Petri-Kirche eigentlich werden sollte, Rigasche Rundschau, 1936, Nr. 14 u. 45.
- 5) Brotze J. Chr. Sammlung versch. Liefländ. Monumente, Prospective u. dgl.
- 6) Buchholtz, Anton. Zur Baugeschichte des St. Petrithurms 1666—1690, Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1891.
- 7) Busch, N. Untersuchungen zur Lebensgeschichte Dürers, Abhandl. der Herdergesellschaft u. des Herder Instituts zu Riga. IV N. 1931.
- 8) Busch, N. Geschichte der Petri-Kirche zu Riga, Rigasche Stadtblätter, 1848, Nr. 27—46.
- 9) Girgensohn, Joseph. Zur Baugeschichte der Petri-Kirche in Riga. Mittheilungen aus der Livländischen Geschichte XIV. 2.
- 10) Gutzeit, W. Dr. v. Zur Geschichte der Kirchen Rigas. Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv, Ehst, und Kurlands, X. 1865.
- 11) Kampe, P. Astonpadsmitā gs. baroka altāri Rīgas ev. lut. baznīcās. L. U. R. Archit. fakult. ser. I. 4., Riga 1934.
- 12) Kampe, P., prof. Rīgas Sv. Pēterā baznīcās būvvesture. Senatne u. māksla, 1939. III.
- 13) Kügler, Hans. P. Die St. Petri-Kirche zu Riga. Baltische Monatshefte 1938. IV.
- 14) Loeffler, Heinz. Die Grabsteine, Grabmäler und Epitaphien in den Kirchen Alt-Livlands. Riga. 1929.
- 15) Loeffler, Heinz. Die stilbildenden Einflüsse in der kirchlichen Baukunst Alt-Livlands. Sitzungsberichte der Gesellschaft f. Geschichte und Altertumskunde. Riga 1934.
- 16) Mettig, C. Zur Topographie Rigas im 15. Jahrhundert. Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde.
- 17) Neumann, W. Das mittelalterliche Riga, Berlin 1892.
- 18) Poelchau, A. Dr. Führer durch die St. Petri-Kirche zu Riga, Riga 1901.

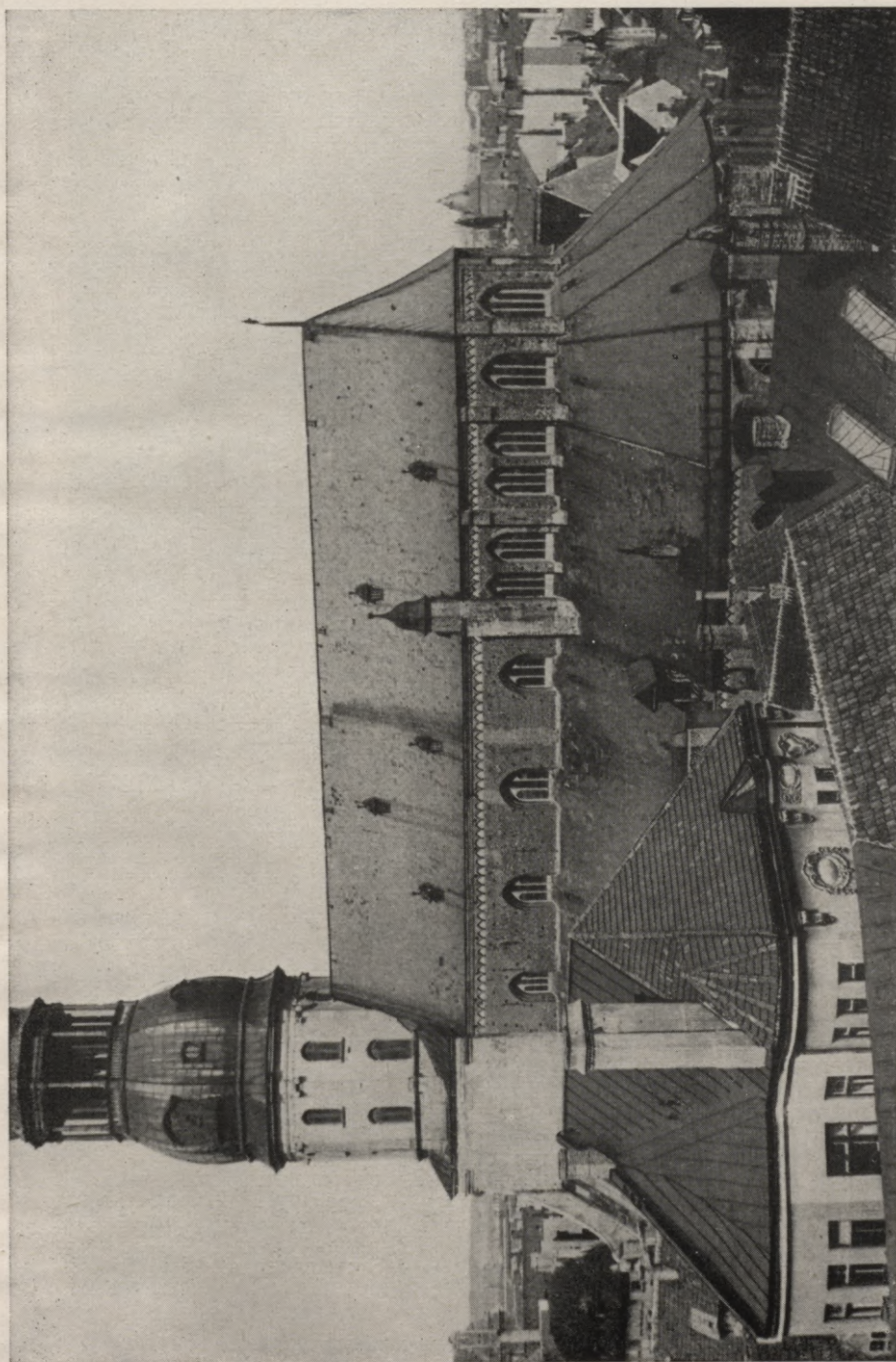
ATTĒLI

1. att. Sv. Pēterņa baznīca Rīgā.

2. att. Sv. Pēterā baznīcas tornis.

3. att. Sv. Pēteris baznīca, skats no dienvidiem.

4. att. Torņa pirmās galerijas kolonna ar kapiteli.

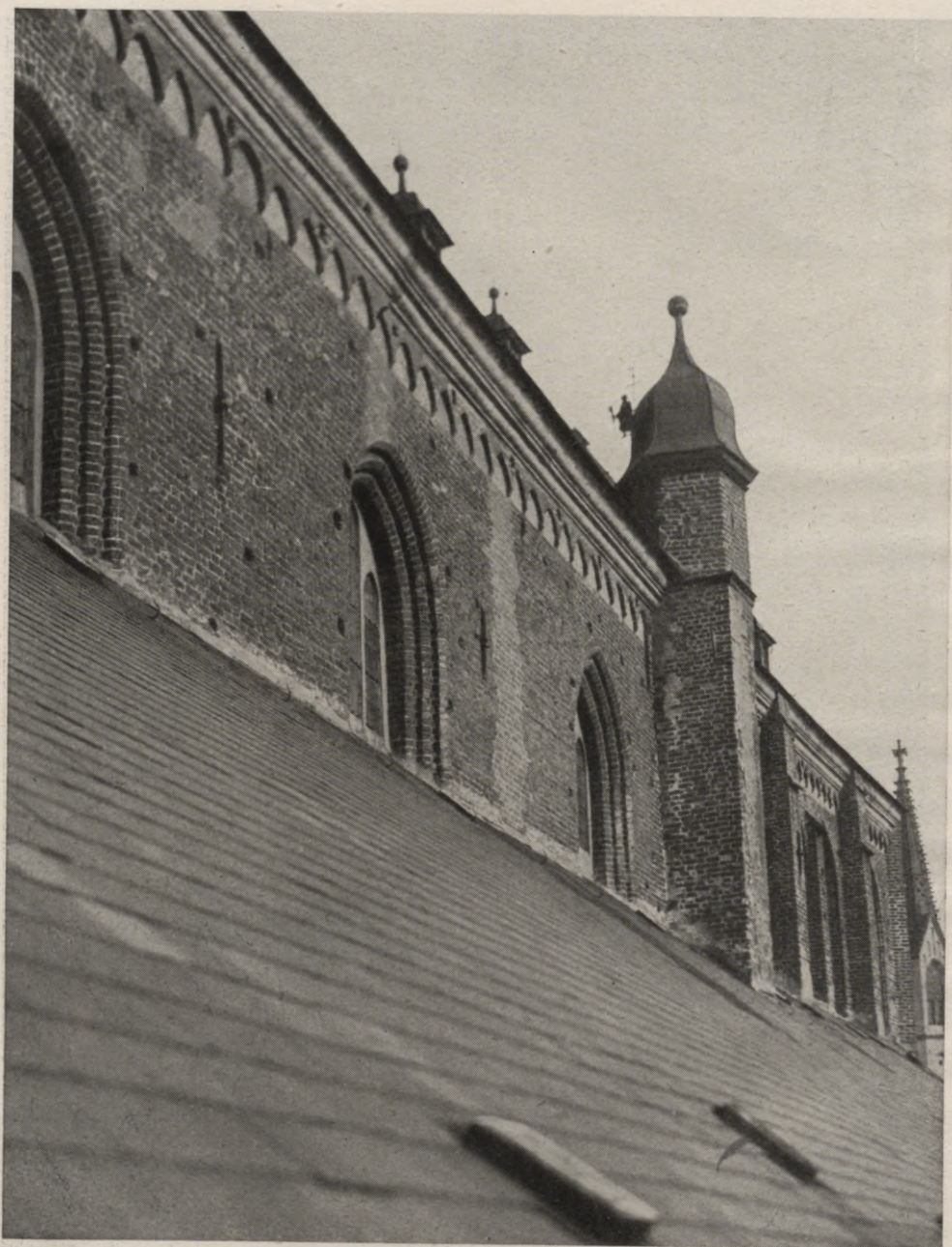
5. att. Torņa pirmās galerijas kolonnas pamatne un balustrāde.

6. att. Altārdaļa, kontrforsis, kāpņu tornītis un zemā piebūve.

7. att. Altārdaļa, dienvidu sānkapellu logi.

8. att. Vidusdaļa, bazilikas dienvidu sienā ar tornīti un vēja rādītāju.

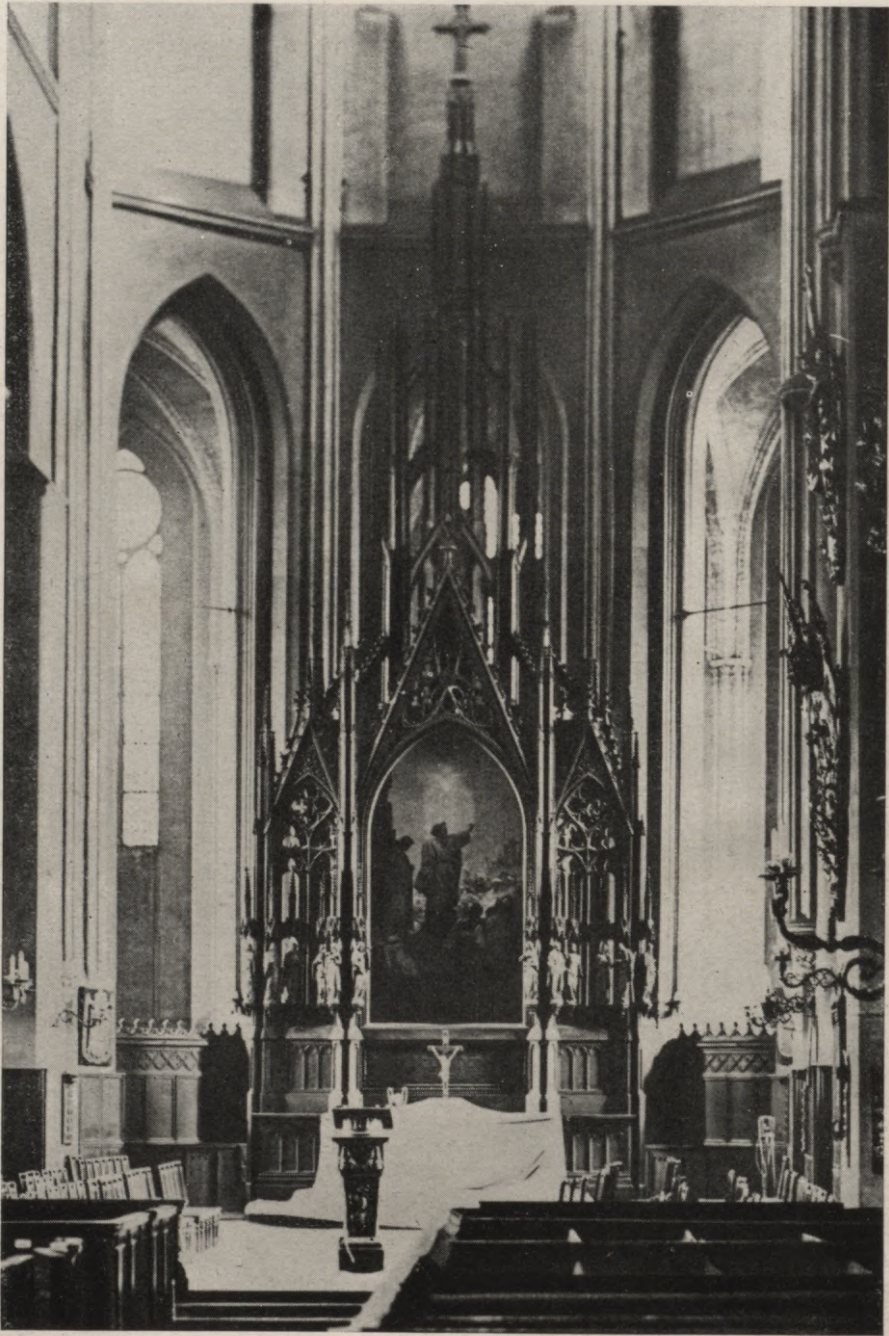
9. att. Dienvidu sānportāls.

10. att. Portāli, autora 1939. g. uzņēmums.

11. att. Sv. Pēterļa baznīca, iekšskats.

12. att. Altāris.

13. att. Sešu apustuļu tēli — kokgriezumi, pa kreisi no altārglezņas.

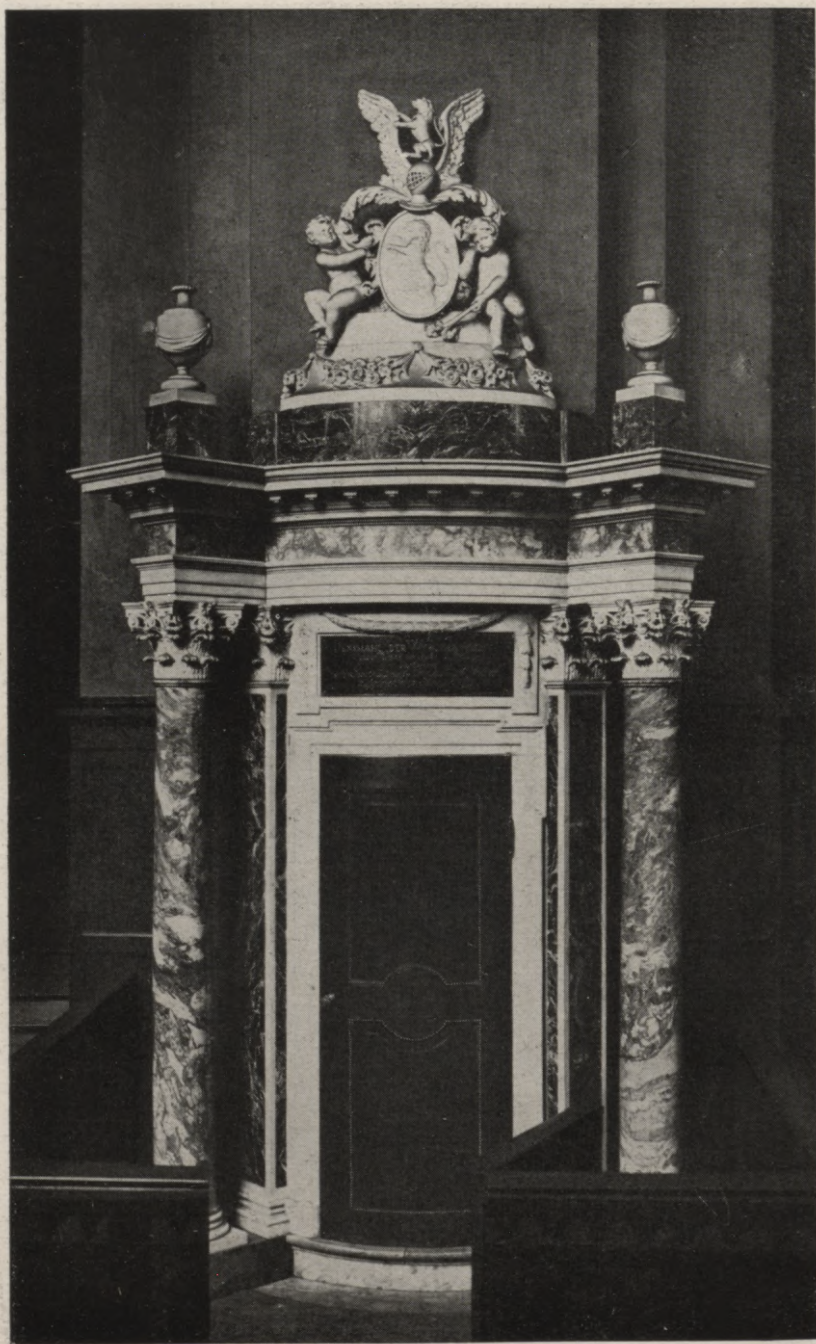
14. att. Sešu apustuļu tēli — kokgriezumi, pa labi no altārglezņas.

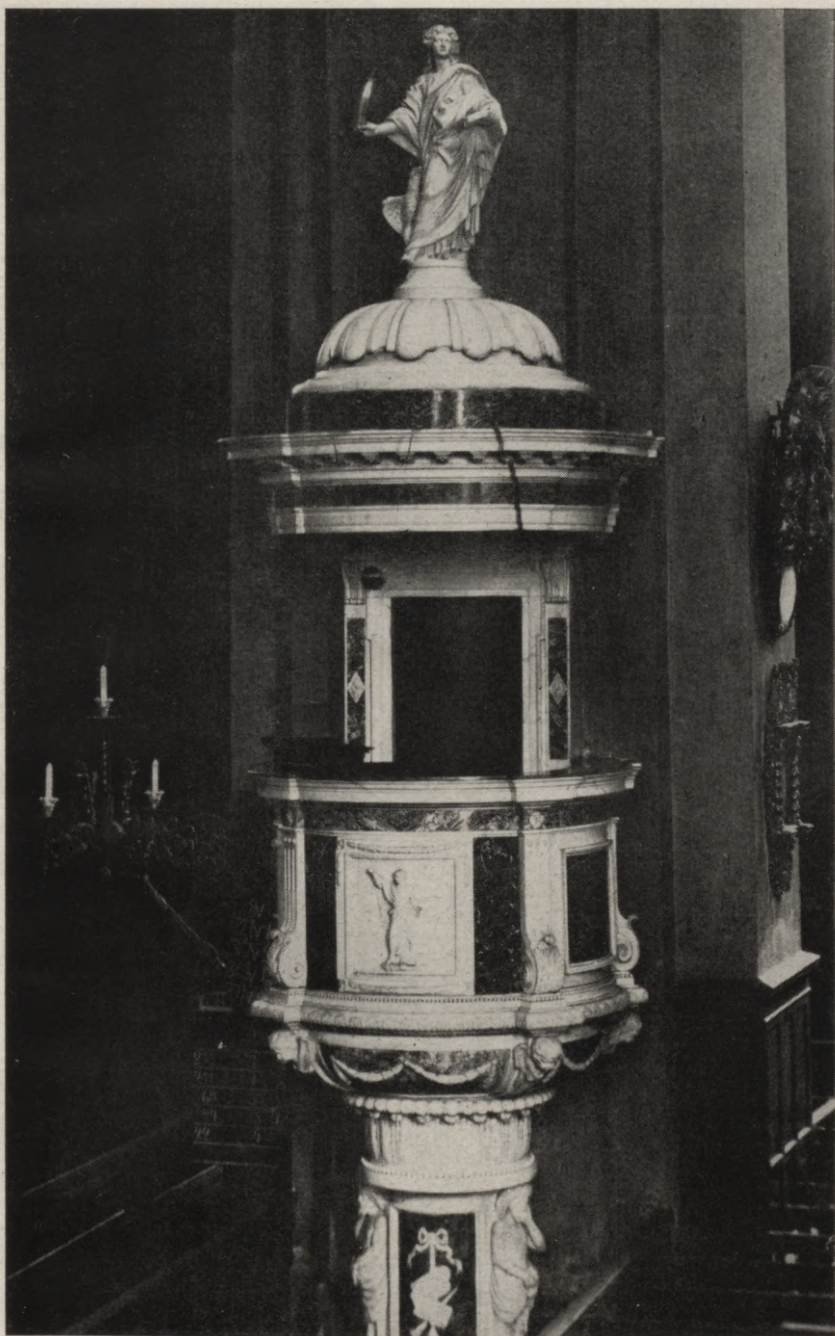
15. att. Vidusjoma koka velves.

16. att. Ergeju balkons.

17. att. Kanceles kāpņu portāls.

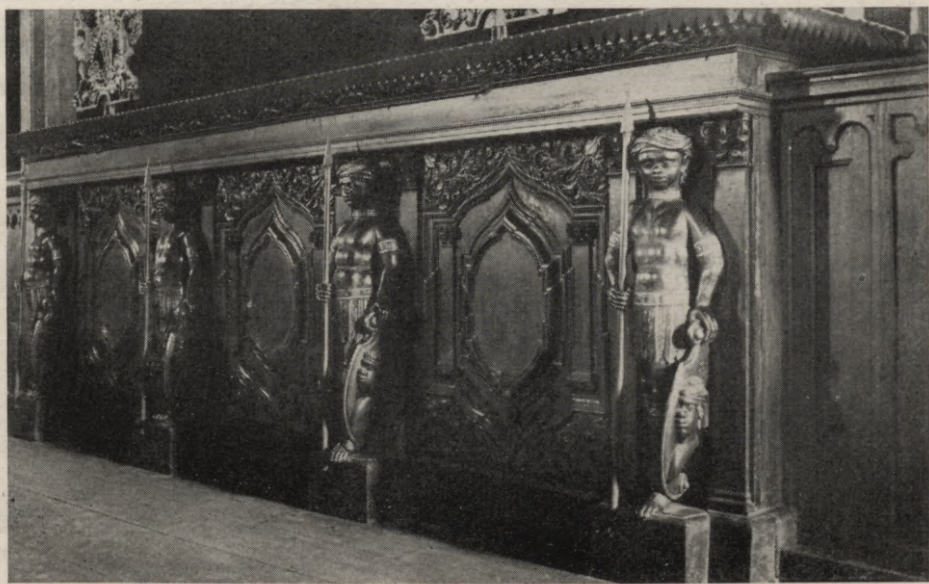
18. att. Kancele.

19. att. Kanceles detaļa, marmorā kalta eņģeļa galviņa.

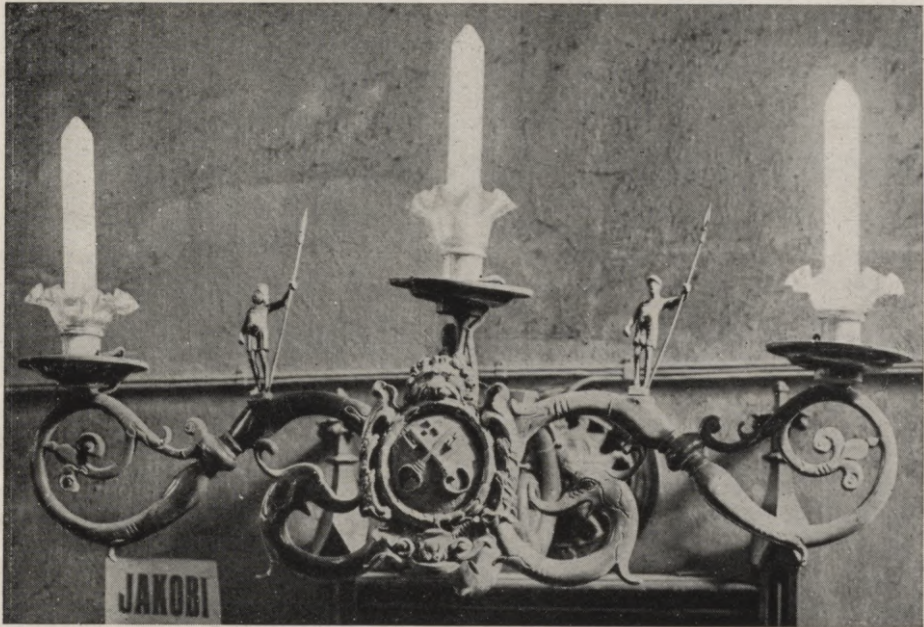
20. att. Bronzas margas pie altārdaļas.

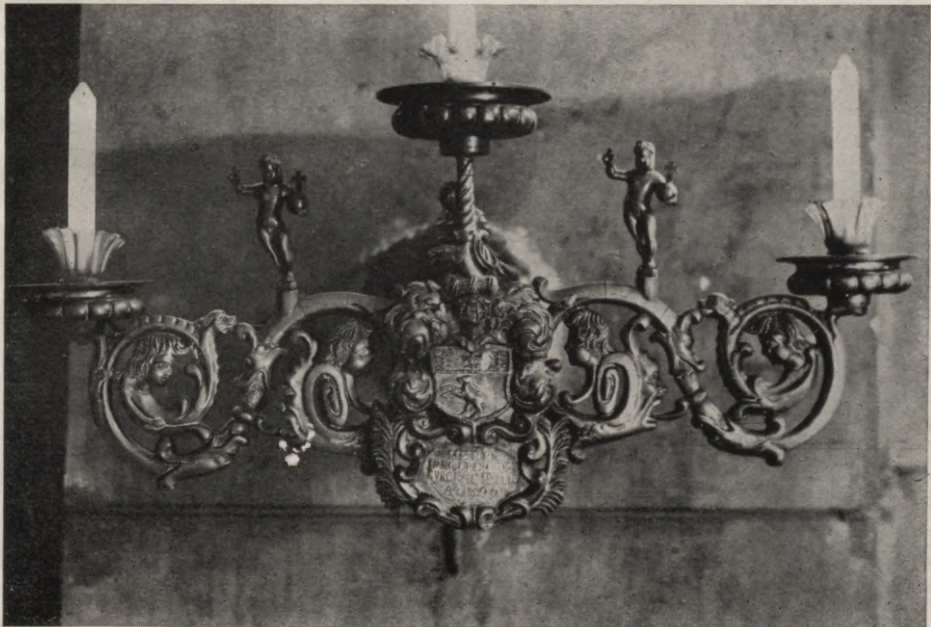
21. att. Melngalvju sols.

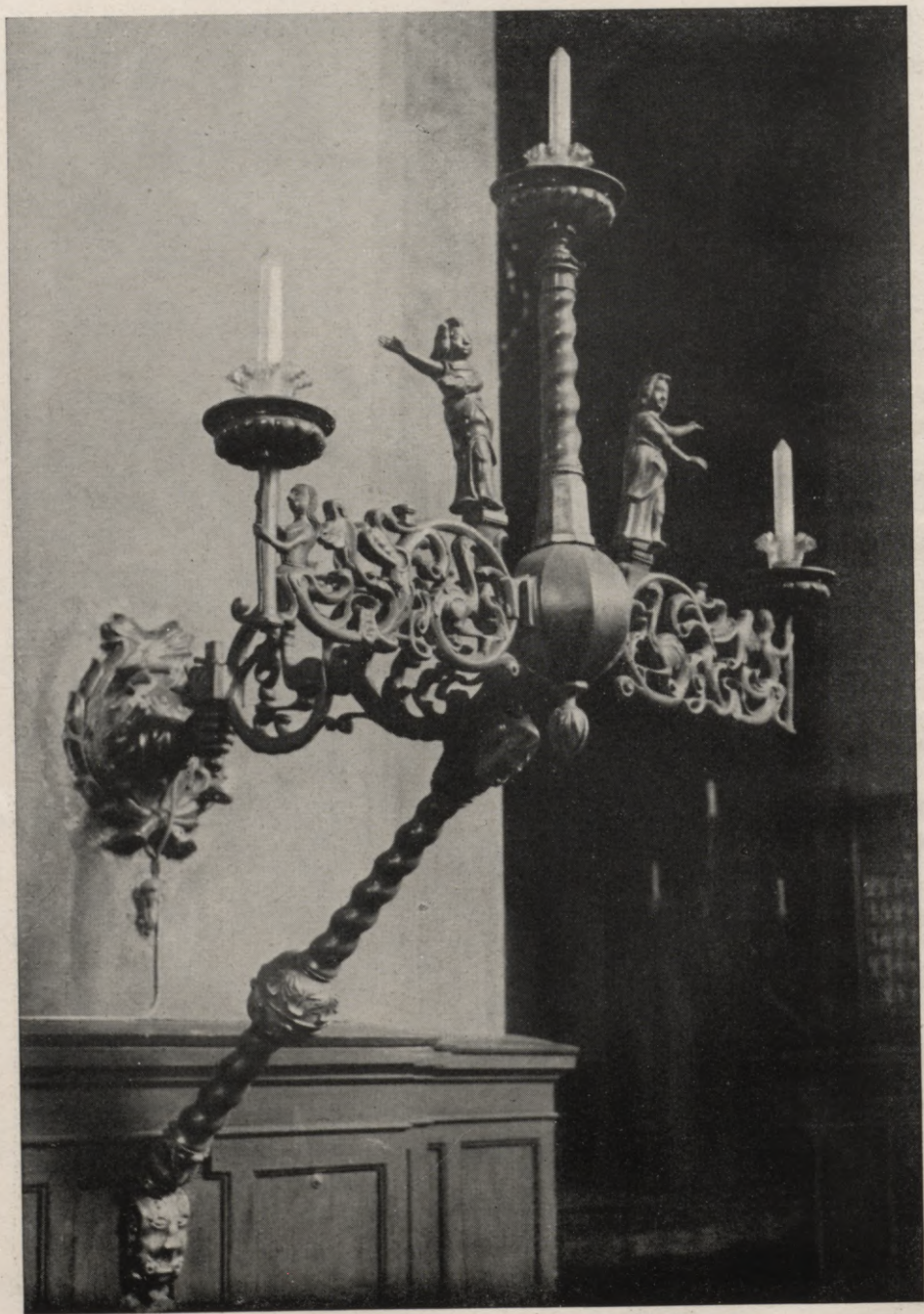
22. att. Lielais 7-sveču stāvlukturis.

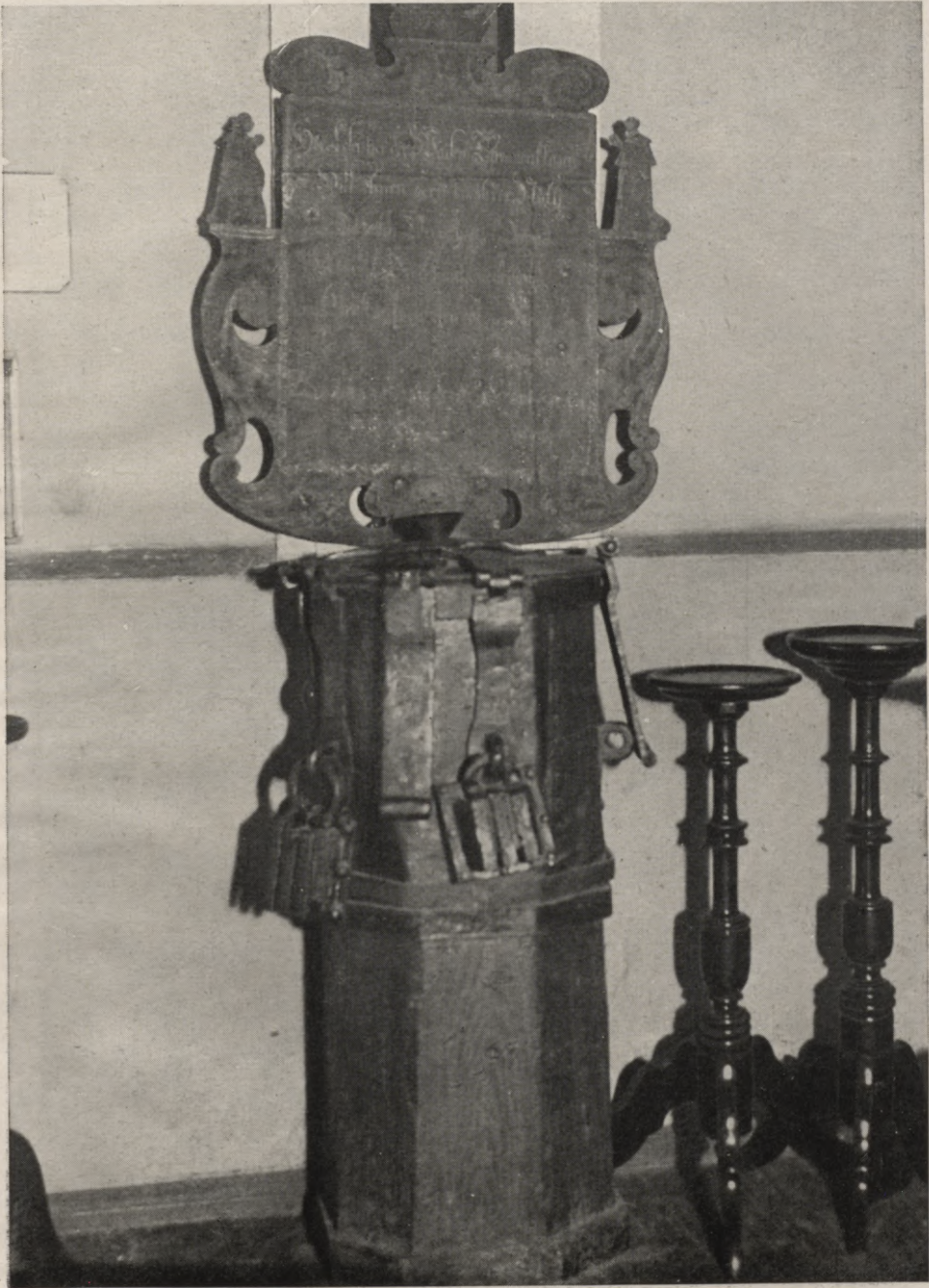
23. att. Misiņa sienas lukturis ar mazo Rīgas ģerboni.

24. att. 1690. g. sienas lukturis.

25. att. Trīs sveču sienas lukturis ar atbalstu.

26. att. Upuŗu bluķis.

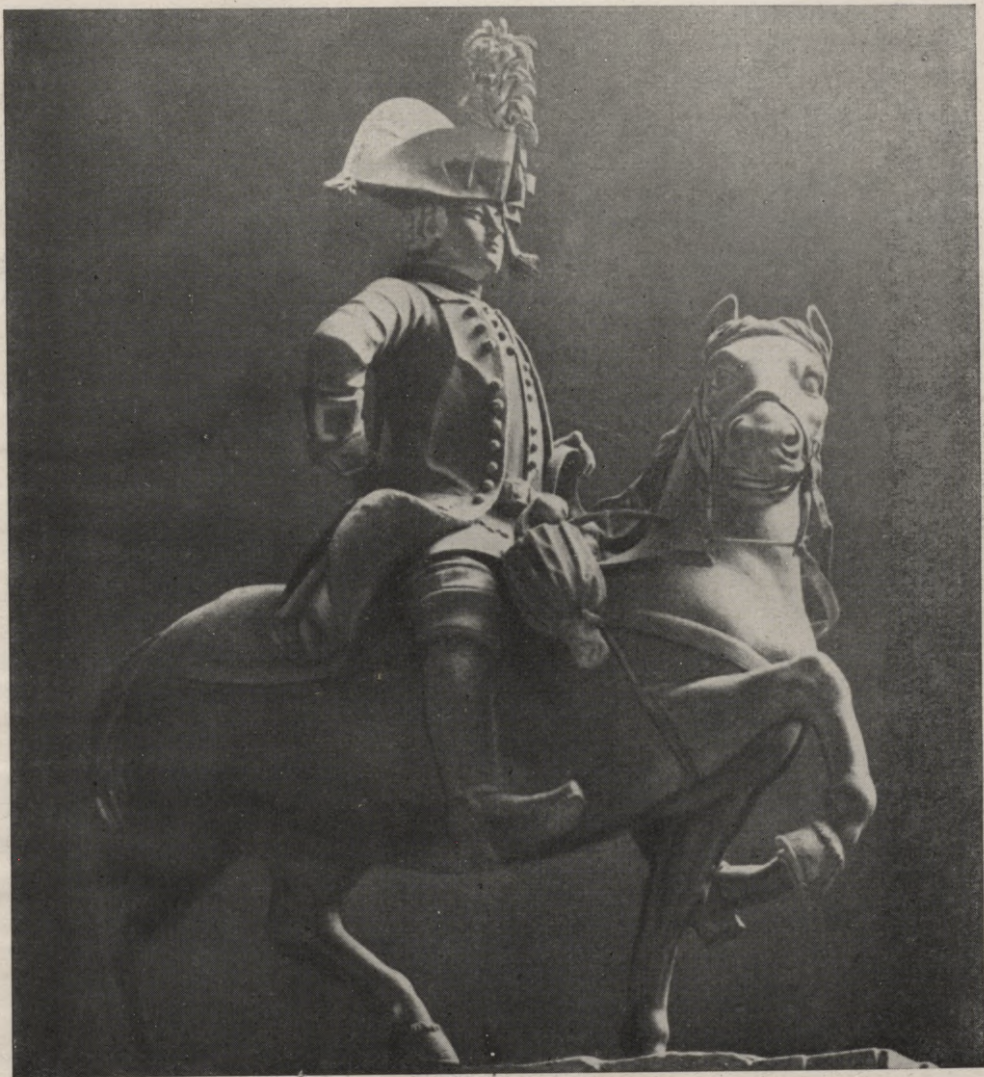
27. att. 18. gadsimta kokgriezums „Sv. Pēteris“.

28. zīm. Gleznojums uz koka „Debesbraukšana“.

29. att. Zilās pilsoņu savienības kapene.

30. att. Zilās gardes jātnieka tēls — kokgriezums virs Zilās pilsoņu savienības kapenes.

31. att. Lielais zvans.

32. att. Baznīcas jumta konstrukcija.

33. att. Sv. Pēterā baznīca 1943. g. pavasarī, autora uzņēmums.

34. att. Sv. Pēterā baznīca, koņa daļa 1941. g., Doma mūzeja uzņēmums.

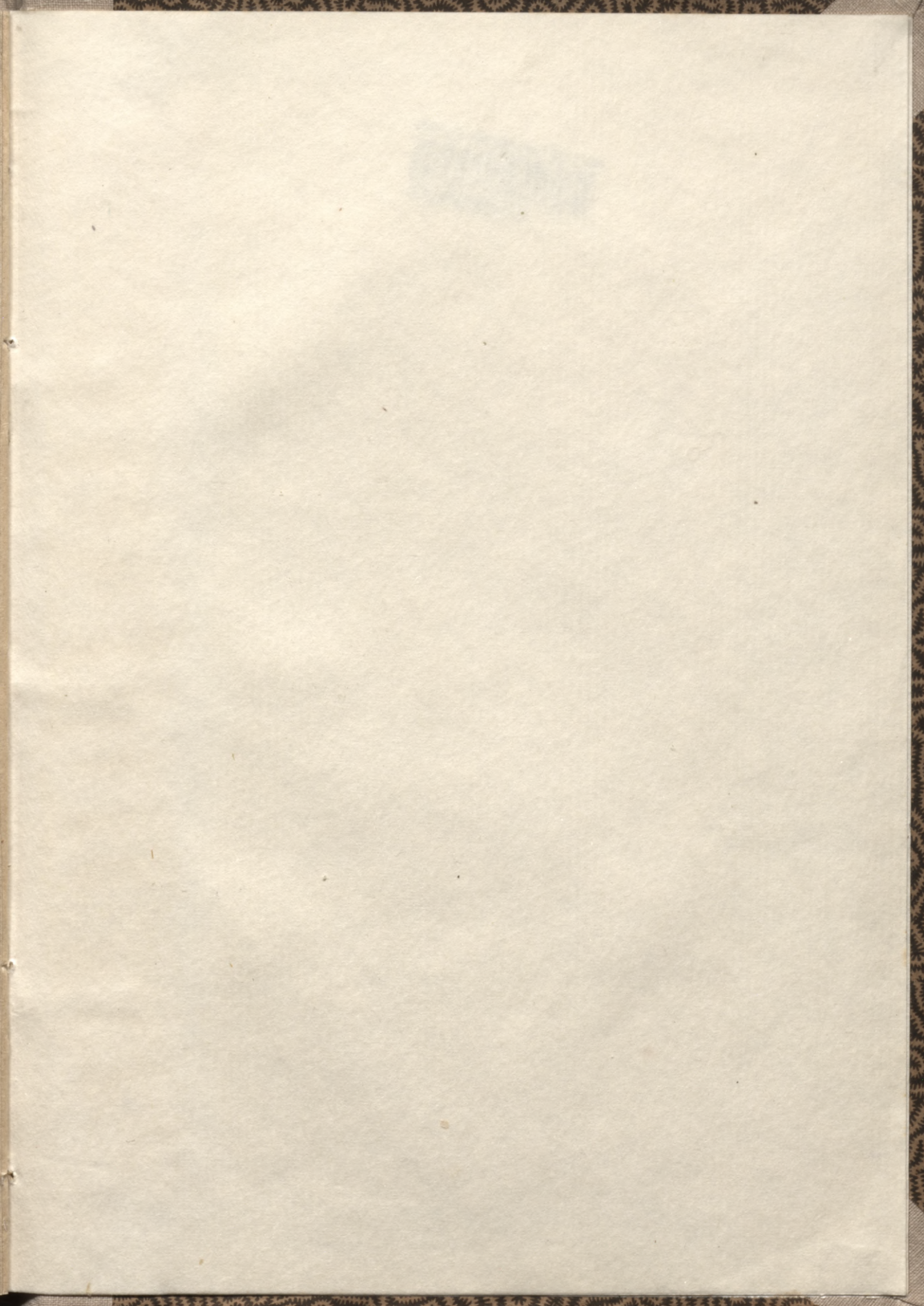

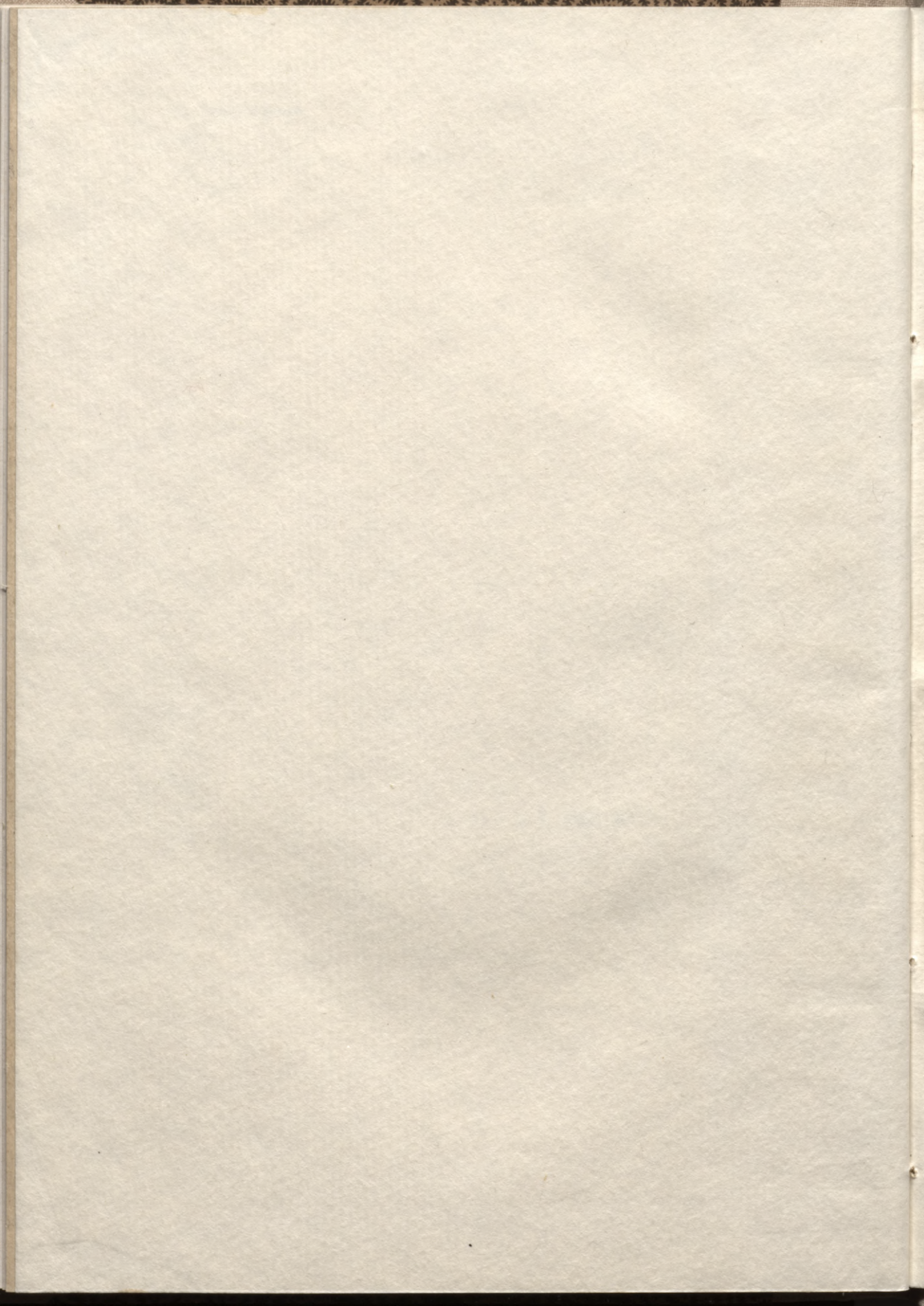
[2-]

1.5
✓

Vāku zīmējis R. Dzenis

31. MART 1944

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307088499

2